

***KUN PESEE JA PARSII PAIKKAA,
NIIN KESTÄÄ VIELÄ MONTA AIKAA***

Tekstiilien paikkaus ja parsinta arkielämän murroksissa
1920–1960-lukujen Suomessa

Helsingin yliopisto
Käyttätymistieteellinen tiedekunta
Opettajankoulutuslaitos
Käsityönopettajan koulutus
Pro gradu -tutkielma
Käsityötiede
Elokuu 2014
Milka Varmola

Ohjaaja: Ritva Koskennurmi-Sivonen

HELSINGIN YLIOPISTO - HELSINGFORS UNIVERSITET - UNIVERSITY OF HELSINKI

Tiedekunta - Fakultet - Faculty Käyttätymistieteellinen tiedekunta		Laitos - Institution – Department Opettajankoulutuslaitos	
Tekijä - Författare - Author Milka Varmola			
Työn nimi - Arbetets titel - Title <i>Kun pesee ja parsii paikkaa, niin kestää vielä monta aikaa.</i> Tekstiilien paikkaus ja parsinta arkielämän murroksissa 1920–1960-lukujen Suomessa.			
Oppiaine - Läroämne - Subject Käsityötiede			
Työn laji ja ohjaaja(t) - Arbetets art och handledare – Level and instructor Pro gradu -tutkielma - Ritva Koskennurmi-Sivonen		Aika - Datum - Month and year Elokuu 2014	Sivumäärä - Sidoantal - Number of pages 99 + 15
<p>Tiivistelmä - Referat - Abstract</p> <p>Tutkimuksessani tutkin miten tekstiileitä on paikattu ja parsittu 1920–1960-lukujen Suomessa, ja miten arkielämässä tapahtuneet muutokset ovat siihen vaikuttaneet. 1920-luvulla alkanut modernisaatio, muodin seuraaminen ja valmisvaateteollisuuden kasvu vaihtuivat sodan aiheuttamaan tekstiilipulaan ja omavaraisuuden tärkeyteen. Sodan jälkeen tekstiilit hankittiin valmiina kaupoista ja niiden arvo suhteessa ihmisten varallisuuteen laski. Samalla muuttui myös ihmisten suhtautuminen tekstiileihin ja niiden korjaamiseen.</p> <p>Tutkimukseni aineisto koostui <i>Kotiliedestä</i>, <i>Omin käsin</i> -lehdestä ja <i>Emäntälehdestä</i> keräämistäni aihetta käsittelevistä ohjeista ja artikkeleista vuosilta 1924–1959, aikalaisoppaista vuosilta 1920–1966, käsityönopettajaseminaarin opiskelijoiden valmistamista paikkaamisen ja parsimisen työnäytteistä sekä muistiinpanovihkoista 1920–1940-luvuilta. Lisäksi haastattelin neljää vuosina 1918–1938 syntynyttä naista, kolmea suullisesti ja yhtä kirjallisesti. Koska tekstiilien paikkaamista ja parsimista ei aiemmassa tutkimuksessa ole juurikaan käsitelty, minun täytyi kerätä tarvitsemani tieto pienistä palaista. Käytin erilaisia sisällön- ja diskurssianalyysin analyysimenetelmiä, joiden avulla pala palalta koostin kertomuksen eri osia.</p> <p>1920- ja 1930-luvuilla tekstiilejä paikkattiin ja parsittiin lähes jokaisessa kodissa. Erityisesti maaseudulla suurin osa vaatteista ja kodintekstiileistä valmistettiin itse tai teettämällä, vaikkakin kaupungeista sai jo hankittua valmisvaatteita. Yksittäisen vaatekappaleen arvo oli suuri, minkä vuoksi sen korjaamiseen käytettiin paljon aikaa, ja lehdissä ja aikalaisoppaissa julkaistiin paljon käsin- ja koneparsinnan ohjeita sekä erilaisia paikkausohjeita. Talvi- ja jatkosodan aiheuttamana pula-aikana uusia tekstiileitä oli vaikea saada, minkä vuoksi kodeista löytyvistä vaatteista ja kodintekstiileistä pidettiin hyvää huolta. Ohjeet ja artikkelit keskittyivät erityisesti sukkien paikkausneuvojen jakamiseen. Sodan jälkeen tekstiilien korjaaminen yhdistyi monen mielessä menneen ajan puutteeseen, ja ohjeiden antaminen aikakauslehdissä väheni. Uudenlaiset, kestävästä nailonista valmistetut sukat vähensivät sukkien parsimista ja paikkaamista, mutta <i>Kotiliedessä</i> neuvottiin yhä monien vaatteiden korjaamista, tosin ohjeet oli suunnattu käsistään taitaville naisille.</p> <p>Paikkaamisen ja parsimisen käsittely aikakauslehdissä loppui 1950-luvun lopussa, mutta haastattelemani naiset kertoivat jatkaneensa sitä aina nykypäivään asti. Tutkimukseni lopussa pohdin, miksi tekstiilien korjaaminen on ajankohtaista myös 2000-luvulla.</p>			
Avainsanat – Nyckelord - Keywords paikkaaminen, parsiminen, pula-aika, käsityö, vaatteet, kodintekstiilit			
Säilytyspaikka - Förvaringsställe - Where deposited Helsingin yliopiston käyttätymistieteellisen tiedekunnan kirjasto			
Muita tietoja - Övriga uppgifter - Additional information			

HELSINGIN YLIOPISTO - HELSINGFORS UNIVERSITET - UNIVERSITY OF HELSINKI

Tiedekunta - Fakultet - Faculty Käyttätymistieteellinen tiedekunta		Laitos - Institution – Department Opettajankoulutuslaitos	
Tekijä - Författare - Author Milka Varmola			
Työn nimi - Arbetets titel - Title <i>Kun pesee ja parsii paikkaa, niin kestää vielä monta aikaa.</i> Tekstiilien paikkaus ja parsinta arkielämän murroksissa 1920–1960-lukujen Suomessa.			
Oppiaine - Läroämne - Subject Craft studies			
Työn laji ja ohjaaja(t) - Arbetets art och handledare – Level and instructor Master's thesis - Ritva Koskennurmi-Sivonen		Aika - Datum - Month and year August 2014	Sivumäärä - Sidoantal - Number of pages 99 + 15
<p>Tiivistelmä - Referat - Abstract</p> <p>In this study I examine how textiles were patched and darned in Finland from 1920s to 1960s, and how changes in everyday life affected it. Modernization, the following of fashion and the rise of ready-made clothes industry in the 1920s declined into a shortage of textiles and a demand on self-sufficiency during the war years in the 1940s. After the war clothes were bought ready from shops and their value related to people's assets was reduced. Alike, people's attitudes towards textiles and mending them changed.</p> <p>The data for my study consisted of articles from <i>Kotiliesi</i>, <i>Omin käsin</i> and <i>Emäntälehti</i> from 1924 to 1959, contemporary guidebooks from 1920 to 1966, and craft teacher students' samples and notebooks from the 1920s to 1940s. In addition I interviewed four women who were born between the years 1918 and 1938, three orally and one with written questionnaire. Because mending textiles has hardly been studied in previous research, I needed to gather the information from many sources. I used different qualitative data analysis and discourse analysis methods to put together pieces of the story.</p> <p>In the 1920s and 1930s mending textiles was considered almost a platitude. Especially in the countryside the majority of clothes and home textiles were self-made or made to order, although in the cities ready-made clothes could already be purchased. The value of a single cloth was considerable and because of that a lot of time was spent on mending it and different instructions how to mend by hand or with a sewing machine were published in women's magazines and contemporary guidebooks. New textiles were hard to purchase during the depression caused by the Winter War and the Continuation War, therefore good care had to be taken of the textiles already found from homes. Instructions and articles focused especially on advices on how to patch socks. After the war mending of textiles was often emotionally connected to the shortage of the wartime and the amount of mending instructions given in women's magazines decreased. New type of nylon socks reduced the need to darn and patch them, but <i>Kotiliesi</i> still published articles on how to mend different types of clothes, though the instructions were directed to skillful light-fingered women.</p> <p>Publishing articles about mending in women's magazines ended in the 1950s, but the women I interviewed told that they continued mending until present-day. At the end of my study I consider why mending is still current in the 21st century.</p>			
Avainsanat – Nyckelord - Keywords mending, depression, handicrafts, clothes, home textiles			
Säilytyspaikka - Förvaringsställe - Where deposited University of Helsinki, City Center Campus Library, Library of Faculty of Behavioural Sciences Minerva			
Muita tietoja - Övriga uppgifter - Additional information			

Sisällys

1. MITEN PARSIN JA PAIKKAAN?	1
2. ARKIELÄMÄN HISTORIA	3
2.1. Historiantutkijan positio	3
2.2. Triangulaatio rakentaa kuvan menneisyydestä	4
2.3. Narratiivisuus ja mikrohistorian näkökulma	6
3. AINEISTOT JA ANALYSOINTI	8
3.1. Aiemmin kirjoitettua	8
3.2. <i>Kotiliesi, Omin käsin ja Emäntälehti</i> : naisten elämää lehtien sivuilla	9
3.3. Ohjeet osana aikaansa	11
3.4. Aikalaisoppaat: ohjeita kouluihin ja koteihin	13
3.5. Työnäytteet ja muistiinpanot: taitoa arkistoista	14
3.6. Haastattelut: ikkuna menneeseen	15
4. MODERNISOITUVA ELÄMÄNTAPA 1920–1939	18
4.1. Kasvava keskiluokka	18
4.2. Valmisvaatteita kaikille	19
4.3. <i>Niin, ne sukat, jotka ovat alituisesti rikki ja korjauksen tarpeessa!</i>	23
4.4. Vanhasta uutta	28
4.5. <i>Näiden vaatteiden korjaus, jotka ovat vaatetuksessamme päällimmäisenä ja kaikkien nähtävinä, vaatiikin erikoista huolta.</i>	29
4.6. Keskiluokkainen koti	35
4.7. <i>Niin kallis vaate kuin lakana, vaatii emännän tarkkaa huolenpitoa.</i>	36
4.8. Käsityötaidon muuttuva merkitys	40
4.9. Jokaisen emännän taito	41
4.10. Aune: <i>Jos omassa sukassa oli reikä, niin se piti parsia</i>	43
5. PULA-AJAN TEKSTIILIKATO 1940–1949	45
5.1. Kaikesta on pula	45
5.2. Tiskin alta ja tuttavilta	46
5.3. <i>Nyt pidetään sota-ajan valkoviikkoja</i>	48
5.4. Naisena sodassa	50
5.5. <i>Ei kai koko Suomessa ole enää ketään, joka kävelee korjaamattomat sukat jalassa?</i>	52
5.6. Korvikkeita ja kekseliäisyyttä	58
5.7. <i>Mutta talvi on käsissä ja lämmintä sekä eheää on päälle saatava</i>	62
5.8. Puutteen viimeiset vuodet	65
5.9. Pakko paikata	67
5.10. Sylvi: <i>Jos ei ois ollu omavarainen niin ei ois millään mitään voinu tehdäkään.</i>	68
6. KOHTI VAURAAMPAA MAAILMAA 1950–1966	71
6.1. Kotikyliltä kaupunkeihin	71
6.2. Lisääntyvä valinnanvapaus	73
6.3. <i>Sukka joka kestää</i>	75
6.4. Ommellaan itse, jos ehditään!	76
6.5. <i>Korjaanko vai enkö korjaa</i>	77
6.6. <i>Mikäs nyt eteen kun kapiot hajoavat?</i>	80
6.7. Nuorisokulttuurin nousu	81
6.8. Korjatkoon ken viitsii	82
6.9. Eila: <i>Kaikki käytettiin viiteen kertaan</i>	84
6.10. Pirkko: <i>Muodikkaampaa haettiin Hämeenlinnasta</i>	85
7. MIKSI PARSIN JA PAIKKAAN?	87
LÄHTEET	95
LIITTEET	100

1. MITEN PARSIN JA PAIKKAAN?

Otsikon mukaisen kysymyksen esitti Marttaliiton vuonna 1941 julkaisema lehtinen, jossa esiteltiin monia lukijoilleen menneisyydestä tuttuja ja varsinakin seuraavina vuosina kullanarvoisiksi osoittautuvia tapoja paikata ja parsia tekstiileitä¹. Näitä *siisteyden, kauneuden ja taloudelliselta kannalta*² tärkeitä tekniikoita esiteltiin Marttaliiton julkaisun lisäksi naisille suunnatuissa aikakauslehdissä ja aikalaisoppaissa 1920-luvulta lähtien 1960-luvulle saakka. Runsaan aikakauslehti- ja aikalaisopasaineiston, menneiden vuosikymmenien käsityöopettajaopiskelijoiden kirjoittamien muistiinpanovihkojen sekä tutkimani ajanjaksot itse kokeneiden ihmisten avulla tästä arkisesta ja

Kuva 1. Peittopaikka ja etupistoparsima. Tyyne-Kerttu Virkin työnäyte. HY ktk 70:10. 1927–1929.

vähäpätöiseltä kuulostavasta aiheesta muodostui mielenkiintoinen ja opettavainen matka omaan lähihistoriaani ja vähälle huomiolle jääneeseen käsityötieteen osa-alueeseen. Käsityöopettajaseminaarilaisten suurella paneutuneisuudella 1920–1940-luvuilla valmistamat paikkauksen ja parsinnan työnäytteet, kuten Tyyne-Kerttu Virkin peittopaikka- ja etupistoparsintaharjoitus (kuva 1), olivat rikastuttava lisä muutoin kirjalliseen ja suulliseen aineistooni.

Tutkin, **miten vaatteita ja kodin käyttötekstiileitä paikattiin ja parsittiin Suomessa 1920–1960-luvuilla**. Aikakauslehti- ja aikalaisopasaineiston avulla tarkastelen myös, **miten suhtautuminen tekstiilien paikkaamiseen ja parsimiseen muuttui arkielämässä tapahtuneiden murroksien mukana**. Historiantutkimukselle tyypillisesti aineistoni koostuu monista palasista ja näkökulmista, jotka yhdessä muodostavat kokonaisen kertomuksen³. Tarkastelen aiheitani käsityötieteen lähtökohdista tutkien paikkaus- ja parsintaohjeiden ja toteutusten lisäksi ilmiötä laajemmasta, sosiokulttuurisesta näkökulmasta⁴. Viiden

¹ Marttaliitto 1941.

² Somersalo 1920, 118.

³ ks. Denzin & Lincoln 2008, 7.

⁴ ks. Anttila 1993, 37–38.

vuosikymmenen aikana suomalaisessa arki- ja yhteiskuntaelämässä tapahtuneet murrokset muuttivat perinpohjaisesti ihmisten suhtautumista tekstiilien kuluttamiseen: tutkimani ajanjakson alussa jokainen tekstiili oli arvokas ja sen elämänkaari pitkä, kun taas ajanjakson lopulla uudenlainen kulutuskulttuuri teki tekstiilistä helposti korvattavan hyödykkeen.

Tärkeänä motivoijana tutkimusta tehdessäni oli edellisten sukupolvien käsityöperinteen elävöittäminen ja taitojen tallentaminen. Luutosen mukaan tekemisen taito on käsityön tärkein kulttuuriperintö, jonka avulla synnytetään sukupolvien välistä solidaarisuutta. Pelkät menneisyydestä säilyneet esineet eivät siirrä osaamista sukupolvien ketjussa eteenpäin, vaan siihen tarvitaan taidossa piilevää hiljaista tietoa.⁵ Käsityöosaamiseni ansiosta pystyin syventymään paikkaamisen ja parsimisen tekniikoihin. Toteutin tutkimusprosessin aikana oppimiani ja nykyihmiselle tärkeiksi kokemiani tekniikoita ja sain omat ja läheiseni vaatteet taas käyttökuntoon.

Tutkimukseni käsittää kolme aikakautta: 1920- ja 1930-luvut, talvi- ja jatkosodan ajan 1940-luvulla sekä sodan jälkeisen ajan 1960-luvulle saakka. Aikarajauksen muodostin pääaineistoni, *Kotilieden*, *Omin käsin* -lehden ja *Emäntälehd*en sivuilta löytämäni paikkausta ja parsintaa käsittelevien artikkelien pohjalta. Sodan sijoittuminen keskelle tutkimuksen aikarajausta jakoi tutkimukseni rakenteen luontevasti kolmeen osaan: 1920-luvulla hyvään vauhtiin päässeen modernisaation vaihtuminen sota-ajan aiheuttamaan pulaan ja sodanjälkeisen elämän painopisteen muuttuminen omavaraisuudesta ostokulttuuriin näkyvät myös tekstiilien korjaamista käsittelevissä artikkeleissa ja ohjeissa. Jotta onnistun välittämään kunkin ajan hengen ja tyylin, jolla asioista kirjoitettiin ja puhuttiin, käytän tekstissä ja osassa otsikoista kursivilla merkitsemiäni lainauksia, jotka olen poiminut aikakauslehtiartikkeleista, aikalaisoppaista ja käsityöseminaarilaisten muistiinpanovihkoista. Kunkin luvun lopussa olevissa haastattelujen pohjalta kirjoittamissani kertomuksissa kursivilla olen merkinnyt haastateltavan puheen. Tutkimuksen lopuksi teen harppauksen nykyaikaan ja pohdin tekstiilien paikkaamisen ja parsimisen merkitystä 2000-luvun haasteissa. Historiatutkimus, jonka aiheella on merkitystä myös nykyaikana, perustelee valintansa tutkimuksen arvoiseksi aiheeksi itsestään.

⁵ Luutonen 2012.

2. ARKIELÄMÄN HISTORIA

2.1. Historiantutkijan positio

Kalelan mukaan *historian esitykset antavat merkityksiä ihmisen toiminnan jäljille*⁶. Tutkiessani menneitä tapahtumia tai ilmiöitä pyrin ymmärtämään niiden merkityksen tutkittavan ajan ihmisten elämässä, vaikkakin oma kulttuurinen perspektiivini oli aina läsnä ja toimi lähtökohtana tutkimusintressin luomisessa. Minun tuli tarkastella tutkimukseni kohdetta siis oman aikansa ilmiönä, eikä nykyisten ajatusmallien ja käsitteiden alaisina. Toisin sanoen en saanut syöttää ilmiöille merkityksiä, jotka eivät ole kotoisin tutkimani ilmiön ajasta.⁷

Wood kirjoittaa, että nykyhetken sekoittuminen tutkittavan ajan kanssa on aina väistämättöntä jollain tasolla, sillä omasta todellisuudestaan ei pysty täysin irrottautumaan. Hyvän historiantutkijan täytyy kuitenkin olla jatkuvasti tietoinen siitä, että hän mahdollisesti sisällyttää omaa ajatusmaailmaansa osaksi tutkimaansa mennyttä aikaa.⁸ Kalela korostaa, että kyse ei ole itsensä ja oman taustansa sammuttamisesta tutkimusta tehdessä, toisin kuin historiantutkijoiden suullinen perinne antaa ymmärtää. Sen sijaan kyse on siitä, että tiedostaa, miten oma tausta vaikuttaa tutkimuksen rajaamiseen ja tulosten tulkintaan.⁹ Tutkittavan kohteen täytyy aina ajatella sijaitsevan itselleen vieraassa kulttuurissa, erityisesti silloin, kun ajallista tai kulttuurista eroa tutkijan ja tutkittavan ilmiön välillä ei ole paljoa. On siis pysähdyttävä tietoisesti pohtimaan, millaisia eroja tutkijan ja tutkittavan ilmiön todellisuudessa on. Näin toimimalla on mahdollista täyttää historiantutkijan tärkein tehtävä, luoda mahdollisimman oikeudenmukainen kuvaus tutkittavasta ilmiöstä.¹⁰

Tahattomat anakronismit päätyvät analyysiin usein tutkijan huomaamatta¹¹. Minun olisi ollut hyvin helppoa samaistaa tutkimani ilmiö oman ajatteluni alaisuuteen, onhan kyse suomalaisesta lähihistoriasta ja aihe lähellä omia mielenkiinnon kohteitani. Kuitenkin tutkimuksen edetessä ymmärsin yhä enemmän, kuinka erilaista elämä 1920- tai 1950-luvun Suomessa oli nykyaikaan verrattuna. Samalla huomasin, kuinka tärkeää minun oli ensin

⁶ Kalela 2000, 49.

⁷ ks. Kalela 2000, 84, 88.

⁸ Wood 2008, 39.

⁹ Kalela 2001, 14.

¹⁰ Kalela 2000, 88, 104–106.

¹¹ ks. Kalela 2000, 88.

muodostaa ymmärrys ajasta, jota tutkin, ja vasta sitten syventyä varsinaiseen tutkimusaiheeseen. Mikäli olisin heti prosessin alussa ryhtynyt analysoimaan paikkausta ja parsimista käsitteleviä artikkeleita ja ohjeita, analyysi olisi todennäköisesti sisältänyt omia, osin epäoikeudenmukaisia ennakkoaajatuksiani.

Tutkimuksessani aineiston täytyi antaa puhua omalla äänellään, jotta omani ja tutkittavan ajan todellisuudet eivät sekoittuneet. Tämän vuoksi tutkimukseni kaltainen ruohonjuuritasolta lähtevä ilmiön tarkastelu oli aineistolähtöistä, sillä ei olisi ollut järkevää muodostaa teoreettisia oletuksia ilmiöstä ennen aikalaisaineistoon tutustumista¹². Mikäli olisin esimerkiksi rajannut tutkimukseni ajallisesti ennen tutustumista paikkausta ja parsimista koskeviin artikkeleihin, olisin tahattomasti saattanut jättää huomioimatta ilmiön kannalta oleellisia asioita. Jotta pyrkimykseni oikeudenmukaisen kuvauksen antamiseen tutkittavasta ilmiöstä toteutuisi, minun täytyi siis jo hyvin varhaisessa vaiheessa tutustua aikalaisaineistoihin.

2.2. Triangulaatio rakentaa kuvan menneisyydestä

Tutkiessani menneiden aikojen ilmiötä oli tarkoituksenmukaista perehtyä tutkittavalta ajalta peräisin oleviin aineistoihin. Nämä esineet tai asiat ovat ihmisen toiminnan jättämiä jälkiä, jotka eivät vielä itsessään kerro mitään tutkittavasta ilmiöstä. Tehtäväni oli kysyä niiltä oikeita kysymyksiä mutta ennen sitä selvittää, mihin kysymykseen mikäkin todistuskappale ylipäättään voi vastata. Vasta kun kunkin aineiston tehtävä oli selvinnyt, aineistot muuttivat lähteiksi eli tutkimuksen kannalta merkitykselliseksi informaatioksi.¹³ Haasteenani oli saada mykät arkistolähteet puhumaan ja vieläpä löytää juuri ne informaation osaset, jotka kertoivat aiheeni ja valitsemani näkökulman kannalta tärkeää asiaa.

Historiantutkimukselle on tyypillistä, että aiheen kannalta merkittävä tieto sijaitsee sirpaleina eri paikoissa ja tutkijan tehtävänä on koota tämä tieto yhteen ja ymmärtää palasten väliset yhteydet. Lähtökohtanani oli muodostaa mahdollisimman syvä ja kattava kuva tutkimastani ilmiöstä saatavilla olevan aineiston mahdollistamana ja määrittämänä ajankohtana. Tähän pyrin laadullisessa tutkimuksessa yleisesti käytettävän aineistotriangulaation avulla. Yksi aineisto voi kertoa vain oman osansa ilmiöstä, eikä millään yksittäisellä mene-

¹² Elomaa 2001, 62.

¹³ Kalela 2000, 92–96.

telmällä pystyttyä tavoittamaan koko totuutta. Monien aineistojen ja niiden erilaisten analysointitapojen avulla sain ilmiöstä, en sentään täydellistä, mutta ainakin laajan kuvan.¹⁴ Tutkimuksessani olikin oleellista, että hankin aineistoa eri tavoin ja käytin erilaisia menetelmiä, joiden ansiosta lähestyin ilmiötä monelta eri puolelta. Kaikilla aineiston osilla oli omanlaisensa ilmiötä avartava merkitys, ja niiden käsittelyn tuli olla tutkimukseni laajuuden huomioon ottaen tarkoituksenmukaista. Liian laaja aineisto olisi helposti johtanut sen pinnalliseen käsittelyyn, mutta liian suppea taas olisi saattanut jättää tärkeitä näkökulmia ilmiön tarkastelun ulkopuolelle. Haasteita loi myös se seikka, ettei aiempi tutkimus ole keskittynyt aiheeseeni, vaan paikkaamisesta ja parsimisesta on lähinnä mainintoja siellä täällä pula-aikaa käsittelevissä tutkimuksissa. Oman ymmärryksen luominen oli aloitettava alusta lähtien ja koottava pienistä palasista.

Triangulaatio jatkui myös aineiston analysointivaiheessa. Tuomen ja Sarajärven mukaan laadullisen aineiston sisällönanalyysi tarkoittaa *kirjoitettujen, kuultujen tai nähtyjen sisältöjen analyysia*. Tarkoituksena on lisätä hajanaisen aineiston informaatioarvoa luomalla siitä tiivistettyä ja yhtenäistä tietoa.¹⁵ Ilmaisuu kuvaa hyvin myös oman tutkimukseni aineiston keruuta ja analyysia. Tutkiessani mennyttä aikaa, joka ei enää ole sellaisenaan dokumentoitavissa ja omin silmin havainnoitavissa, informaation kerääminen monista lähteistä ja hajanaisen aineiston yhdistäminen kokonaisuudeksi oli paras vaihtoehto päästä lähelle totuutta.

Tuomi ja Sarajärvi kirjoittavat, että analyysin suunnittelussa ja toteuttamisessa on tärkeää pitäytyä vain niissä aineistosta ilmenevissä seikoissa, jotka tukevat tutkimuksen alussa itselleen määrittelemäänsä tutkimustehtävää. Toisaalta kirjoittajat korostavat, että laadullisessa tutkimuksessa tutkimustehtävät voivat muotoutua vasta prosessin edetessä.¹⁶ Tutkimuksessani määrittelin lopullisen tutkimustehtäväni vasta kirjallisuuteen tutustumisen ja aikalaisaineistoon tutustumisen jälkeen. Annoin aineiston vaikuttaa tutkimustehtäväni muotoutumiseen, sillä vasta siihen tutustumisen jälkeen tiesin aiheesta tarpeeksi pystyäkseni määrittelemään tutkimani ilmiön kannalta merkittävät asiat ja kysymykset.

¹⁴ Denzin & Lincoln 2008, 7, 29.

¹⁵ Tuomi & Sarajärvi 2009, 91–92, 108.

¹⁶ Tuomi & Sarajärvi 2009, 150.

2.3. Narratiivisuus ja mikrohistorian näkökulma

Narratiivisuus osana laadullista tutkimusta on monipuolinen, elävä ja toistaiseksi tarkasti määrittelemätön lähestymistapa. Chasen mukaan narratiivinen tutkija analysoi kohdettaan monitieteisten linssien läpi lähestymällä sitä eri tavoin ja käyttämällä sekä perinteisiä että innovatiivisia menetelmiä. Pyrkimyksenä on kerronta, jossa mielenkiinto kohdistuu tutkitavan henkilön elämänkerrallisiin aspekteihin. Narratiivi selittää, viihdyttää, vahvistaa ja haastaa tutkimansa henkilön¹⁷. Tutkimuksessani laajensin elämäntarinan käsitettä koskemaan henkilön sijaan tutkimaani aihetta. Tarkoitukseni oli kertoa osa tekstiilien paikkaamisen ja parsimisen elämäntarinasta. Kirjoittamassani kertomuksessa etsin yhteyksiä tekstiilien paikkaamisen ja parsimisen sekä arkielämän ympärillä tapahtuvien muutoksien välille. Tiedon lähteinä toimivat käyttämäni kirjallisuus, aikakauslehtiartikkelit, Helsingin yliopistomuseon käsityötieteen laitoksen kokoelmien käsityöseminaarin opiskelijoiden tekemät muistiinpanoaineistot ja paikkaus- ja parsintänäytteet sekä haastatteluaineistot. Jatkoin kertomusta nykyaikaan opettelemalla omiin tarpeisiini sopivia 1920–1960-luvuilla esiintyneitä tekniikoita.

Laadulliselle tutkimukselle on tyypillistä, että tutkimusprosessi on samankaltainen kuin tilkkutäkin kokoaminen¹⁸. Tämä miellelyhtymä kuvaa täydellisesti omaa tutkimusprosessiani. Kertomukseni täydentyi sitä tehdessäni, enkä voinut sen missään vaiheessa tarkalleen tietää, millaisia tilkkutäkin osista yhdessä muodostuisi. Laadullisen tutkimuksen tarkoituksena onkin, että tutkimuksen osat sulautuvat yhteen, ovat päällekkäisiä, muodostavat kompositioita ja lopulta niistä muodostuu uusia luomuksia¹⁹. Tilkkutäkki on valmis vasta, kun sen viimeinen osa on asetettu paikalleen, ja tätä ennen voi vain nauttia kokoamisesta ja sen tuomista käännteistä. Esimerkiksi ymmärrykseni paikkaamisen ja parsimisen liittymisestä arjen ja kulutuskulttuurin perusteellisiin muutoksiin selvisi minulle vasta vähitellen, mikä teki tutkimusprosessista erityisen mielenkiintoisen. Tarttuessani valitsemaani aiheeseen luulin tutkivani käsityötekniikoita mutta pian huomasin tutkivani myös jotain paljon suurempaa.

¹⁷ Chase 2005, 651–652, 657.

¹⁸ Denzin & Lincoln 2008, 5.

¹⁹ Denzin & Lincoln 2008, 6.

Mikrohistoria on historiantutkimuksen suuntaus, joka keskittyy pienten ja arkisten menneisyyden tapahtumien, tapojen tai käytänteiden tarkasteluun²⁰. Peltonen kertoo mikrohistorian kehittäjien Ginzburgin ja Levin tarkoittaneen nimityksellä tutkimussuuntausta, jossa lähdetään liikkeelle jostain marginaalisesta ja oudosta asiasta, joka vaatii selittämistä ja jonka takana tutkija aavistaa olevan suurempia yhteyksiä. Mikrohistoriallinen tutkimuskohde on pieni ja marginaalinen, esimerkiksi yksi ihminen tai kylä.²¹

Mikrotason historiantutkimuksesta puhutaan myös niin sanottuna uutena historiana eli vastareaktionä makrotason tutkimukselle, joka aiemmin määritteli, mitä yhteiskunnallisesti merkittäviä ilmiöitä ja henkilöitä sai tai kannatti tutkia²². Tutkimuksessani käsitän mikrohistorian erityisesti tässä merkityksessä eli perinteisen historiantutkimuksen tradition käsityksen mukaisesti merkityksettömän ilmiön nostamisena tutkimuksen arvoiseksi. Vaikka mikrohistoriallinen tutkimus keskittyy pienten asioiden tutkimiseen, tulosten ei ole tarkoitus jäädä pieniksi, vaan päämääränä on paljastaa pienten asioiden avulla suurempia yhteyksiä²³. Woodin sanojen mukaan mikrohistoriallisen lähestymistavan tarkoituksena on paljastaa niitä kulttuurisia merkityksiä, joiden yhteydessä tutkittu ilmiö esiintyy²⁴. Itselleni nämä suuremmat yhteydet paljastuivat tutkimukseni edetessä. Tekstiilien paikkaamisen ja parsimisen yhteys suuriin muutoksiin arkielämässä ja kulutuskulttuurissa, ihmisten asenteissa ja käytänteissä, kävi ilmeiseksi kootessani ajallista perspektiiviä tutkimusaiheelleni ja verratessani sitä paikkausta ja parsimista koskevaan aikalaisaineistoon.

Mikrotason tutkimuksessa korostuu abduktiivinen päättely, jossa tutkimusaineistosta etsitään tietoa ilman teorian perusteella lukkoon lyötyjä hypoteeseja, aineistoa kuunnellen. Pääpaino on sillä, että tarkoituksenmukaiselta aineistolta esitetään oikeanlaisia kysymyksiä, joiden avulla niistä saadaan esiin vihjeitä. Lähteiden kuunteleminen on tärkeää myös, jotta ymmärtää, mihin kysymykseen niiden avulla ylipäätään voi vastata. Abduktiivisessa päättelyssä muodostetaan teorian avulla tietämystä, jota täydennetään ja tarvittaessa muutetaan aineistosta saatavan informaation avulla.²⁵ Tutkimuksessani tämänkaltaisen päättely oli ratkaisevaa. Perehtymällä aiheeseeni liittyvään kirjallisuuteen pystyin pitämään silmäni avoinna ja takaamaan sen, että käsittelin aineistoani ilman vääriä ennakkoluuloja

²⁰ Elomaa 2001, 59; Peltonen 1996, 11.

²¹ Peltonen 2001, 349.

²² Elomaa 2001, 59.

²³ Peltonen 2001, 350.

²⁴ Wood 2008, 127.

²⁵ Elomaa 2001, 63, 61.

ja -oletuksia. Tärkeää ei ollut lähteinä käytettävien todistuskappaleiden objektiivisuus tai laajuus vaan mahdollisuus käyttää niitä *hedelmällisen* tiedon lähteenä. Perinteisen lähdekriittisen ajattelun mukaan esimerkiksi muistinvarainen tieto voi olla epäluotettavaa sen sisältämän väärin muistamisen riskin vuoksi. Uusi historiansuuntaus lähtee ajatuksesta, että väärinmuistaminen ja asioiden paranteleminen ajan kuluessa päinvastoin kertovat jotain tärkeää tutkittavasta ilmiöstä.²⁶

3. AINEISTOT JA ANALYSOINTI

3.1. Aiemmin kirjoitettua

Pohtiessani tutkimukseni aihetta ennen työn aloittamista pidin yhtenä kriteerinä sitä, että tutkisin aihetta, josta tiedetään liian vähän mutta jonka ymmärtämisellä olisi merkitystä nyky-yhteiskunnassa²⁷. Tekstiilien paikkaaminen ja parsiminen eivät ole aiemmassa tutkimuksessa saaneet kovin suurta roolia, mutta aihetta on vaatteiden kohdalla sivuttu. Kodin-tekstiileiden korjaamisen tutkiminen on sen sijaan ollut olematonta, mutta kodin sisustusympäristön kokemat muutokset tutkimani ajankohtana ovat olleet ainakin kahden väitöskirjan aiheena. Huokuna tutki kodin arkielämän visuaalista murrosta 1960- ja 1970-lukujen vaihteessa.²⁸ Sarantola-Weissin väitöskirja taas käsitteli sohvaryhmän läpimurron aiheuttamaa muutosta suomalaisissa kodeissa 1960- ja 1970-luvuilla²⁹. Näiden tutkimuksien avulla sain tietoa suomalaisten sisustamiseen vaikuttaneista asioista eri aikakausina, mutta niiden anti tutkimukselleni oli silti varsin pieni.

Aikasalon väitöskirja oli arvokas lähde tutkimusprosessini alussa, jolloin muodostin ymmärrystä tutkimastani ajasta tekstiilien ja pukeutumisen näkökulmasta. Väitöskirjan aiheena ovat naisten pukeutumisen ja vaatevalintojen taustalla olevat arvot ja merkitykset 1920-luvulta 1960-luvulle *Kotilieden* artikkelien ja mainoksien pohjalta. Tutkimuksessa on luku, joko käsittelee pula-ajan aiheuttamia pukeutumishaasteita ja niistä selviytymistä, sillä

²⁶ Kalela 2000, 91.

²⁷ ks. Kalela 2000, 54.

²⁸ Huokuna 2010.

²⁹ Sarantola-Weiss 2003.

ajanjakso vaikutti ihmisten asenteisiin ja käytäntöihin pukeutumista kohtaan, ja vaatevalintojen käytännöllisyyttä on käsitelty myös väitöskirjan muissa luvuissa.³⁰

Talvi- ja jatkosodan aiheuttamaa, pula-ajaksi kutsuttua ajanjaksoa on tutkinut muutama pro gradu -työn tekijä, mutta näissä tutkimuksissa paikkaaminen ja parsiminen ovat olleet alisteisia jonkin muun ilmiön tarkastelulle, ja aiheen käsittely on ollut suppeaa. Aiemmat tutkimukset antoivat minulle silti hyvän pohjan perehtyessäni aiheeseeni, sillä niissä on käsitelty paljon samoja yhteiskunnallisia taustatekijöitä, jotka vaikuttivat myös tekstiilien korjaamiseen.

Suoranaista apua sain Keskitalon pro gradu -tutkielmasta, joka käsittelee pula-ajan tekstiilipulasta selviämistä *Omin käsin* -käsityölehden artikkeleiden pohjalta. Keskitalon tutkimuksen yksi kategoria, korjausompelu ja vaatehuolto, paneutui tekstiilien korjaamiseen ja hoitoon. Tutkimuksen liitteissä on lueteltu kaikki *Omin käsin* -lehdessä pula-aikana esiintyneet tekstiileiden korjaamista käsittelevät artikkelit, mikä helpotti oman aikakauslehtiaineistoni kartoitustyötä³¹. Kukkamäki tutki pro gradu -työssään pukeutumista Suomessa 1940-luvun pula-aikana. Hänen tutkimuksensa antaa kuvan pukeutumistarvikkeiden säännöstelystä ja kansalaisten keksimistä selviytymisstrategioista sota-ajan materiaalipulan keskellä. Osana tutkimustaan Kukkamäki kävi kattavasti läpi Suomen Asetuskokoelmassa säädetyt tekstiilien säännöstelyä koskevat lait ja asetukset, mikä auttoi minua huomattavasti laki- ja asetuspykäliden viidakossa tarpoessani.³²

3.2. Kotiliesi, *Omin käsin* ja *Emäntälehti*: naisten elämää lehtien sivuilla

Tiedotusvälineiden, kuten aikakauslehtien, tekstit heijastavat tarkasti yhteiskunnassa tapahtuvia sosiokulttuurisia muutoksia. Alkavat ja vielä keskeneräiset muutokset käyvät ilmi tekstien moniaineeksisuudesta ja ristiriitaisuudesta, joten aikakauslehtien sivuilta voi aistia myös yhteiskunnan muutoksien aiheuttamia jännitteitä ja kasvukipuja.³³ Kieli, jota lehtien sivuilla julkaistut tekstit edustavat, muotoutuu sosiaalisissa prosesseissa ja samalla rakentaa sosiaalista todellisuutta³⁴. Kielen merkitysten tutkimisessa on tärkeää olla tietoinen kirjoituksen julkaisemisen ajankohdasta ja sen sisältämistä historiallisista, poliittisista ja hen-

³⁰ Aikasalo 2000.

³¹ Keskitalo 2012.

³² Kukkamäki 2003.

³³ Fairclough 1997, 73, 83.

³⁴ Suoninen 1999, 17.

kilökohtaisista konteksteista³⁵. Oman tutkimusaiheeni kannalta aikakauslehtien käyttö oli hyödyllistä ja tarkoituksenmukaista. Paikkaamisen ja parsimisen yhteiskunnallinen merkitys muuttui 1900-luvun alun itsestäänselvyydestä ja sota-ajan pakosta kulutuskulttuurin murroksessa vain harvojen peräänkuuluttamaksi säästeliäisyydeksi. Tämän pystyi aistimaan niin aihetta käsittelevien artikkelien määrästä eri aikoina kuin tekstien sävystä ja painotuksistaakin.

Kotiliesi ja sen kilpailijat alkoivat kehittää aikakauslehtiin lukeutuvan modernin naistenlehden konseptia 1920-luvulla. Naistenlehdet olivat sisällöltään lähellä yleisaikakauslehtiä mutta käsiteltävät aiheet suunnattiin naisten kiinnostusten ja tarpeiden mukaisiksi.³⁶ Ennen *Kotiliettä* naisille suunnatut aikakauslehdet olivat lähinnä miesten kirjoittamia, joten tarve naisten näkökulmasta tehdylle lehdelle oli suuri. *Kotiliesi* julistautui oppaaksi, tueksi ja äänenkannattajaksi kotien naisille: perheenemännille ja kotitalousväelle.³⁷

Aikakauslehdet halusivat alkuvuosistaan lähtien päästä lähelle tavallisia ihmisiä ja heidän maailmaansa ja kiinnostuksenkohteitaan. *Kotilieden* näkökulma oli alusta alkaen käytännöllinen, minkä vuoksi sen sivuilla oli paljon jokaiselle naiselle hyödyllistä tietoa³⁸. Lehti suunnattiin yhtäläisesti kaupungin ja maaseudun valistuneille ja säästäväisille naisille, mutta se leimautui vahvasti maalaisemäntien lehdeksi³⁹. *Kotiliesi* edusti nykyaikaista elämäntapaa, ja sen sivuilla oli käytännöllisten kodinhoitovinkkien lisäksi muotia ja huvituksia koskevia artikkeleita. *Kotiliesi* oli suosittu naistenlehti, ja sotavuosina 1940-luvulla sitä tilattiin jopa 200 000 kotitalouteen⁴⁰. Lehden sota-ajan suosiota selitti osaltaan se, että *Kotilieden* sivuilla keskityttiin tukemaan kotirintaman naisia antamalla neuvoja ja toivoa elämän jatkumisesta⁴¹.

Omin käsin -lehti perustettiin vuonna 1938 *Kotilieden* käsityöliitteeksi. Vuodesta 1940 vuoteen 1972 lehti ilmestyi itsenäisenä käsitöihin, kotien sisustamiseen ja tyyliin keskittyvänä lehtenä. Sota-aikanakaan *Omin käsin* ei tyytynyt vain antamaan käytännön vinkkejä, vaan lehden visuaalinen tyylikkyys sekä taiteilija- ja kotiesittelyt kuuluivat aina sen sivuil-

³⁵ Strange 2012, 178.

³⁶ Kivikuru 1996, 62.

³⁷ Malmberg 1991, 194, 196–197.

³⁸ Kivikuru 1996, 62.

³⁹ Malmberg 1991, 200.

⁴⁰ Kivikuru 1996, 62.

⁴¹ Malmberg 1991, 209.

le.⁴² *Omin käsin* keskittyikin käytännöllisyyttä enemmän suomalaisen käsityön esittelemiseen ja estetiikkaan, minkä vuoksi paikkaus ja parsinta vilahtelivat sen sivuilla vain sodan aiheuttaman pulan vuosina⁴³. *Omin käsin* halusi tuoda esiin arkisten askareiden luovuuden ja esitteli myös muista lehdistä poikkeavia tapoja paikata ja parsia.

Emäntälehteä on julkaistu Marttaliiton jäsenlehtenä vuodesta 1902 lähtien⁴⁴. Sen näkökulma oli varsinkin tutkimusajankohtanani maaseudun ahkerien emäntien työtä ja kotimaisuutta ihannoiva. *Emäntälehden* sivuilla arvostettiin perinteitä, eikä helposti lähdetty mukaan modernin elämän kotkotuksiin. *Emäntälehden* sivuilla paikkaaminen ja parsiminen näyttäytyivät jokanaisen velvollisuutena mutta myös ilona, johon lehti halusi antaa tarkkoja neuvoja.

Tutkimukseni aikakauslehtiaineisto koostuu *Kotiliedestä*, *Omin käsin* -lehdistä ja *Emäntälehdestä* poimimistani tekstiilien paikkaamista ja parsintaa käsittelevistä artikkeleista. Aineistossa on varsinaisia paikkaus- ja parsintaohjeita sekä muita aiheeseen liittyviä artikkeleita. Tutkimukseeni mukaan ottamani ajanjakso määrittyi sen mukaan, miltä ajalta aihetta käsitteleviä artikkeleita löytyi, ja *Emäntälehden* kohdalla myös, mistä vuodesta lähtien lehtiä oli saatavilla. *Kotiliedestä* mukana ovat ne vuosikerrat väliltä 1925–1960, joista aiheestani löytyi mainintoja. *Emäntälehden* vuosikerrat ovat väliltä 1927–1963 ja *Omin käsin* -lehdestä mukana ovat vuodet 1938–1952. Jotta pystyin varmistumaan paikkaus- ja parsintaohjeiden ja aihetta käsittelevien artikkelien loppumisesta kyseisistä lehdistä, kävin läpi kunkin lehden useita vuosikertoja myös tutkimukseeni mukaan ottamani ajanjakson ulkopuolelta.

3.3. Ohjeet osana aikaansa

Lajiteltuani paikkaus- ja parsintaohjeet aikajärjestykseen pitäen eri aikakauslehden artikkeleita omissa pinoissaan luin ne kertaalleen läpi. Ensimmäisen lukukerran aikana sain alustavan kokonaiskuvan siitä, minkälaisia asioita ohjeissa mainittiin, kuinka tarkkoja tai ympäripyöreitä ne olivat, kuinka paljon kuvia ohjeiden yhteydessä oli käytetty ja kuinka monta erilaista paikkaus- ja parsintatekniikkaa niissä oli käytetty. Lukukerran pohjalta kokosin aineistosta koodeja, jotka poimin yksitellen taulukkomuotoon ja samalla merkitsin ne ar-

⁴² Malmberg 1991, 213–214, 259.

⁴³ ks. Anttila 2008, 32–34.

⁴⁴ Malmberg 1991, 194.

tikkeleihin. Muodostamieni koodien avulla jaoin aineiston ryhmiin ensin ajanjakson ja sitten korjattavan tekstiin mukaan. Ajanjaksot olivat: aika ennen sotaa, eli 1920-luvulta talvisodan alkuun, sota-aika, jonka laskin päättyväksi tekstiilisäännöstelyn päättymisajankohdaksi, ja sodan jälkeinen aika siihen saakka, kunnes paikkaus- ja parsintaohjeet loppuivat lehdistä. Kunkin aikakauden sisällä jaoin tekstiilit kolmeen ryhmään korjattavan tekstiin perusteella, joista ensimmäinen oli sukat, lapaset ja sormikkaat, toinen kodin käyttötekstiilit ja kolmas vaatteet. Kodin käyttöteksteistä rajasin ulkopuolelle mattoja ja ryijyjä koskevat artikkelit, sillä en katsonut niiden kuuluvat jokapäiväisiin käyttöteksteihin. Mielenkiintoista oli myös artikkelien määrän muuttuminen. Ennen sotaa ja erityisesti sen aikana korjattiin paljon sukkia, mitä sodan jälkeen ei tehty juuri lainkaan. Pulavuodet myös lisäsivät paikkaus- ja parsintaohjeita erityisesti *Kotiliedessä*, kun taas sodan jälkeen niitä ei esiintynyt enää lainkaan *Emäntälehdessä*, ja *Omin käsin* -lehdessäkin vain yhdessä artikkelissa. Tarkat määrät ja esiintyneet tekniikat olen listannut liitteisiin (Liite 2).

Kiinnitin huomiota myös siihen, miten ohjeet muuttuivat ajan kuluessa ja miten niiden kirjoittajat suhtautuivat yhteiskunnallisiin tapahtumiin, kuten valmisvaateteollisuuden kasvuun, talvi- ja jatkosodan aiheuttamiin erikoisoloihin sekä kulutuskulttuurin muutoksiin. Hyvä ja perusteellinen menetelmä näiden asioiden tarkastelulle oli diskurssianalyysiin sisältyvä retorinen analyysi⁴⁵. Diskurssianalyysin avulla tutkitaan tapoja, joilla kielen avulla viestittävät toimijat tekevät asioita ymmärrettäviksi. Menetelmä perustuu oletukseen, että ihminen on kieltä käyttäessään aina osallisena muuttamassa tai uusintamassa senhetkistä kulttuurista todellisuuttaan. Kuten historian tutkimukseen yleensä, myös diskurssianalyysiin sisältyy anakronismien riski: koska analysoimani aineisto sijoittuu menneeseen aikaan, minun oli muistettava suhteuttaa analyysini tutkimani ajan perspektiiviin.⁴⁶

Retorisessa analyysissä tutkitaan kielellisiä keinoja, joilla puhuja tai kirjoittaja pyrkii vakuuttamaan yleisönsä ja saamaan sen sitoutumaan puheensa tai kirjoituksensa avulla ilmaisemaansa versioon todellisuudesta⁴⁷. Retorisuus on usein hallitseva piirre kirjoitetussa aineistossa, josta puuttuu kasvatustapahtuman tilanteen responsiivisuus⁴⁸. Analyysintäustalla täytyy olla ymmärrys siitä, mihin keskusteluun kirjoitus ottaa osaa ja keneen

⁴⁵ ks. Jokinen 1999.

⁴⁶ Suoninen 1999, 18–19, 25.

⁴⁷ Jokinen 1999, 126.

⁴⁸ Jokinen & Juhila 1999, 77–78.

tai keihin sillä pyritään vaikuttamaan⁴⁹. Retorinen analyysi oli tarkoituksenmukainen lähestymistapa aikakauslehtiaineistoni analyysiin siksi, että retoriikan osuus artikkeleissa ja ohjeissa oli ilmeinen. Useat paikkausta tai parsintaa käsittelevät ohjeet tai aiheeseen liittyvät kirjoitukset sisälsivät suostuttelevaa retoriikkaa, jolla kirjoittajat pyrkivät vakuuttamaan lukijansa ajamansa asiansa tärkeydestä.

3.4. Aikalaisoppaat: ohjeita kouluihin ja koteihin

Naisille suunnattujen aikakauslehtien lisäksi aineistooni kuuluu neljä kansakoulun käsityön oppikirjaa 1920–1960-luvuilta. Tekstiilien paikkaaminen ja parsiminen säilyttivät asemansa ainakin koulukäsityön oppikirjojen kansien välissä koko tutkimusajankohtani ajan ja niissä vaalittiin vielä 1960-luvun alussa monia aikakauslehtien sivuilta jo hävinneitä perinteisiä tekniikoita tekstiilien kulumisen ennaltaehkäisystä aikaavieviin käsinparsintamenetelmiin. Koulukirjojen lisäksi tutustuin myös aikuisille suunnattu oppikirjaan, Marttaliiton sodan alussa julkaisemaan *Miten parsin ja paikkaan* -lehtiseen, jossa käydään läpi kaikki yleisimmät tekstiilien paikkaus- ja parsintamenetelmät. Sivumäärältään paikkausta ja parsimista ja kulumisen ennaltaehkäisyä käsittelevät osiot olivat melko pieniä, joten niiden analysoiminen sujui lukemalla aineisto läpi ja sijoittamalla lukemani osaksi kirjoittamaani tekstiä.

Ennen sotaa sekä maalais- että kaupunkikoulujen koulukäsityön tärkeimmät käsityötekniikat olivat hyvin käytännönläheisiä ja tyttöjen tuli oppia myös paikkaamaan ja parsimaan. Paikkaamisen ja parsimisen osaamisen tärkeyttä perusteltiin sillä, että tekniikoiden hallittamisen avulla oppilaiden kekseliäisyys, neuvokkuus, huolellisuus ja säästäväisyys lisääntyivät. Samalla kouluissa otettiin huomioon kotien tarpeet opettamalla lapsille kotona hyödyksi olevia tekstiilienkorjaustaitoja.⁵⁰

Koulukäsityön arvot pysyivät melko samanlaisina vielä sodan jälkeisessäkin ajassa, ja kouluissa pyrittiin yhä lisäämään tyttöjen käsityötaitoja. Koulukäsityön opetus korosti tyttöjen ahkeruuden ja kätevyys merkitystä. Ruumiillisen työn arvostus haluttiin myös säilyttää nuoren sukupolven ajattelussa. Kodeissa tarvittavia taitoja tuli ylläpitää ja opittua piti pystyä myös soveltamaan erilaisille materiaaleille ja erilaisiin tarkoituksiin. Teollisen tuotan-

⁴⁹ Jokinen 1999, 128–129.

⁵⁰ Marjanen 2012, 125, 127–128.

non kehittyminen aiheutti muutoksia myös koulukäsityön sisältöön: käsityötaidot ei enää ollut välttämätön kodin tarve-esineiden valmistamiseen, mutta koulun mielestä esineitä täytyi yhä osata korjata ja parantaa. Tämä oli tärkeää erityisesti ensimmäisinä sodanjälkeisinä vuosina, jolloin aineellinen köyhyys vielä pakotti säästäväisyyteen ja valmisvaatteiden käyttöikien pidentäminen niitä korjaamalla oli keskeistä. Oppilaille annettiin myös kuluttajakasvatusta, kun heitä opetettiin harkitsemaan, milloin tuote kannattaa tehdä itse ja milloin ostaa valmiina kaupasta.⁵¹

3.5. Työnäytteet ja muistiinpanot: taitoa arkistoista

Helsingin yliopistomuseon käsityötieteen kokoelmasta löytyy silmänruokaa käsityötaidon ystäville. Käsityöopettajaseminaarin opiskelijoiden valmistamat, osin ajoittamattomat ja osin 1920–1940-luvuille luetteloidut paikkaus- ja parsintänäytteet edustavat tekniikoiden ihanteellisia toteutuksia, mutta samalla nämä mallit ja kokeilut tuovat myös aikakauslehdissä käsitellyt ohjeet todellisuuteen. Tarkasteluni kohteena oli viisi erilaista paikkauksen- ja parsinnan työnäytettä, joista osa sisälsi useita erilaisia tekniikkakokeiluja.

Rexfordin mukaan menneisyyden esineillä on arvo, koska niiden avulla voidaan saavuttaa kokonaisvaltainen ja tasapainoinen ymmärrys menneestä. Esineitä tutkimalla voidaan rekonstruoida menneen ajan ilmiöitä esimerkiksi luokittelemalla esineiden teknisiä yksityiskohtia ja niiden yhteyttä kulttuuriin, jossa esineitä on käytetty.⁵² Palmerin mielestä tekstiiliä tarkastellessa pääsee lähelle tutkimuksen kohdetta ja löytää siitä teknisiä yksityiskohtia, jotka jäisivät piiloon pelkkää valokuvaa tarkasteltaessa⁵³. Työnäytteitä teetettiin opiskelijoilla, koska toivottiin, että he siirtäisivät oppimansa eteenpäin käsityöopettajan ammatissaan. Työnäytteitä tutkimalla sain aikakauslehtien ohjeita seikkaperäisempää tietoa siitä, mitä paikkaus- ja parsintatekniikoita pidettiin oppimisen arvoisina. Ne kertoivat myös paikkauksissa ja parsinnoissa käytetyistä materiaaleista, työn jäljestä ja niiden kautta todellisista mahdollisuuksista pidentää tekstiilien käyttöikää. Työnäytteiden hypistelemineen antoi minulle myös lisäneuvoja omien kokeilujeni tueksi ja tutkimukseni lukijoille kurkistuksen tekniikoiden toteutuksiin.

⁵¹ Marjanen 2012, 144–146, 154, 162.

⁵² Rexford 1988, 69, 71.

⁵³ Palmer 2013, 272.

Työnäytteiden tueksi oli kirjoitettu muistiinpanovihkoja, joista otin tarkempaan tarkasteluun yhden: Kerttu Erkamon vuosille 1940–1942 päivätyt tekstiilien parsimista ja paikkaamista käsittelevät muistiinpanot otsikolla *Korjausta*. Tämä vihko oli sisällöltään pääosiltaan samanlainen kuin neljä muuta 1930–1940-luvuille ajoitettua muistivihkoa. Vihkojen samanlaisen sisällön ja vaikeiden kuvausolosuhteiden vuoksi tutustuin tarkemmin vain aiemmin kopioituun Kerttu Erkamon muistivihkoon. Käsien kirjoitetut vihkot sisältävät runsaasti muistiinpanoja ja seikkaperäisiä ohjeita menetelmistä, joilla työnäytteet oli valmistettu. Työnäytteiden joukossa oli myös yhden muistiinpanovihkon kirjoittajan, 1940-luvulla käsityöopettajaopistossa opiskelleen Karin Sjöblomin valmistamia ja signeeraamia näytteitä, joiden perusteella saatoinkin yhdistää näytteet ainakin osittain samojen henkilöiden toteuttamiksi.

3.6. Haastattelut: ikkuna menneeseen

Laajakaan kirjoitetussa ja esinemuodossa oleva aikalaisaineisto ei voi kertoa, miten ihmiset todellisuudessa toimivat tutkimanani ajankohtana. Aikakauslehdet ja aikalaisoppaat voivat ehdottaa lukijoilleen, miten heidän tulisi toimia, ja tulevien käsityöopettajien muistiinpanot ja työnäytteet menneiltä vuosikymmeniltä voivat kertoa siitä, mikä koettiin opettamisen arvoiseksi. Kuitenkin lopulta jokainen päätti itse, mitä lukemastaan ja oppimastaan toteutti käytännössä. Artikkeleissa ja oppaissa esiintyneet tekniikat sekä niiden määrä ja toistuvuus kertovat toki niiden yleisyydestä ja merkityksestä tutkimanani ajankohtana, ja kirjoitetun aineiston avulla sain tietoa, joka ei ollut ihmisten muistin varassa. Kirjoittajien sananvalinnat myös mitä todennäköisimmin heijastavat kunkin aikakauden toimintatapoja ja asenteita. Myös käsityöseminaarilaisten muistiinpanojen laajuudesta ja työnäytteiden tarkkuudesta voi päätellä jotain asiaan paneutumisesta ja sen tärkeydestä. Yksittäisten ihmisten tavoista toimia ja ajatella nämä aineistot eivät kuitenkaan kerro, vaan niistä sain tietoa parhaiten kysymällä asiasta heiltä itseltään⁵⁴.

Kertomuksien avulla tutkija ja haastateltava pyrkivät ymmärtämään menneisyyden tapahtumia, ottamaan menneisyytensä haltuun. Kertominen on ihmiselle tyypillinen tapa tuottaa merkityksiä ja tehdä maailma ymmärrettäväksi⁵⁵. Tällöin yksityisen ihmisen kokemukset kietoutuvat osaksi yhteistä menneisyyttä, ja niiden avulla voi konkretisoida julkisten tapah-

⁵⁴ Peräkylä 2005, 869; Ruusuvuori & Tiittula 2005, 9.

⁵⁵ Korkiakangas 1999, 155; Ukkonen 2006, 190.

tumien merkitystä yksilötasolla⁵⁶. Yhteiset tapahtumat ja ajalle tyypilliset piirteet saavat vahvistusta ja moniäänisiä tulkintoja, kun haastateltava avaa niiden merkitystä itselleen. Parhaimmillaan tutkija rohkaisee haastateltavaa välittämään omia kokemuksiaan ja suhteuttamaan menneisyyden tapahtumia toisiinsa, eikä pelkästään raportoimaan yksittäisin lausein kysytyistä asioista. Kysymysten muotoilun täytyy tukea ja antaa tilaa vapaalle kerroinnalle.⁵⁷ Tutkimuksessani haastatteluaineisto täydentää kokoamaani paikkaamisen ja parsimisen tarinaa sekä toimii kurkistusikkunana yksittäisten ihmisten elämäntapoihin ja kokemuksiin menneinä vuosikymmeninä.

Teemahaastattelussa tutkija luo keskustelulle kehyksen, jonka sisällä haastateltava saa vapaasti puhua kertomisen arvoisiksi kokemistaan asioista⁵⁸. Kysymysrunko oli omissa haastatteluissani kaikille sama, mutta se jousti tilanteen mukaan siten, että sain kunkin haastateltavan kertomaan asioista omista kokemuksistaan ja muistoistaan. Haastatteluja tehdessäni huomasin, miten tärkeää myös oma asiantuntijuuteni oli, sillä sen avulla pystyin esittämään tarkentavia, tutkimukseni kannalta tärkeisiin asioihin pureutuvia kysymyksiä. Haastattelutilanteessa keskustelua käydäänkin sekä tutkijan että haastateltavan oman esiymmärryksen pohjalta⁵⁹.

Muistojen ajoittaminen vaatii monien irrallisten yksityiskohtien yhdistämistä keskenään⁶⁰, ja iäkkäillä haastateltavilla tapahtumien ajoittaminen oikein olikin haastavaa: elämä on kerrostunut niin useiden vuosikymmenien ajalle. Suuren historiallisen tapahtuman, talvi- ja jatkosodan sijoittuminen tutkimani ajankohdan keskivaiheille kuitenkin helpotti haastateltavia sijoittamaan muistonsa joko ajalle ennen sotaa, sotavuosille tai sen jälkeiseen aikaan. Tutkimukseni rakenteen vuoksi melko tarkkakin muistojen ajoittaminen oli merkityksellistä, sillä halusin kunkin haastattelijan avulla kertoa vain yhdestä ajanjaksosta, enkä ulottaa kertomusta koko heidän elämänsä mittaiseksi. Minun oli myös tiedostettava menneen ajan nostalgisoituminen, joka on tyypillistä erityisesti lapsuusaikojä muisteltaessa⁶¹. Tällöin haastateltavan antama kuva menneestä on ajan kultaama ja ikävinä pidetyt asiat voivat jäädä muistojen ulkopuolelle, tai lapsuudessa puurtamiselta tuntuneen arjen muistetaan suju-
neen kuin vettä vain.

⁵⁶ Korkiakangas 2006, 124, 126.

⁵⁷ Hyvärinen & Löyttyniemi 2005, 189–190.

⁵⁸ Tiittula & Ruusuvaori 2005, 11.

⁵⁹ Ukkonen 2006, 183.

⁶⁰ Korkiakangas 1999, 166.

⁶¹ ks. Korkiakangas 1999, 172–173.

Haastatteluaineisto oli tutkimukseeni viimeisenä keräämäni aineisto, sillä halusin, että minulla oli haastattelutilanteessa mahdollisimman kattava ymmärrys keskustelun aiheena olevista asioista. Minun oli mahdollista todella kuunnella haastateltavan kertomusta ja esittää sitä tukevia ja eteenpäin vieviä jatkokysymyksiä, koska haastateltavan kertomus sulautui mielessäni osaksi jo aiemmin kokoamaani kertomusta⁶². Pystyin ymmärrykseni avulla sitomaan keskustelun aiheen aiemmin muodostamaani viitekehykseen ja reagoimaan haastattelijan kertomaan siten, että tuin kertomuksen syvenemistä ja autoin haastateltavaa palauttamaan asioita mieleen. Haastattelutilanteessa siis kokosimme vuorovaikutuksessa haastateltavan kanssa hetkiä hänen menneisyydestään, joista muodostui kertomus⁶³. Haastateltavien kertomukset toimivat samalla myös eräänlaisena tarkistuslistana tutkimukseni aineiston kattavuudesta. Haastatteluissa esiin tulleiden asioiden ja muun keräämäni aineiston saturoituminen keskenään kertoi minulle siitä, että olin saanut koottua tutkimastani ilmiöstä valitsemastani näkökulmasta jokseenkin kattavan kuvan. Toisaalta haastateltavien kertomukset lisäsivät tutkimukseni moniäänisyyttä tuomalla kirjoitetun aineiston antaman totuuden rinnalle erilaisia näkökulmia ja ajoituksia.

Haastattelin 14.12.2013–1.4.2014 kolmea naista, jotka olivat eläneet tutkimanani ajankohdana. Lisäksi yksi nainen antoi minulle terveydellisistä syistä kirjoitelman, jonka oli kirjoittanut käymiemme puhelinkeskusteluiden ja hänelle lähettämäni kysymysrungon pohjalta. Aiheen arkipäiväisyys teki oikeastaan jokaisesta tuona aikana eläneestä ihmisestä asiantuntijan. Kunkin ihmisen versio elämästään ajasta on yhtä lailla oikea, ja myös se, ettei haastateltava muista harrastaneensa tietynlaista parsimista tai paikkaamista elämänsä aikana, kertoo ilmiön merkityksestä. Ihmisen muistin valikoivuus teki aiheeseeni liittyvien asioiden muistamisesta osin haastavaa⁶⁴, sillä usein pienet ja rutiininomaisina toistuvat asiat unohdetaan ihmisten mielistä. Muistamattomuus ei kuitenkaan tarkoita, etteikö asialla olisi ollut aikanaan merkitystä. Haastateltava saattoi myös minua miellyttääkseen myötäillä kysymääni, vaikka hänellä ei ollut asiasta selkeää mielikuvaa, jolloin jouduin arvioimaan kerrotun luotettavuutta jälkikäteen. Tutkijana tehtäväni olikin saada haastateltava muistelemaan ja muistamaan menneisyyden arkisia asioita ja tarjoamaan minulle ja tutkimuksen lukijoille oman ainutlaatuisen versionsa totuudesta omalla äänellään kerrottuna⁶⁵.

⁶² ks. Hyvärinen & Löyttyniemi 2005, 203; ks. Ukkonen 2006, 184–186.

⁶³ ks. Ruusuvaori & Tiittula 2005, 29.

⁶⁴ ks. Korkiakangas 1999, 170.

⁶⁵ Chase 2005, 660; Korkiakangas 1999, 164.

4. MODERNISOITUVA ELÄMÄNTAPA 1920–1939

4.1. Kasvava keskiluokka

Suomessa 1920- ja 1930-luvut olivat suurten taloudellisten heilahtelujen ja yhteiskunnan kahtiajakoisuuden aikaa. Noususuhdanteen vuosina talouden kasvu oli nopeaa, ja yhteiskunnassa otettiin edistysaskelia.⁶⁶ Kaupunkeihin rakennettiin tehtaita ja niiden lisäksi kahviloita ja kauppaliikkeitä, jotka tarjosivat hyvät puitteet ihmisten kanssakäymiselle ja erilaisten kulttuurivirtausten leviämiseksi Suomeen⁶⁷. Kaupungeissa lähes kaikkiin kotitalouksiin saatiin sähkövalaistus, ja maaseudulla sähköt vedettiin noin joka kolmanteen taloon.⁶⁸ Elämä ei toki ollut pelkkää kasvua ja vaurastumista, vaan lamavuosina 1920- ja 1930-luvun vaihteessa pienviljelijät ja maataloustyöläiset sekä myös kaupunkien seka- ja ulkotyöläiset köyhtyivät viljan hinnan laskun, huonon sosiaaliturvan ja työttömyyden vuoksi. Tämän seurauksena elintaso heikentyi niin paljon, että köyhimmät joutuivat turvautumaan kerjäämiseen.⁶⁹

Euroopassa aikaa kuvataan usein ensimmäisen maailmansodan päättymisen jälkeisenä iloisena 1920-lukuna, mutta syrjäisessä Suomessa uusia tuulia saattoi aistia lähinnä suurissa kaupungeissa.⁷⁰ *Mehän elämme vaikeata taloudellista pulakautta. Se on sanottu lukemattomat kerrat. Tämä seikka aiheuttaa meille erikoiset vaatimukset pukeutumiseemmekin nähden*, muistutettiin *Emäntälehdessä*. Resepti lamasta selviämiseksi oli yksinkertainen: omavaraisuudella ja kotimaisen vaatetusteollisuuden tukemisella selvitään. Kirjoittaja toivoi, että *alkaisipa vain uudelleen kuulua sukkapuikkojen kilinä, karstojen sihinä ja ruukin hyrinä kotoisissa pirteissämme!* Mikäli kodissa ei ollut mahdollisuutta kutoa kangasta itse, tuli ainakin suosia kotimaista vaatetuotantoa eikä lähettää vähiä rahoja ulkomaille.⁷¹

Tuloerot olivat suuret. Suurin osa suomalaisista asui yhä maaseudulla, jossa elämisen taso oli kaupunkeja alhaisempaa. Muistot Suomen itsenäistymisen ensivaiheista ja sodan aiheuttamasta elintarvikepulasta säilyttivät 1920-luvun alussa maaseudulla elämisen ihanteena köyhyyden poistamisen omavaraisuuden avulla. Kaupungeissa elettiin jo vauraammin: sa-

⁶⁶ Heinonen 1998, 57–59; Oikarinen 2005, 7.

⁶⁷ Mäenpää 2003, 288.

⁶⁸ Heinonen 1998, 33–34, 53–55; Heinonen 2007, 194.

⁶⁹ Heinonen 1998, 57; Kuisma 2007, 40.

⁷⁰ Kuisma 2007, 38; Paljakka 2003, 228.

⁷¹ EL 1930/10, 307.

maan aikaan kun maaseudulle perustettiin kotitalousliike ratkomaan köyhän kansan pirttien siivottomuutta ja syöpäläisongelmaa, kaupunkien asukkaat hankkivat ylellisyystuotteita, kuten gramofoneja ja autoja⁷². Muuttaminen paremman elintason kaupunkiin olikin yleistä, sillä 1920-luvulla jopa 100 000 suomalaista siirtyi kotitalaltaan kaupunkiin palkkatyöhön⁷³.

Keskiluokan ja työväestön kulutustottumukset poikkesivat toisistaan paljon: suurin osa työväestön tuloista meni elämän välttämättömyyksien turvaamiseen, kun taas keskiluokka kulutti rahaa myös vapaa-ajan huvituksiin⁷⁴. Keskiluokan osuus väestöstä nousi huomattavasti 1920- ja 1930-luvuilla, eikä elämä pelkkien perustarpeiden tyydyttämisenä enää riittänyt kasvavalle kansanosalle⁷⁵. Mukavuuksien täyttämä arki tuli osaksi suomalaista elämäntapaa, säästäväistä elämänasennetta unohtamatta. Yhä lisääntyvä palkkatyöhön siirtyminen tasasi ja myös lisäsi aiemmin vuoden kierron mukaan vaihdelleita ansioita ja mahdollisti kulutushyödykkeiden hankkimisen erityisesti kaupungeissa.⁷⁶

4.2. Valmisvaatteita kaikille

Muodin seuraaminen tuli mahdolliseksi, kun aiemmin pukeutumista määrittänyt säätyjako poistui 1920-luvulla ja pukeutumista alkoi määrittää lähinnä varallisuus⁷⁷. Muoti nähtiin ristiriitaisena ilmiönä. *Kotilieden* sivulla toisissa artikkeleissa muodin seuraamista kritisoi- tiin ja toisissa ihannoitiin. Pukeutumisessa tärkeintä oli yhä käytännöllisyys, mutta muodin mukaisen pukeutumisen ihanteet kuitenkin horjuttivat sitä aiempaa enemmän. Eurooppalaisen muodin vaikutteet alkoivat näkyä *Kotilieden* sivuilla ja myös Suomen katukuvassa. Tästä aiheutui käytännön ongelmia ja jopa paheksuntaa, kun naiset kulkivat pikkukengissä ja ohuissa vaatteissa myös talviaikaan.⁷⁸ Paheksunta oli kenties vähäisempää, jos muotia noudattaessaan tuki kotimaista teollisuutta. *Ei tee mitään, vaikka kaikki naisemme kulkisivat silkkisukissa, kunhan ne vain ovat kotimaisia sukkia*, todettiin *Emäntälehd*en kirjoituksessa erään viisaan isäntämiehen sanoneen⁷⁹.

⁷² Heinonen 1998, 61; Heinonen 2007, 184; 190.

⁷³ Heinonen 1998, 55, 60.

⁷⁴ Heinonen 2007, 183–184.

⁷⁵ Mäenpää 2003, 288; Sarantola-Weiss 2003, 84.

⁷⁶ Heinonen 1998, 34.

⁷⁷ Räsänen 1992, 203.

⁷⁸ Aikasalo 2000, 71–74.

⁷⁹ EL 1930/10, 307.

Muodikkaat naiset kohtasivat uudenlaisen ongelman: vaatekaapin sisältöä täytyi muokata aiempaa useammin. Avuksi tulivat tehtaat ja kaupat, joista sai hankittua ostokankaita ja valmisvaatteita. Vuonna 1911 perustettua Suomen Pukimoa pidetään maamme valmisvaateteollisuuden aloittajana⁸⁰. Tehtaiden määrä lisääntyi huomattavasti 1920- ja 1930-lukujen aikana Suomen suurimmissa kaupungeissa⁸¹. Myös käytettävissä olevat materiaalit monipuolistuivat, kun Suomen trikooteollisuus alkoi alusvaatteiden ohella valmistaa muotivaatteita. Lisäksi perustettiin tekokuitumateriaaleja, kuten tekosilkkiä, valmistavia tehtaita.⁸² Vaateteollisuuden kasvun ansiosta kaupungeissa asuvan teollisuustyöväestön vaatetuksen omavaraisuus hävisi lähes kokonaan jo 1920-luvun aikana⁸³.

Helpotusta muodikkaan pukeutumistavan seuraamiselle toi myös Helsingissä vuonna 1926 uusiin tiloihin avattu *kaikkia ajan vaatimuksia vastaava* Stockmannin tavaratalo. Avajaisissa oli läsnä vaikutusvaltaisia ihmisiä presidentti Relanderista lähtien. Valikoiman monipuolisuus herätti ihmetystä: *Uudessa tavaratalossa on tukkukauppaosasto, huonekalut, matot, akkunaverhot, lasitavarat, villatrikootuotteet, taloustavarat, matkatavarat, piirustuskonttori, maalari- ja puusepänverstaat sekä uudet paperi-, tupakka- ja herrainpukuosastot*, päiviteltiin *Emäntälehd*en aiheesta varta vasten kirjoittamassa artikkelissa⁸⁴. Tosin 1930-luvun loppupuolella maaseudun enemmän tai vähemmän vaatimattomissa oloissa asui yhä yli 70 prosenttia suomalaisista⁸⁵, joista suurin osa luki tavaratalon avautumisesta todennäköisesti vain lehdestä.

Ostovaatteiden yleistyessä itse tehtyihin vaatteisiin pukeutumista alettiin pitää epämuodikkaana. Vielä 1920-luvulla kuitenkin 65–70 prosenttia vaatteista tehtiin itse tai teetettiin ompelijoilla, joten siirtyminen valmisvaatteiden käyttöön oli hidasta⁸⁶. Aikasalon näemyksen mukaan muutoksen hitaus saattoi johtua valmisvaatteiden korjausmahdollisuuksien vähäisyydestä⁸⁷. Tehdasvalmisteiset vaatteet olivat pitkään myös itse tehtyjä vaatteita

⁸⁰ Lappalainen 1996, 27.

⁸¹ ks. Lappalainen 1996.

⁸² Lappalainen 1996, 12, 223.

⁸³ ks. Heinonen 2007, 179; Räsänen 1992, 206–210.

⁸⁴ EL 1926/7–8, 191–192.

⁸⁵ ks. Laurila 1985, 15.

⁸⁶ Laurila 1985, 224.

⁸⁷ Aikasalo 2000, 197.

Kuva 2. Kannattaako miesten paitoja paikata? Kuvituskuva. (KL 1935/9.)

kalliimpia. Jo 1930-luvun lopulla itse valmistettujen vaatteiden osuus oli kuitenkin pudonnut 44 prosenttiin kaikista käytetyistä vaatteista⁸⁸.

Valmisvaatteiden korjaustarve puhutti lehdistä. *Kotiliedessä* kysyttiin: *Kannattaako miesten paitoja paikata?* (Kuva 2) Kirjoittajan mukaan *vähimmällä pääsevät ne, joiden miesväki ostaa aina mieleisensä valmiin paidan*. Tällöin naisten huoleksi jäi vain pienet korjaukset, kuten *jonkin hihansuun kääntäminen, pienen reiän parsiminen tai napin ompeleminen*. Varallisuuden salliessa sai ostaa *mielellään uuden paidan kuluneen tilalle ru-*

peamatta entistä paikkaamaan. Näin toimimalla vähensi kotitöiden määrää ja samalla edisti kotimaista tekstiiliteollisuutta. Vaatteiden korjaaminen oli kuitenkin syvään juurtunut tapa: myös kirjoittaja myönsi, että *suurimman osan ihmisistä ei kannattanut hylätä vanhaa paitaa, ennenkuin se on ehkä monellakin paikalla koristettu*. Paikkaamistyöhön kannatti uhrata sekä aikaa että huolta. *Olihan rumasti ja huolimattomasti paikattu paita - - sangen vastenmielinen käyttää, ja sen ikäkin loppujen lopuksi lyhyempi kuin hyvin ja siististi paikatus*. Tuleva korjaustarve tuli ottaa huomioon jo paitaa hankkiessa, nimittäin etsimällä käsiinsä samanlaista kangasta tulevia paikkauksia varten. Kirjoittaja pahoitteli, että *monesti julkisuudessakin lausutuista toiveista ja pyynnöistä huolimatta eivät paitatehtaat varusta tuotteitaan paikkatilkkuilla*. Kaupungeissa asuvien oli tosin mahdollista saada ostamansa paidan kangasta käsiinsä kaupasta, jos oli hankkinut kotimaisen paidan. Hätätapauksessa ostopaidan korjaamiseen saattoi leikata paikkatilkun paidan liepeestäkin.⁸⁹

Lehdissä pyrittiin keksimään myös muita keinoja, joilla valmisvaatteita saattoi korjata ilman samasta kankaasta olevaa paikkakangasta. 1920-luvun puolivälissä *Kotiliedessä* ehdotettiin, että *mikäli puvussa on joku erikoisesti kulunut kohta tai olemme saaneet siihen tahrان, jota ei käy poistaminen, niin voimme tuon kohdan puvusta leikata pois ja korvata uudella esim. jollakin kirjavalla kankaalla — olipa kysymys miltei mistä puvun kohdasta tahansa*. Muodikkuutta ei saanut unohtaa tässäkään, sillä kankaiden yhdistämisessä oli *värit*

⁸⁸ Laurila 1985, 224.

⁸⁹ KL 1935/9, 639.

- - aistikkaasti yhdistettävä toisiinsa.⁹⁰ *Emäntälehdessä* puolestaan muistutettiin sukkiensa paikkausohjeen yhteydessä, että *jos tahtoo olla oikein säästäväinen, on edullisinta ostaa hyvää sukkalaatua ja jos mahdollista, ostaa kolme paria samanvärisiä sukkiä yhdellä kertaa.*⁹¹ *Kotiliedessä* puututtiin ostosukkien korjaamisen vaikeuteen huokaamalla, että *ostosukkien parantelu on jo vaikeampi juttu. Jos on useampi pari samanvärisiä, niin saahan jonkin parin ikää hiukan pidennetyksi uhraamalla sen paikaksi toisen parin kulumattomat kohdat.*⁹²

Vaatteita ammatikseen valmistavat tahot suhtautuivat valmisvaatteiden lisääntymiseen kielteisesti. Miesten pukuja valmistavien vaattureiden toiminnan kannattavuus väheni, kun mittatilaustyönä tehtäviä pukuja halvemmat ja uudenaikaisemmat valmispuvut lisääntyivät. Vaattureiden työn jälki oli kyllä laadukasta, mutta muodin oikkujen noudattaminen oli kankeaa. 1930-luvulla kuitenkin yhä noin kolmannes kaikista valmistetuista miesten puvuista oli vaattureiden käsialaa, joten pukujen teettäminen jatkui valmisvaateteollisuuden esiinnoususta huolimatta. Ammattiylpeys oli vaattureiden joukossa korkealla: valmisvaatteita käyttivät heidän mielestään lähinnä varattomat kaupunkilaiset ja tyylittömät maalaiset.⁹³

Maaseudulla pukeutuminen muuttui hitaasti eikä muotia seurattu samoin kuin kaupungeissa. 1900-luvun alkupuolella emännän arkiasun, vyötäröhameen ja röijyn, tilalle yleistyivät puuvillakankaiset leningit. Muodin vaikutukset näkyivät lähinnä leningin helman pituuden vaihtumisessa, jolloin muutos oli helppo toteuttaa itse vanhaan vaatekappaleeseen. Leningin päälle puettiin lähes aina esiliina, joka suojasi alla olevaa arvokkaampaa ja vaikeammin hoidettavaa asua. Useimmiten vaatteet ommeltiin itse, vaikka valmisvaatteita alkoi saada hankittua jonkin verran myös maaseudulla.⁹⁴

⁹⁰ KL 1924/9, 586.

⁹¹ EL 1936/5, 161.

⁹² KL 1932/10, 757.

⁹³ Kaipainen 2008, 102, 104–105, 108.

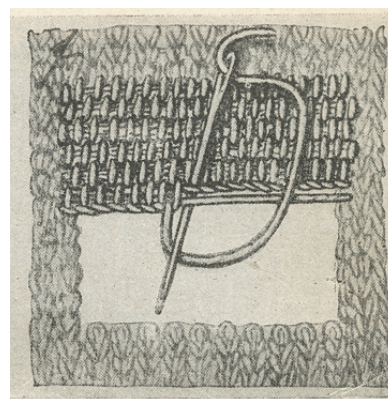
⁹⁴ Ranta 2012, 183.

4.3. Niin, ne sukat, jotka ovat alituiseesti rikki ja korjauksen tarpeessa!

1920- ja 1930-luvuilla muoti suosi lyhyitä hameita, joiden kanssa käytettiin matalia kenkiä, joten sukkien siisteyteen ja ehjänä pysymiseen täytyi kiinnittää paljon huomiota⁹⁵. *Ehkä enemmän kuin mitkään muut vaatekappaleet vaativat sukkamme alituista, vanhemmiten miltei jokapäiväistä korjausta. Ellemme tarkastele niitä jo illalla riisuutuessamme, niin on ainakin aamulla ennen pukeutumista tutkittava, ettei vain taas olisi joku reikä sukan kantapäässä tai kenties sauma ratkennut, voivoteltiin Emäntälehdessä.*⁹⁶ Omin käsin -lehden esittelemän kääpiötöppösen, eli isovarpaalle neulotun suojuksen, avulla reikien ilmestymistä sai kenties siirrettyä⁹⁷, mutta jossain vaiheessa korjaustyöhön oli ryhdyttävä.

Lehtien antamat vinkit ja neuvot sukkien korjaamiseen olivat lähes yhtä moninaiset kuin vasuissa työhön ryhtymistä odottavien sukkien lukumäärä. Ensiapuna sukkia kehoitettiin korjaamaan parsimalla⁹⁸. Jotta parsiminen onnistui hyvin, työhön täytyi tarttua heti, kun sukkiin ilmestyi pienikin reikä, *eikä suinkaan odottaa, kunnes puoli jalkaterää tunkeutuu niistä ulos*, kuten *Emäntälehdessä* korostettiin. Huolellinen emäntä otti neulan ja lankaa käteen jo siinä vaiheessa, kun havaitsi neulotussa sukassa kuluneen, mutta vielä reiättömän kohdan. Tällöin neuletta pystyi vahvistamaan *pujottamalla lankaa etupistoin edestakaisin silmukkaketjujen suuntaan ja myös ristiin näiden kanssa*. Näkymättömän korjauksesta sai, jos seurasi *tarkalleen kerros kerrokselta neuleen silmukoita*.⁹⁹

Kun sukkaan oli jo ehtinyt muodostua reikä, turvauduttiin tavallisesti ristikkoparsimaan, jolloin reikä paikattiin palttinasidosta jäljitellen. Tämä *kaikkien tuntema ja käyttämä* tekniikka oli hyvä silloin, kun korjattava kohta oli näkymättömässä paikassa, kuten sukan terässä¹⁰⁰. Sukat saattoi parsia myös *paljon hauskemmallalla ja venyvämmällä tavalla nimittäin pykäpistoparsinnalla* (kuva 3)¹⁰¹. Pykäpistoparsimassa ommeltiin *erilliseen apulankaan kiinnittyviä*

Kuva 3. Pykäpistoparsima (KL 1929/8.)

⁹⁵ KL 1930/5, 200.

⁹⁶ EL 1935/7-8, 235.

⁹⁷ OK 1938/1, 3.

⁹⁸ EL1935/7-8, 235; Somersalo 1920, 123-125.

⁹⁹ EL 1938/228.

¹⁰⁰ KL 1929, 630; EL 1938/228.

¹⁰¹ Somersalo 1920, 130.

pykäpistoja ("langettipistoja") vasemmalta oikealle tarttumalla reiän yläreunan silmukoihin ja ompelemalla apulangan yli. Seuraavalla kerroksella ommeltiin jälleen uusi apulanka, minkä jälkeen jatkettiin ompelemalla pykäpistoja pistämällä neula edellisen kerroksen pykäpistojen silmuihin ja - apulangan yli. Jotta parsima saatiin yhdistettyä siististi alareunan silmukoihin, pistoja ommeltiin kerrokselle yhtä monta kuin reiän kohdalla oli silmukoita.¹⁰² Näkymättömin parsima oli silmukkaparsima, jota käytettiin lähinnä neulottujen pitovaatteiden korjaamiseen. Silmukkaparsimassa jäljiteltiin neuleen silmukoita apulankojen avulla¹⁰³.

*Tyttöjen käsityökirjassa esiteltiin kaksi parsintatekniikkaa, joita ei esiintynyt aikakauslehdissä eikä myöskään käsityönopeettajien työnäytteissä. Toinen niistä oli varsipistoparsinta, jolla mukailtiin silmukoita varsipistoilla aina puolikas silmukketju kerrallaan. Myös tätä tekniikkaa varten tarvittiin kerroksen suuntaisesti kulkeva apulanka, jonka tuli olla saman väristä kuin parsittava kohta, mutta hiukan ohuempaa. Varsipistot ommeltiin oikeasta alanurkasta lähtien alhaalta ylöspäin aina yhden apulangan yli pitäen langan aina oikealla. Seuraavaksi ommeltiin silmukoiden toinen reuna ylhäältä alaspäin pitäen lanka vasemmalla. Ylhäällä ja alhaalla pistot yhdistettiin avoimiin silmukoihin. Varsipistoparsiman ongelmana oli sen heikkous: *Jos apulangat tässä parsimassa vedettäisiin ulos, taikka jos yksi apulanka katkee, hajooa koko parsima*, huomautti kirjoittaja. Kestävämpi menetelmä oli *koukkuamisparsinta*. Työ tuli tehdä neuleessa käytettyä lankaa ohuemmalla langalla, esimerkiksi irrottamalla neuleeseen käytetystä langasta *yhden tai kaksi säiettä*. Ensimmäiset silmukat otettiin koukulle reiän alareunan vapaista silmukoista ja viimeisen kierroksen silmukat silmukoitiin reiän yläreunaan. Reiän reunat ommeltiin lopuksi kiinni päärmepistoin.¹⁰⁴*

Tärkeää onnistuneen parsiman teossa oli parsittavan kohdan reunojen tasoittaminen ennen varsinaisen parsinnan aloittamista. Ristikko- ja pykäpistoparsimassa tämä tehtiin leikkamalla repsottavat langanpäät pois. *Emäntälehden* ohjeen mukaan parsiman reunat täytyi lisäksi vahvistaa *etupistoin ja reunat epätasaiseksi parsien*.¹⁰⁵ Maija Vuorisen työnäytteessä (kuva 4) ristikkoparsiman reunat on vahvistettu kolmen silmukan matkalta siten, että joka toisella kerroksella on otettu neulalle silmukan etureunat ja joka toisella reunalla sil-

¹⁰² KL 1929, 630; EL 1938/8, 228.

¹⁰³ KL 1929/ 8, 629–630.

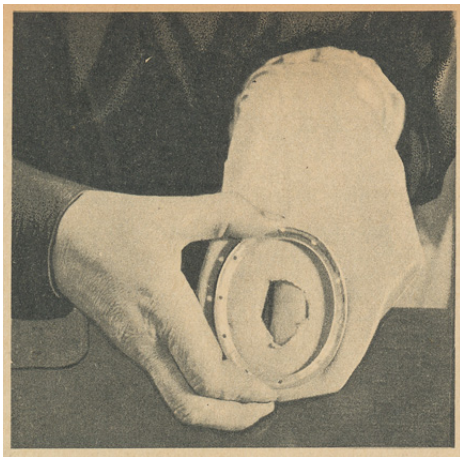
¹⁰⁴ Somersalo 1920, 135–138.

¹⁰⁵ EL 1938/8, 228.

mukan takareunat. Samalla tavoin on vahvistettu myös reiän ylä- ja alareuna. Näin ristikkomainen rakenne jatkuu myös reiän reunojen yli. Silmukkaparsimassa reikä tasoitettiin neliskulmaiseksi silmukoita purkamalla ja kiinnittämällä langanpäät parsinneulan avulla saman kerroksen nurjalle puolelle. Tällöin oli *Kotilieden* kirjoittajan mukaan kiinnitettävä huomiota siihen, että silmukat purettiin *yhtä kauaksi sivuille päin ja että reiän kumpaankin reunaan jää ehyeksi sama ylöspäin suunnattu silmukkaraita*.¹⁰⁶ Parsiman kireyteen tuli

myös kiinnittää huomiota, jotta parsittu kohta ei kiristänyt. Oikean kireyden löytämistä auttoi työn pingottaminen tuelle ennen parsinnan aloittamista¹⁰⁷.

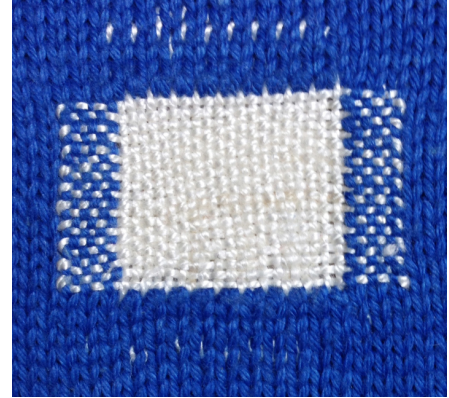
Mikäli halusi saada valmista nopeasti, sukat kannatti parsia ompelukoneella. *Kotiliedessä* esiteltiin 1930-luvun puolivälissä tekniikka, jolla *sukat saa parsituksi kuin leikiten*: Ompelukoneesta poistettiin paininjalka ja syöttäjän suojaksi asetettiin koruompelulevy. Sukka

Kuva 5. Sukka pingotettuna parsimiskehykseen (KL 1935/3.)

pingotettiin parsimiskehykseen (kuva 5) ja parsittiin *samoin kuin käsinkin parsittaessa, ensin langat yhteen suuntaan ja sitten ristiin toiseen suuntaan*. Koska ompelukoneen syöttäjä oli poistettu käytöstä, parsittavaa kangasta saattoi siirtää ja kääntää vapaasti. Ompelukoneen käyttöä perusteltiin monin tavoin. Eri-tyisesti ohuita sukkia suositeltiin parsimaan ompelukoneella, koska niitä oli *melkein mahdotonta parsia käsin niin hyvin kuin koneella*. Ohjeessa korostettiin, että *jos parsimiseen käytetään ohutta, sukanväristä lankaa, tulee parsimus niin siisti, ettei sitä vähän*

kauempaa huomaakaan, ja monin verroin lujempi kuin käsin parsittu. Sukkien parsimista ompelukoneella suositeltiin myös siksi, että silloin *aikaakin menee vähemmän, kuin jos*

Kuva 4. Ristikkoparsima. Yksityiskohta Maija Vuorisen työnäytteestä. HY ktk, 762:1. 1932–1934.

¹⁰⁶ Somersalo 1920, 128–129; Kl 1929/8, 629.

¹⁰⁷ Esim. Somersalo, 1920, 129.

*saman työn suorittaisi käsin. - - ja ajan säästön me perheenemännät tarvitsemme niin ki-
peästi lepoon ja virkistykseen.*¹⁰⁸

Kun sukkaa oli *jo* kyllin monta kertaa parsittu, otettiin käyttöön järeämmät keinot¹⁰⁹.

Yleensä sukasta kului ensimmäisenä kantapää ja pohja, jotka pystyttiin korvaamaan eri ta-
voin sukan materiaalista riippuen. Itse neulottuihin sukkiin saattoi neuloa uuden pohjakap-
paleen *Emäntälehd*en vuoden 1925 ohjeen mukaan: *Jos - - risaisia sukkia tahdotaan pai-
kata, saattaa kuluneen kannan ja pohjan leikata pois, - - sen jälkeen virkataan sukanväri-
sellä hienolla langalla leikattu reuna, etteivät silmukat pääse purkautumaan. Kantapään
silmukat otetaan sukkavartaalle ja neulotaan kanta kuten tavallisesti, sen jälkeen jatketaan
sukan pohjanneulomista kiinnittäen joka kierros virkattuun reunaan.*¹¹⁰ *Kotiliedessä* oh-
jeistettiin, että sukan kuluneen kannan saattoi irroittaa purkamalla kantatilkun alkukohdas-
ta ja siitä, mistä terä lähtee kannasta. Uusi kantapää tehtiin neulomaan neljällä puikolla
suljettuna neuleena kaventaen kummallakin sivulla toisen puikon lopussa ja seuraavan
alussa joka tai joka toisella kerroksella - - Näin loppuvat silmukat kannan huippuun.¹¹¹

Erityisesti lasten sukissa kului pohjan lisäksi myös polven kohta. Tämän saattoi ottaa huo-
mioon jo sukan valmistusvaiheessa neulomalla kulumiselle alttiin kohdan kahdessa osassa
edestakaisneuleena *Kotilieden* ohjeen mukaan samalla vahvistaen polven kohtaa lisälangal-
la. Sukat neulottiin muutoin kuten tavallisesti. Kun polvenkohta sitten kului rikki ja *parsi-
mukset* siinä lisääntymistään lisääntyvät ja tekevät sukan ikävän näköiseksi, avataan sau-
maompeleet ja etummaisen palasen yläreunasta puretaan kerros niin, että sen yläpuolella
- - ovat silmukat saadaan puikolle. Näillä silmukoilla neulottiin uusi tilkku, joka kiinni-
tettiin sukan sääreen alareunastaan silmukoimalla.¹¹²

Käytössä oli itse neulottujen sukkien lisäksi myös paljon trikoosta valmistettuja ostosuk-
kia. Niitä paikattiin *Emäntälehd*en ohjeen mukaan tilkuilla joita leikkaamme käytetyistä
mutta vielä ehyistä trikoosukkien varsista¹¹³. Kantapäättä varten paikkatilkun saattoi saada
hyödyntämällä korjattavan sukan varren leveää pääärmevaraa, tai mikäli varsi oli tarpeeksi
pitkä, tilkun pystyi leikkaamaan myös varren pituudesta¹¹⁴. Uusi kantapään saatiin muo-

¹⁰⁸ KL 1935/3, 187.

¹⁰⁹ EL 1935/7-8, 235.

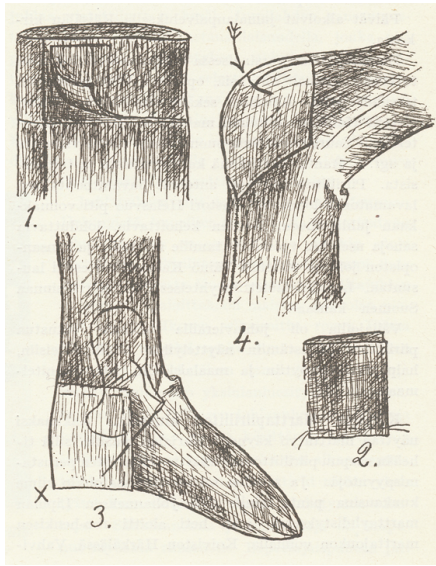
¹¹⁰ EL 1925/4, 105; ks. myös EL 1938/8, 228.

¹¹¹ KL 1932/10, 757.

¹¹² KL 1932/10, 757.

¹¹³ EL 1925/4, 105; ks. myös KL 1927/8, 488; KL 1932/10, 757; EL 1936/5, 161; EL 1938/8, 228.

¹¹⁴ KL 1927/8, 488; KL 1930/5, 200; EL 1935/7-8, 235.

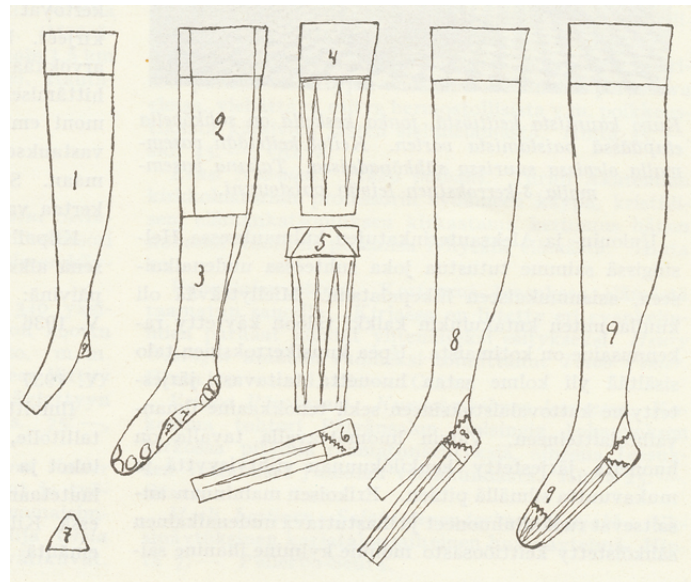

Kuva 6. Kantapään muoto saatiin pyöristämällä suorakulman muotoista tilkkua (EL 1935/7-8.)

dostettua joko suorakulmaisella tilkulla, jota pyöristettiin tilkun takakulmasta kääntämällä kangasta sisään (kuva 6) tai leikkaamalla T-kirjaimen muotoinen kappale, joka ommeltiin lyhyiltä sivuiltaan kiinni siten, että siitä saatiin kantapään muotoa vastaava paikkatilkku.¹¹⁵

Kantapään lisäksi sukasta rikkoutui usein myös kärki. Tällöin oli viisainta korvata koko pohjakappale, eli tervittää sukat, uudella kankaalla. Korjaaminen aloitettiin leikkaamalla rikkoutunut pohja ja kärki irti, ja uusi pohjakappale leikattiin ohjeen yhteydessä olleen kaavan tai pois leikatun kappaleen avulla samanväristen

sukkien varresta otetusta kankaasta. Uuden pohjakappaleen saattoi leikata yhdestä kappaleesta tai sitten kanta-, pohja- ja teräkappaleet leikattiin erillisistä tilkuista, kuten *Emäntä-lehden* ohjeen yhteydessä ollessa kuvassa neuvottiin (kuva 7). Ohjeessa kehoitettiin myös hyödyntämään sukansuun leveä päärme pohjakappaleita leikatessa: *Siinä osassa, joka tulee sukan suusta, ovat pohjakappaleet kaksinkertaiset.*

Kuva 7. Sukan uusi pohjakappale leikattiin useasta kappaleesta (EL 1936/5.)

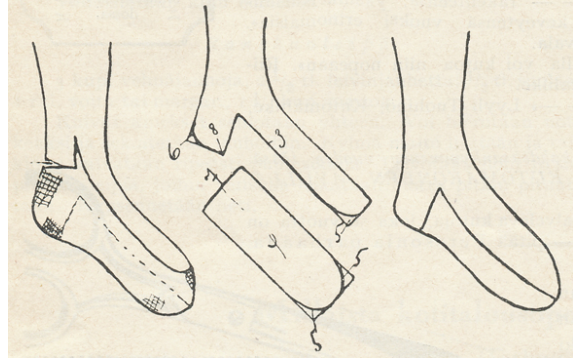
*Sukka kestää kauemmin, jos koko pohja laitetaan kaksinkertaiseksi, kirjoittaja neuvoi.*¹¹⁶

Kotiliedessä uusi kantapää muodostettiin sukan säären pituudesta (kuva 8). Ohjeessa neuvottiin seuraavanlaisesti: Työhön ryhdyttäessä leikataan rohkeasti sukka poikki siitä kohdasta, mistä ehjä sääri alkaa, edellisen kantapään leveydeltä, suunnilleen noin puolen sukansäären leveydeltä. Sitten saman verran ylöspäin, siis kantapään leveyden verran. Tämän jälkeen käydään käsiksi pohjaan. Se leikataan pois kantapään ylöspäin leikatun osan mu-

¹¹⁵ EL 1935/7-8, 235; EL 1938/8, 228.

¹¹⁶ EL 1925/4, 104-105; EL 1936/5, 161-162; KL 1927/8, 488; KL 1930/5, 200.

kaan suoraan terään päin sekä lopuksi rikki kulunutta kärkeä myöten. Kantapään uusi pohja ommeltiin kiinni pyöristäen sen alaosaa. Seuraavaksi leikattiin uusi pohjakappale aivan yhtä leveäksi ja pitkäksi kuin pohjattavan sukan terän päällyspuoli. Päällinen ja pohja kiinnitettiin lopuksi toisiinsa koneella, sillä sen pistot ovat niin sitovat, etteivät silmukat pääse juoksemaan, täsmensi kirjoittaja.¹¹⁷

Kuva 8. Uusi kantapää muodostettiin sukan säären pituudesta (KL 1927/8.)

4.4. Vanhasta uutta

Vaikka valmisvaatteita myytiin jo kaupoissa, vaatevarastoa ei ensisijaisesti uudistettu hankkimalla uusia vaatteita ja hylkäämällä vanhat, vaan malliltaan vanhanaikaisia vaatteita muokattiin itse tai ompelijoiden avustuksella uuden muodin vaatimukset täyttäviksi. *Kotiliedessä* julkaistiin useita artikkeleita ja ohjeita, joissa neuvottiin, miten vanhasta sai uutta ja muodin mukaista, joten käsistään taitava pystyi omistamiensa vaatekappaleiden vähyydestä huolimatta pukeutumaan ajanmukaisesti¹¹⁸. Kuluneen, paikkaamisen tarpeessa olevan vaatekappaleen korjaamisen yhteydessä sen saattoi samalla muodistaa. Kun vaihtoi uuden kankaan kuluneeseen kohtaan, pystyi muokkaamaan vaatteen leikkausta, minkä ansiosta käyttäjä sai melkein kuin uuden, jälleen muodin vaatimuksen täyttävän vaatteen¹¹⁹. 1920-luvun puolivälissä *Kotilieden* kirjoittaja paljasti myös muodin tulevan käytännöllisyyttä puolitiehen vastaan toteamalla, että *muoti pysyy aivan ihmeteltävän kauan pääasiansa samanlaisena sekä antaa vapauden käyttää mitä erilaisempia kankaita ja aineksia samaan pukuun*¹²⁰.

Vähä ja arvokkaita vaatekappaleita hyödynnettiin muutenkin monin eri tavoin. *Emäntälehdessä* kerrottiin, miten moneen tarkoitukseen yhdestä vaatekappaleesta saattoi saada materiaalia: *Kun joku vaatekappale on ehtinyt sille kulutusasteelle, ettei se enää voi entistä tarkoitustaan palvella, niin katsokaamme tarkoin, mihin muuhun se voisi kelvata. Ellei pu-*

¹¹⁷KL 1927/8, 488.

¹¹⁸ ks. Aikasalo 2000, 182–184.

¹¹⁹ esim. KL 1924/9, 586–588.

¹²⁰ KL 1924/9, 586–588.

*vusta voi enää kääntäenkään ja korjaten käyttökelpoista saada, voidaan ehkä kahdesta puvusta yhdistämällä saada aivan kyläkelpoinen, siisti puku. Ellei siitä itsellemme enää pukuja tulisikaan, tulee siitä ainakin lapsille jotain ehkä oikein somaakin. - - Loppujen lopuksi saamme vielä näistä täysinpalvelleista vaatekappaleistamme riepukudetta sänkypeittoihin ja lattiamattoihin. - - Villalumput voimme purkaen ja karstaten kehrätä uudeksi kankaan-kuteeksi.*¹²¹

Uusia vaatteita hankittiin vain harvoin ja vanhoja arvostettiin paljon osin sen vuoksi, että vaatteet ja tekstiilit olivat arvokkaita suhteutettuna ihmisten varallisuuteen. Yksityisen ihmisen kokonaiskulutuksesta niihin kului 1920– ja 1930-lukujen aikana keskimäärin 15–17 prosenttia.¹²² Erityisen hyvin varjeltiin sukkia, jotka *eivät ole mitään halpaa tavaraa. Kotiliedessä* tartuttiin ongelmaan, *sillä pitkävärtinen sukkakin — olipa se sitten kallisarvoinen silkki-, villa- tai vain tavallinen puuvillasukka — tarvitsee ymmärtäväistä ja hellää kohtelua omistajansa puolelta.* Artikkelissa esimerkiksi neuvottiin, miten sukat vedetään oikeaoppisesti jalkaan ja miten ja kuinka usein niitä tulisi pestä, jotta ne kestäisivät mahdollisimman kauan ehjinä ja hyväkuntoisina.¹²³ Varovaisen käytön lisäksi myös materiaalina käytetyn kankaan laatu vaikutti vaatteiden pitkään käyttöikään¹²⁴. Hyvä kangas ei kulunut, vaikka toisinaan muotitietoiset naiset olisivat varmasti niin halunneetkin. *Kotiliesi* tosin tarjosi keinon luopua vaatteista, jotka kirjoittajan näkemyksen mukaisesti *täysin tarpeettomana haluamme hävittää:* niistä pääsi eroon lahjoittamalla ne itse tai jonkin yhdistyksen kautta apua tarvitseville.¹²⁵

4.5. Näiden vaatteiden korjaus, jotka ovat vaatetuksessamme päällimmäisenä ja kaikkien nähtävinä, vaatiikin erikoista huolta.

Puku oli useimmille kallis hankinta, minkä vuoksi siitä pidettiin erityisen hyvää huolta. Kun pukuun ilmestyi korjausta vaativa kohta, sen paikkaaminen tai parsiminen täytyi suorittaa mahdollisimman hienovaraisesti. *Emäntälehdessä* neuvottiin: *jos pukuumme on tullut repeämä tai n.s. palkeenkieli tai jos se esim. kyynärpään kohdalta on kulunut ohueksi, mutta ei kuitenkaan vielä ole reiällä, voidaan korjaus suorittaa parsimalla.* Parsiminen tehtiin

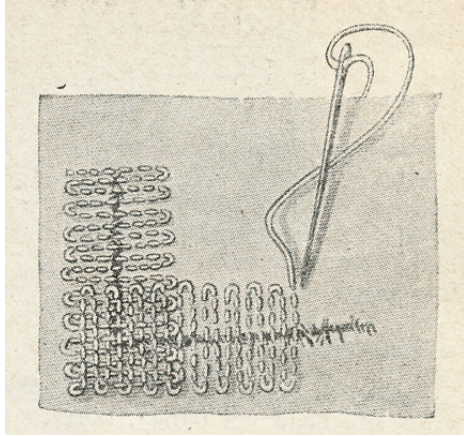
¹²¹ esim. EL 1930/10, 307.

¹²² Laurila 1985, 522–523.

¹²³ KL 1934/19, 702.

¹²⁴ Hintikka & Häppölä 2007, 110.

¹²⁵ KL 1937/7, 370.

Kuva 9. Palkeenkielen parsiminen (KL 1927/3.)

käsin pienin etupistoin (kuva 9)¹²⁶, Mikäli repeämä oli suora, sen saattoi parsia vain yhdensuuntaisilla etupistoriveillä, mutta palkeenkieli täytyi parsia molempiin suuntiin¹²⁷. *Kotiliedessä* villapukuun tullut repeämä kehoitettiin parsimaan kankaan nurjalta puolelta, ja jos kangas oli paksu, pistot saattoi pujottaa kankaan sisään. Jotta parsima erottui kankaasta mahdollisimman vähän, kannatti *Emäntälehdessä* ja *Kotilieden* vinkin mukaan parsinlankana käyttää puvun kankaasta purettua lankaa. Jos parsimalla vah-

vistettiin kulunutta kohtaa, kehoitettiin lisäksi kiinnittämään kankaan nurjalle puolelle palanen puvun omaa kangasta. Parsittu kohta hävisi kankaan pintaan hyvin myös, mikäli noudatti *Emäntälehdessä* neuvoja: *Viereisissä riveissä on pistojen oltava lomittain ja reuna parsitaan epätasaiseksi - -, jotta jyrkkää rajaa ei muodostuisi. Repeämän reunassa jätetään aina repeämän toinen reuna neulan alle, vastakkainen reuna taas neulan päälle, seuraavalla kerralla päinvastoin.*¹²⁸

Jos kangas oli pahoin kulunut, sen reunat tasoitettiin *neliön tai suunnikkaan muotoiseksi* ja reikä täytettiin ristikkoparsimalla samoin kuin neuletta parsittaessa. Myös ruudullista kangasta saattoi parsia tällä tavoin käyttämällä *parsittavan kankaan värejä*. Ensin korvattiin *yhden värin loimilangat, sitten toisen: mutta kudelangat täytyy parsia yhdenjaksoisesti - - Jos ensin parsitaan kaikki punaisella, ei parsima tule tasaista*, selostettiin *Tyttöjen käsityökirjassa*. Neli- ja usemampiniitisten kankaitten parsiminen oli jo taideparsintaa, joka oli kirjoittajan mielestä lapsille liian vaikeaa.¹²⁹ Luokittelematon työnäyte (kuva 10), jossa on parsittu palttinasiidoksista kangasta korjattavan kohdan värejä seuraten on niin taitavaa tekoa, että samaan tulokseen koululaiset tuskin pääsivät.

Kuva 10. Ruudullinen kangas, joka on parsittu työn lankojen värejä seuraten. HY ktk 353:5.

¹²⁶ EL 1938/7, 198

¹²⁷ Somersalo 1920, 126.

¹²⁸ EL 1938/7, 198; KL 1939/9, 676–677.

¹²⁹ Somersalo 1920, 126–127.

Neulottuja päällyysvaatteita neuvottiin *Kotiliedessä* parsimaan silmukkaparsimalla, joka hävisi taidokkaasti tehtynä neuleeseen lähes täysin¹³⁰. Näin olisi varmasti tehnyt myös Maija Vuorisen valmistama parsima (kuva 11), mikäli se olisi tehty työn omalla langalla. Silmukkaparsima tehtiin jäljittelemällä työn oikeita tai nurjia silmukoita parsittavan kohdan peitoksi. *Oikeaa neuleparsimaa* eli oikeiden silmukoiden jäljittelyä tehtäessä parsittavaan reikään pujotettiin ensin alhaalta ylöspäin suuntautuvat, ikään kuin suuria oikeita silmukoita muodostavat *tavallista paksumpaa rullalankaa* olevat apulangat, joiden varaan uudet silmukat ommeltiin.

Kuva 11. Apulangat silmukkaparsimaa varten ja valmis parsima. Yksityiskohta Maija Vuorisen harjoitustyöstä. HY ktk 762:1. 1932–1934.

Parsiminen aloitettiin oikeasta alakulmasta korvaten ensin alin purettu kerros. *Kotiliedessä* neuvottiin silmukoiden jäljentäminen tarkasti: *Sen [reiän] kohdalle ommellaan aluksi 2–3 silmukkaa reiän reunan päälle sen valmistamiseksi (samoin joka kerroksen alussa ja lopussa). Apulankojen varaan ommellaan oikea silmukka siten, että pistetään neula nurjalta oikealle ensimmäiseen purettuun silmukkaan apulankojen välistä; sitten otetaan molemmat apulangat neulalle pistäen oikealta vasemmalle; senjälkeen pistetään neula taas sisään äskeisestä silmukasta apulankojen välistä. Lankaa nyt kiristettäessä muodostetaan silmukka, jonka pään yli apulangat kulkevat, yhtä suureksi kuin neuleen muut silmukat. Tällä tavalla edeten parsittiin reikä umpeen, ja viimeisellä kerroksella otettiin apulankojen asemesta reiän yläreunan silmukat neulalle, jolloin parsima kiinnittyi näkymättömästi reiän yläreunaan. Kun korjaus oli valmis, apulangat purettiin pois. Niiden olikin hyvä olla jotain eriväristä, ohuempaa ja hyvin kierrettyä lankaa, - - jotta ne helpoimmin saa poispuretuksi parsiman valmistuttua.*¹³¹

Suuren reiän paikaksi saattoi myös neuloa uuden kappaleen. Ennen neulomista reiän reunat tasoitettiin siten, että *ylä- ja alareunoissa olevat vapaat silmukat kuuluvat samoihin kerroksiin ja sivuilla olevat silmukkaraidat*. Reiän alareunan silmukat nostettiin puikolle ja samoin sivuista poimittiin silmukoita joka kerrokselta kahdelle puikolle. Neulottaessa

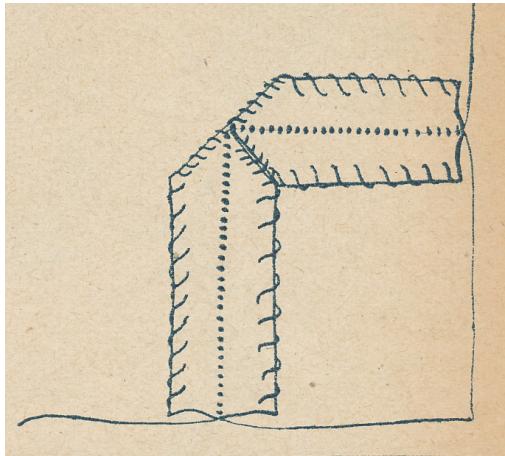
¹³⁰ KL 1929/ 8, 629–630.

¹³¹ KL 1929/8, 629–630; Somersalo 1920, 131–135.

alasilmukan ensimmäinen ja viimeinen silmukka neulottiin yhteen saman kerroksen sivusilmukoitten kanssa; näin tilkku kiinnittyi reunoistaan työhön.¹³²

Sukkien parsimisesta tuttua koneparsintaa saattoi käyttää jossain tapauksissa myös pukuja parsittaessa. Tosin *Emäntälehd*en kirjoittajan mielestä ompelukoneen käyttö soveltui vain pumpulikankaiden parsimiseen, ja paremmat kankaat täytyi ehdottomasti parsia käsin¹³³.

Kotiliedessä koneparsimaa taas kehoitettiin käyttämään lastenvaatteita korjattaessa ja myös valkoisiin miesten paitoihin ilmestyneitä reiänalkuja sai helposti piiloon ompelukoneella parsien. *Kansakoulun käsityöt* -kirjan kirjoittajat olivat kaikkein sallivimpia ja suosittelivat käyttämään koneparsimaa sen taloudellisuuden ansiosta *kaikissa kankaissa ja neulotuissa vaatteissa*¹³⁴. Koneella parsittaessa korjattavan kohdan nurjalle puolelle asetettiin tilkku, jonka läpi pistot ommeltiin. Samalla menetelmällä kankaaseen saattoi kiinnittää myös paikkatilkun, jos vaatteeseen oli jo ehtinyt muodostua reikä. Tällöin paikkaa varten ei tarvinnut kääntää saumanvaroja, vaan paikkatilkun reunat kiinnittyivät ompelemalla *pistorivejä aivan kuin parsittaessa katsoen, että ne niin tilkun kuin itse kankaankin puolella tulevat ainakin puoli cm yli reunojen*. Koneparsiman käyttöä perusteltiin siksi, että *sillä tavoin saadaan saumat ohuemmiksi ja ehkä vähemmän näkyviksi kuin tavallisesti ompelemalla*.¹³⁵

Kuva 12. Kulmaan tehty täyttöpaikka kankaan nurjalta puolelta (KL 1939/9.)

Kun sitten pukumme vaatii jo paikkaamista, käytämme n.s. täyttöpaikkaa, valistettiin Emäntälehdessä. Täyttöpaikan käyttöä pukujen paikkaamiseen suositeltiin sekä Emäntälehdessä että Kotiliedessä, koska paikka kiinnitettiin vain yhdellä ompeleella ja upposi siksi paikattavaan kankaaseen hyvin. Täyttöpaikan pystyi tekemään suorakulmaiseksi, pyöreäksi tai kolmion muotoiseksi, ja sen saattoi sijoittaa keskelle kangasta tai kulmaan (kuva 12). Paikattava kohta tasoitettiin leikkaamalla reikä suorakulmaiseksi, niin että

kuluneetkin kohdat poistetaan tai sitten paikkatilkku kiinnitettiin ensin paikoilleen, ja vasta sen jälkeen kulunut kohta puvun kangasta leikattiin pois. Kahta saumavaraa suurempi

¹³² Somersalo 1920, 143–144.

¹³³ EL 1938/7, 198.

¹³⁴ Valve & Tappura 1933, 176.

¹³⁵ KL 1933/10, 677; KL 1935/3, 187; KL 1935/9, 639.

paikkatilkku leikattiin mieluiten puvun omasta kankaasta tai jostain muusta samannäköisestä kankaasta. Paikkakankaana käytetty tilkku piti käsitellä samoin kuin puvun kangasta oli käytön aikana käsitelty, jotta se ei uutena ja kankeana pistäisi silmään. *Kotiliedessä* korostettiin lisäksi, että *tarkasti on katsottava, että loimi- sekä kudelangat paikassa ja paikattavassa koko ajan ovat samansuuntaiset*. Oli myös tärkeää, että kuviot kohtasivat, mikäli kangas oli kuviollista, raidallista tai ruudullista.¹³⁶

Kuvioiden kohdistaminen oli helpointa, jos paikan kiinnitti kankaaseen käsin työn oikealta puolen. Pyöreän muotoinen paikka oli joka tapauksessa ommeltava käsin. Ennen ompelua paikkatilkusta taitettiin saumanvarat nurjalle ja paikka asetettiin nuppineuloilla tarkasti paikalleen. Kun paikka oli ommeltu kiinni, nurjalle puolelle jääneet saumanvarat silitettiin auki ja huoliteltiin *yliluottelemalla tai paksuissa kankaissa myös pykälille leikkaamalla*. Saumanvarojen silittäminen auki sai paikan uppoamaan kankaaseen erityisen hyvin, sillä tällöin paikkakangas asettui samaan tasoon paikattavan kankaan kanssa. Pyöreäreunaisen täyttöpaikan saumanvaroista leikattiin irti *pieniä kulmia tarvittavalla kohdalla*. Tällöin saumanvara ei liekottanut tai kiristänyt vaan asettui paikalleen tasaisesti. Suorakulmaisen paikan saattoi ommella myös koneella. *Kotiliedessä* selostettiin kulmaan sijoitettavan paikan kiinnittämistä seuraavanlaisesti: *Paikka viedään paikoilleen, sen oikea puoli paikattavan oikeaa puolta vasten ja ensimmäinen sivuommellaan. - - Leikataan saumanvara ommellulta reunalta viereisen reunan saumanvaraan saakka - - ja siitä kulmaleikkaus ompeleeseen saakka, mutta vain paikattavaan kankaaseen, paikka jää eheäksi*. Seuraavaksi asetettiin paikan ja paikattavan kankaan toiset sivut kohdakkain ja ommeltiin kuten edellä oli selostettu.¹³⁷

Täyttöpaikan kiinnittämisen jälkeen oli *Kotilieden* ohjeen mukaan tärkeää häivyttää sauma ompelemalla *erilaisia pistoja ommeljuovan peitoksi, yrittäen koko ajan jäljitellä kankaan pintaa*. Jos paikattava kangas oli nukkinen, sauman pystyi häivyttämään myös vetämällä *näkymättömin pistoin nukkaa ompeleen peitoksi*. Parhaan tuloksen sai, jos sauman häivyttämiseen käytti *sitä lankaa, joka on saumatessa katkennut*. Mikäli kudelanka oli liian heikkoa ommeltavaksi, sauma häivytettiin loimilangalla ommellen ja lopuksi kudelankaa kuljetettiin pitkin ommeljuovaa *kuten tavallista kaksiniitistä kangasta ommellessa*.¹³⁸

¹³⁶ EL 1938/7, 198–199; KL 1939/9, 676–677.

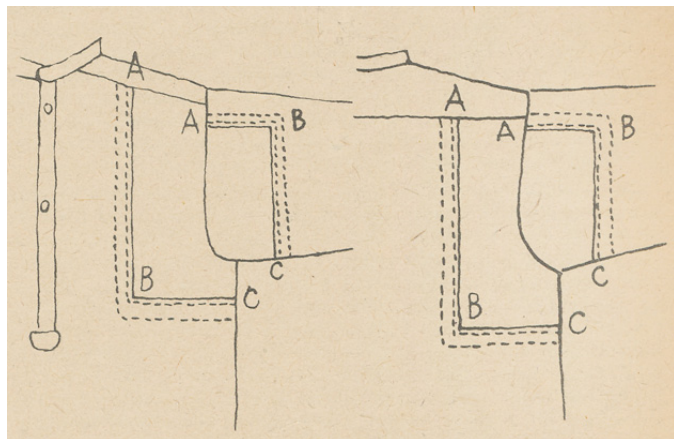
¹³⁷ EL 1938/7, 198–199; KL 1939/9, 676–677.

¹³⁸ KL 1939/9, 677.

Trikoovaatteet pystyi *Emäntälehd*en ohjeen mukaan paikkaamaan käyttämällä täyttö- tai peittopaikkaa. Toisin kuin täyttöpaikka, joka *ikäänkuin täyttää reiän*, peittopaikka ommeltiin paikattavan kohdan päälle saumanvarat sisään taitettuina, jolloin siihen kohtaan, jossa paikkatilkku ja vaatteen kangas olivat päällekkäin, jäi paksumpi kohta. Peittopaikka ommeltiin työn oikealta puolelta ja nurjalle jäävä saumanvara huoliteltiin *aivipistoin saumavaraa kääntämättä*. Jotta paikasta tuli joustava, se suositeltiin ommeltavaksi käsin.¹³⁹

Pukujen lisäksi myös miesten kauluspaidat tuottivat *paljon päänvaivaa vaimoille ja äideille*, kuten *Kotiliedessä* huokailtiin. Ensimmäiseksi paidasta kuluivat tavallisimmin kalvosimet eli rannekkeet. Mikäli paita oli valkoinen, kuluneen rannekkeen reunan sai paikattua helposti kiinnittämällä sen päälle pellavanauhaa *Kotilieden* vinkin mukaisesti¹⁴⁰. Toinen keino kuluneen kalvosimen korjaamiseksi oli ratkoa se irti hihasta ja kiinnittää takaisin *niin, että kaksinkerroin taitetun kalvosimen ehyt sisäpuoli tulee nyt ulospäin ja kulunut ulkopuoli sisäänpäin*. Mikäli kalvosimeen oli jo ehtinyt tulla reikä, piti kulunut kohta paikata ennen sen kääntämistä.¹⁴¹

Paidasta kuluivat *Kotilieden* kirjoittajan kokemuksen mukaan yleensä myös *hihojen yläosat sekä etu- ja selkäkappaleet hihojen kummaltakin puolen*. Kun aiemmin suoritettu pienen reikien parsiminen ei enää riittänyt, täytyi kuluneiden kohtien kangas vaihtaa (kuva 13). Itse ommellussa paidassa paikkaamista saattoi helpottaa jo kaavanleikkuuvaiheessa *Kotilieden* ohjeen mukaisesti leikkaamalla hihakappale yläosaltaan *6 à 8 cm tarvittavaa pitemmäksi*. Tämä nurjalle puolelle laskoksille ommeltu varakangas otettiin käyttöön sitten, kun paita kului ja sillä korvattiin kulunut yläosa. Työ kannatti suorittaa vasta sitten, kun oli tarvetta paikata myös *etu- ja selkäkappaleetkin*. Paikkatilkut kiinnitettiin laakasaumaa muistuttavalla ompeleella kiinni hiha- ja miehustakappaleisiin niiltä

Kuva 13. Paikattu paita edestä ja takaa (KL 1935/9.)

¹³⁹ EL 1938/7, 199.

¹⁴⁰ KL 1925/10, 495.

¹⁴¹ KL 1935/9, 639.

sivuilta, jotka eivät joudu paidan saumoihin.¹⁴²

4.6. Keskiluokkainen koti

Pukeutumisen lisäksi keskiluokka käytti kasvavia tulojaan myös kotiensa kohentamiseen, ja koteihin alkoi 1920- ja 1930-luvuilla ilmestyä ensimmäisiä sähkökäyttöisiä kodinkoneita¹⁴³. Myös kotien sisustamista alettiin pohtia, kun sisustusoppaat pyrkivät opastamaan kaikkia kansanosia hyvän maun saloihin. Modernismi vaikutti Suomen aatemaailmaan, ja sen myötä haluttiin pelkistää ja rationalisoida kotien toimintoja puhtauden, valoisuuden ja helppohoitoisuuden nimissä. Myös kotien koristelua pyrittiin vähentämään, eikä tekstiilejä saanut käyttää paljoa. Käytännössä kodit kuitenkin täytettiin antiikin ja kertaustyylien mukaisilla kalusteilla ja tavaroilla, ja sisustuksesta käytiin keskustelu pienen eliitin voimin.¹⁴⁴

1930-luvulla valmisvaateteollisuuden rinnalle syntyi huonekaluteollisuus, joka ryhtyi markkinoimaan valmistamiaan tehdashuonekaluja. Kuten pukeutumisessa, myös kotien kalustuksessa yhteiskuntaluokka oli pitkään näkynyt esineiden, värien ja tyylin valinnassa. Nyt kotien kalustamista pyrittiin tasa-arvoistamaan uusien rationaalisten, kaikille ja kaikkiin tiloihin sopivien huonekalujen avulla. Muutokset kotien sisustuksissa olivat kuitenkin yhä kovin hitaita ja sen vuoksi kalusteiden valinnassa täytyi ottaa huomioon, että niiden tarkoitus oli kulkea mukana lähes koko elämän ajan.¹⁴⁵

Kodin tekstiileistä tärkeimpiä olivat liinavaatteet, jotka olivat kodeille erityisen kallis tai ainakin aikaa vievä hankinta. *Emäntälehdessä* kirjoitettiin liinavaatteisiin lukeutuvien vuodeliinojen tärkeydestä: *Vuodeliinat ovat epäilemättä liinavaatevarastomme kalleimmat esineet, eivät tosin kappalehintansa, vaan lukumääränsä puolesta; monipäisen perheen varustamisessa tekevät ne sangen huomattavan menoerän. Tämäkin jo osaltaan vaikuttaa, että lakana on tehtävä harkiten ja käytettävä huolellisesti. Liinavaatekaappi oli emännän ylpeys, ja sen kunto osoittaa hyvin pian jo pintapuolisemmallekin tarkkailijalle, millainen emäntä talossa on.*¹⁴⁶ Ongelmana liinavaatekaapin ylläpidossa oli, että sen kaikki osat hankittiin yleensä samanaikaisesti. Silloin ne alkoivat myös kulua yhtä aikaa ja yhtenä vuonna ne olivat kaikki samalla kertaa aivan raunioina, kuten asia *Kotiliedessä* ilmaistiin. Ratkai-

¹⁴² KL 1935/9, 639.

¹⁴³ Heinonen 1998, 61; Sarantola-Weiss 2003, 84.

¹⁴⁴ Sarantola-Weiss 2003, 85–86, 88–90, 95.

¹⁴⁵ Sarantola-Weiss 2003, 102–103, 134.

¹⁴⁶ EL 1938/6, 174.

sun tähän ehdotettiin, että perheenemännät hankkisivat lakanoita *aina vain parin kerrallaan, sillä samanlaisia lakanakankaita kutovat tehtaamme joka vuosi, ja lakanaparin hankkimiseen sentään voi rahan säästää paljon pienemmällä ponnistuksella kuin koko pakkaa varten.* Tällä tavalla toimiessa sai lakanavarastoihin tervettä lisää kuin huomautta, eikä edessä milloinkaan ole sitä hetkeä, jolloin kaikki olisivat samalla kertaa lopussa.¹⁴⁷

Liinavaatteiden arvoa emäntien silmissä kasvatti myös niiden valmistamiseen käytetty aika. Varsinkin maaseudulla liinavaatekankaat kudottiin tai ainakin ommeltiin pääosin itse. Ostokankaat olivat monien mielestä liian kalliita, tai ne eivät muuten miellyttäneet omatekoisiin kankaisiin tottuneita. Samaan, omasta pellostsa saadusta pellavasta tehtyyn tai ostolangoista rakennettuun puuvillaloimeen, kudottiin talven aikana metreittäin lakana- ja vuodekankaita sekä muita kodintekstiileitä ja vaatekankaita.¹⁴⁸ Samaa kerrottiin myös *Emäntälehdessä* 1930-luvun puolivälissä toteamalla, että *maaseudulla »piukkuu pirta» ahkerasti vieläkin talviseen aikaan monen tuvan ikkunan ääressä ja tuloksena siitä on keväthangilla valkenevia pitkiä kankaita.* Artikkelissa selostettiin myös laajasti erilaisten tehdasvalmisteisten puuvillasta tai pellavasta valmistettujen lakanakankaitten ominaisuuksia. Niiden hyvänä puolena oli jopa 150 senttimetrin leveys verrattuna kapeampaan kotikutoiseen, jolloin alus- ja päällyslakanan sai valmistettua yhdestä kappaleesta.¹⁴⁹

4.7. Niin kallis vaate kuin lakana, vaatii emännän tarkkaa huolenpitoa.

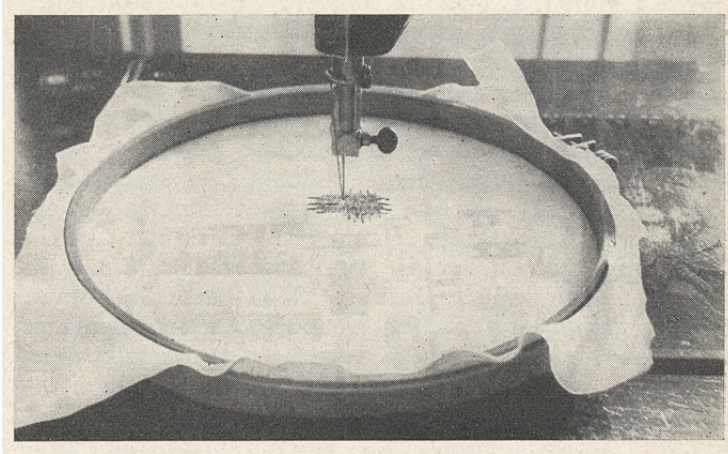
Liinavaatteiden suuren lukumäärän takia myös niiden korjaaminen oli työlästä. Korjaustarve selvitettiin, *kun pyykki on onnellisesti saatu kuivaksi, mankeloitu ja silitetty tai jo ennen mankelointia ja silitystä.* Kuten muitakin tekstiileitä korjattaessa, erityisesti liinavaatteiden kuluneet kohdat ja reiänalut oli tärkeää korjata heti. *Kotiliedessä* peloteltiin huolimattontaa emäntää: *Tässä jos missään laiminlyönti kostaa itsensä. Ellet ohueksi kulunutta kohtaa heti sen huomattuasi välitä vahvistaa, ammottaa sillä kohdalla jo ensi pesun jälkeen suuri reikä ja sen korjaus vaatii puolet enemmän työtä ja vie paljon enemmän aikaa kuin edellisellä kerralla.*¹⁵⁰

¹⁴⁷ KL 1934/5, 315.

¹⁴⁸ Ranta 2012, 169.

¹⁴⁹ EL 1934/5, 141–144.

¹⁵⁰ KL 1927/3, 85; EL 1938/6, 174.

Kuva 14. Lautasliina parsittiin koneella (KL 1933/10.)

Helpotusta kuluneiden kohtien ja pienten reikien korjaamiseen toi ompelukoneella parsiminen, mitä suositeltiin erityisesti valkoisille liinavaatteille. *Emäntälehden* kirjoittajan mielestä ainoastaan kaikkein hienoimmat pellavadamastiliinat kaipaavat käsin korjaamista. Koneella parsimista varten korjattava

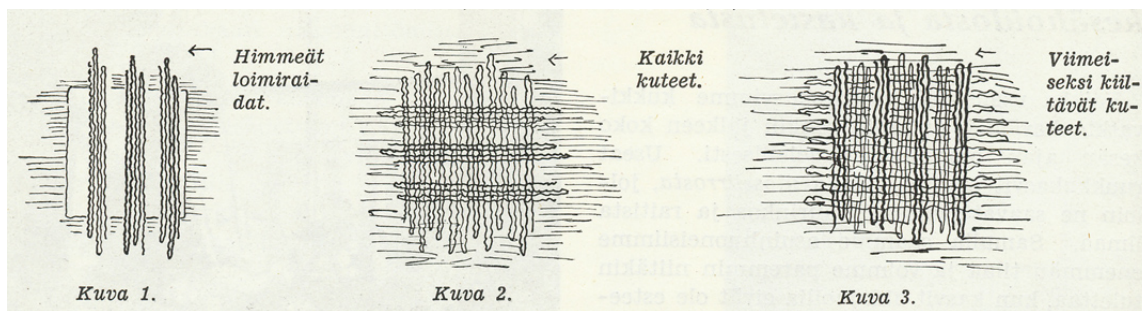
kohta pingotettiin kirjontakehykseen (kuva 14) ja ompelukoneen syöttäjä poistettiin käytöstä, jolloin pystyi ompelemaan eri suuntiin työtä kääntämättä Koneella saattoi vahvistaa kuluneita kohtia tai peittää pieniä reikiä, jolloin *Kotilieden* ohjetta seuraten pistoja ommeltiin ensin poispäin ompelijasta, jolloin kone ompelee pieniä, tasaisia pistoja yli kuluneen kohdan, sekä sitten ompelijaan päin, samalla tavalla ompelemalla pistorivi edellisen viereen. Jos paikattava kangas oli niin heikkoa, että tavallinen paikka vain repisi kankaan, reikä tasoitettiin neli- tai kolmikulmaiseksi ja sen päälle leikattiin *Kotilieden* neuvojen mukaisesti peittopaikka ilman sisävaroja.¹⁵¹ Reikä voitiin parsia myös ilman erillistä paikkatilkkaa: Jos paikattavassa jo on reikä, tasoitetaan sen reunat ensin säännöllisiksi, sitten ne vahvistetaan ompelemalla pariin kertaan koneella pitkin reiän reunoja. Tämän jälkeen parsittiin reiän yli molempiin suuntiin.¹⁵²

Koneparsimalla voitiin myös jäljitellä kankaan raitoja tai ruutuja parsimalla loimi- ja kudelangat tietyssä järjestyksessä, kuten *Emäntälehdessä* selostettiin (kuva 15). Raidallista kangasta jäljiteltäessä parsittiin ensin *himmeiltä* näyttävien raitojen loimilangat, sitten *kaikki kudelangat*, minkä jälkeen *kiiltäviltä* näyttävien raitojen loimilangat. Ruudullista kangasta parsittaessa ensin parsittiin *himmeät kudelangat*, sitten *himmeät loimiraidat* ja seuraavaksi *kiiltävät kude- ja loimiraidat*. Myös kuvioden väreillä oli merkitystä: ensin parsittiin tummat värit ja sen jälkeen vaaleat värit. Jos parsittavana oli *hyvin korkea ja paksu sauna- tai muu lakana*, reiän yli reunalta toiselle asetettiin pumpulilankaa, joka ommeltiin kiinni reiän reunoille. Tämän jälkeen parsittiin *poikkisuuntaan, tiheään koneella*.¹⁵³

¹⁵¹ KL 1925/4, 219; KL 1933/10, 677.

¹⁵² EL 1938/6, 174.

¹⁵³ EL 1938/6, 174–175.

Kuva 15. Ruudullisen kankaan parsimisjärjestys (EL 1938/6.)

Koneella saattoi myös parsia herkkiä kankaita, kuten *kirjouksia* (*brodyyrejä*) ja *tylli- y.m. uutimia* niiden pintaa mukaillen¹⁵⁴.

Mikäli halusi parsia käsin, työ tehtiin *pienin pistoin nurjalta puolelta pehmeällä nimitoimislangalla*.¹⁵⁵ Tyyne-Kerttu Virkin työnäytteessä on parsittu käsin suora repeämä yhdensuuntaisilla etupistoilla. Joka toinen pistorivi ulottuu hieman toista pidemmälle, joten parsiman reuna häviää kankaaseen kauniisti. Kyseessä on hyväkuntoiseen kankaaseen tehty parsima, jonka reuna on vahvistettu repeämän ylä- ja alapuolelta kahden etupistorivin verran. Tyttöjen käsityökirjassa neuvottiin parsimaan reikä käsin ristikkoparsimalla, jolloin reiän yli ommeltiin ensin loimilankojen suuntaiset langat ja sen jälkeen palttinasiidosta jäljitellen kuteensuuntaiset langat. Samalla tavalla saattoi parsia myös ruudullista kangasta jäljitellen kankaan värejä.¹⁵⁶

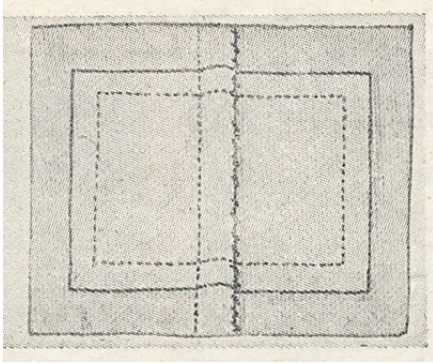
Kun korjattava kohta vaati paikkaa, tehtiin yleensä peittopaikka tai *Kotilieden* ohjeessa neuvottu *kaksinkertaisella saumalla ommeltu täyttöpaikka*. Paikan valmisteluvaiheessa muistutettiin, että *rikkikuluneen kohdan ympäriltä poistetaan tarkoin ohueksi ja heikoksi kulunut kangas, tulkoon paikka miehuummin liian suuri kuin liian pieni*. Koska liinavaatteet olivat käytössä kuluneita, täytyi myös paikkakankaan olla hieman kulunutta, tai kangasta, joka *kastamalla kutistetaan*. Kuten muitakin tekstiilejä paikattaessa, myös liinavaatteiden paikkatilkun ja paikattavan kankaan loimi- ja kudelankojen tuli olla samansuuntaiset. Mikäli paikattava kohta osui sauman kohdalle, *Kotiliedessä* ohjeistettiin seuraavanlaisesti: *puretaan sauma siltä kohdalta auki, rikkouma korjataan ja sauma ommellaan uudelleen — paikkaa ei koskaan ommella sauman yli* (kuva 16).¹⁵⁷

¹⁵⁴ KL 1925/4, 219.

¹⁵⁵ KL 1927/3, 85; EL 1938/6, 174.

¹⁵⁶ Somersalo 1920, 126–127.

¹⁵⁷ KL 1927/3, 85–86; EL 1938/6, 175.

Kuva 16. Saumakohtaan tehty peitto-
paikka (KL 1927/3.)

Peittopaikan valmistaminen aloitettiin leikkaamalla Emäntälehden selostuksen mukaisesti suorakulmainen paikkatilkku, joka hyvin peittää reiän ja sen ympärillä olevat kuluneet kohdat ja jossa lisäksi on n. 1 sm saumanvaraa. Paikka kiinnitettiin työn oikealle puolelle ja ommeltiin joko käsin tai koneella pitkin reunoja saumanvarat käännettynä nurjalle. Tämän jälkeen paikan nurja puoli huoliteltiin leikkaamalla rikkinäinen kohta pois kuitenkin jättämällä joka puolelle koneompeleen

sisälle n. 1.5 sm saumanvaraa. Saumanvaroista käännettiin noin puolen senttimetrin levyinen taite vasten paikkatilkku, joka kiinnitettiin ensin harsimalla ja sitten ompelemalla.¹⁵⁸ Peittopaikka soveltui liinavaatteisiin hyvin, sillä se oli molemmilta puoliltaan huoliteltu, eikä nurjalle jäänyt saumanvaroja näkyviin.

Kotilieden neuvoma täyttöpaikka valmistettiin lähes samalla tavalla kuin pitovaatteisiin ommeltava täyttöpaikka. Paikka kiinnitettiin työn oikealta puolelta *reiän reunoihin joko tikkipistoin - - tai pienin aivipistoin*. Koska liinavaatteet joutuivat alttiiksi suurelle kulutukselle, pisto ommeltiin kulmissa *kestävyyden vuoksi kaksinkertaiseksi*. Kulutuksenkestävyyttä lisäsi myös se, että liinavaatteisiin ommellussa paikassa saumanvarat jätettiin päällekkäin tukemaan paikan ulkoreunaa ja *kiinnitettiin tihein pienin päärmepistoin työn nurjalle puolelle*.¹⁵⁹ Pitovaatteisiin ommellussa täyttöpaikassa nurjalle jäävät saumanvarat sen sijaan silitettiin auki ja huoliteltiin erikseen.

Aina ei tarvinnut käyttää aikaa parsimiseen tai paikkaamiseen. Jos lakana oli tarpeeksi leveä, nopea tapa jatkaa sen käyttöikää oli *Emäntälehdessä* ja *Tyttöjen käsityökirjassa* esitelty keino, *kuupeloittaminen*. Lakana leikattiin keskeltä kahtia, minkä jälkeen *hulpioreunat ommellaan yhteen ja keskusta käännetään sivuille, ohueksi kulunutta kohtaa leikataan pois ja reunat päärmätään*.¹⁶⁰ Tällöin lakanaan tuli pitkittäin keskelle sauma, mutta arki-
käytössä se tuskin haittasi ketään.

¹⁵⁸ KL 1927/3, 86; EL 1938/6, 175.

¹⁵⁹ KL 1927/3, 85–86.

¹⁶⁰ EL 1934/5, 144; Somersalo 1920, 121.

4.8. Käsityötaidon muuttuva merkitys

Valmisvaatteiden yleistytessä käsillä tekemisen merkitys muuttui vähitellen. Koska koti-ompelusta tuli ainakin osittain vapaaehtoista, 1930-luvulla käsitöihin liittyvä mielihyvä alkoi korostua yhä enemmän. Toisin oli 1920-luvulla, jolloin valmisvaatteita oli saatavilla vain vähän ja perheissä oli osattava valmistaa päälle puettavaa itse, tai sitten tuli olla varaa teettää vaatteita ompelijoilla. *Kotiliedessä* alettiin korostaa käsityönä valmistettujen vaatteiden aitoutta ja persoonallisuutta. Kotikutoiset vaatteet eivät tosin saaneet näyttää itse tehdyiltä, vaan tekijän tuli olla niin taitava, ettei vaatetta erottanut ostovaatteesta. Käsintehty tuote oli sitä arvokkaampi, mitä enemmän taitoa sen tekeminen oli valmistajaltaan vaatinut.¹⁶¹

Suomen koulujen opetussuunnitelmaan alusta alkaen kuulunut koulukäsityö antoi tytöille monipuoliset käsityötaidot. 1920-luvulta lähtien oppivelvollisuuslaki takasi sen, että kaikki suomalaislapset kävivät koulua edes jonkin verran¹⁶². Maaseudulla koulukäsityössä opetettiin lähinnä käytännön taitoja pyrkimyksenä istuttaa oppilaisiin taloudellisuutta ja säästäväisyyttä, mutta ylempien luokkien tytöille korostettiin myös käsityön esteettisyyttä. Kaupungeissa käsityöopetuksessa seurattiin myös muotia.¹⁶³ Tyttöjen olikin syytä saada joko koulusta tai kotoaan hyvät käsityötaidot, sillä Aikasalon mukaan 1920-luvulla *Kotiliedessä* julkaistut vaatteiden teko-ohjeet olivat summittaisia, ja niiden tulkitsemiseksi tekijällä täytyi olla paljon pohjataitoja. Kaavat olivat pienoiskaavoja, jos niitä ylipäättäen oli ohjeen yhteyteen piirretty. Ohjeita kuitenkin julkaistiin, minkä Aikasalo tulkitsee johtuvan siitä, että vaatteiden valmistamiseen vaadittavien taitojen hallinta ei ollut itsestäänselvyys. Erityisesti 1930-luvun lopulla jo lehden artikkelien otsikkotasolla saattoi huomata muutoksen: vaatteiden kotivalmistuksesta oli tulossa harvojen taito.¹⁶⁴

Naimisiin mentyään naisen paikka oli kotona, joten hyvät kodinhoitotaidot, joihin sisältyvät myös käsityöosaaminen, olivat tärkeitä¹⁶⁵. Työntekoa arvostavalla maaseudulla itse tekemisen taitoja ylläpidettiin kaupunkilaisia pitempään, koko 1900-luvun alkupuolen ajan. Arvomaailma näkyi vahvasti myös kasvatuksessa, sillä tytöt opetettiin pienestä pitäen huolellisuuteen ja heidän tekemiään käsityönäytteitä arvioitiin. Tyttöjä jopa peloteltiin sillä,

¹⁶¹ Aikasalo 2003, 187–189.

¹⁶² Marjanen 2012, 110.

¹⁶³ Marjanen 2012, 112; Kokko 2007, 70.

¹⁶⁴ Aikasalo 2000, 185, 190–191.

¹⁶⁵ Taimio 1990, 34.

että vain käsistään taitava ja ahkera kelpaisi aviovaimoksi. Käsillä tekemisen taidot olivat tärkeitä toimeentulon kannalta, mutta taitavia käsityöntekijöitä arvostettiin myös itsensä.¹⁶⁶ Vaikka tyttöjen oletettiin olevan taitavia käsillä tekijöitä, se ei tarkoittanut, että kaikki olisivat sitä olleet. Vain taitavimmat saivat arvostetun käsityöntekijän maineen¹⁶⁷, mutta omavaraisuuteen perustuvassa elämäntyyliässä jokaisen oli pakko yrittää parhaansa.

4.9. Jokaisen emännän taito

Tekstiilien paikkaaminen ja parsiminen olivat erityisesti 1920-luvulla arkista kotityötä, *Kotilieden* kirjoittajan mielestä *perheen emännän käsitöistä tärkein ja välttämättömin*¹⁶⁸. Kun vaate tai liinavaate kului, oli lähes itsestään selvää, että se *sekä siisteyden, kauneuden että taloudelliselta kannalta*¹⁶⁹ mitä pikimmiten parsittiin tai paikattiin uudelleen käyttökuntoon. Kenties samalla huokaillen työn tylsyyttä, mutta silti siihen oli *kärsivällisesti alistuttava*¹⁷⁰. *Säästäväisen ja toimeliaan emännän*¹⁷¹ luonteenpiirteisiin kuuluivat pyrkimys *täsmällisyyteen ja huolellisuuteen*¹⁷². Korjatuissa vaatteissa kulkeminen ei suinkaan ollut hävettävää vaan *päinvastoin koituu se teille kunniaksi, jos siten voitte pitää pukimianne entistä kauemmin*¹⁷³. Itsensä, perheensä ja kotinsa pitäminen siisteinä olivat emännän ylpeydenaiheita, olihan koti toimivan yhteiskunnan selkäranka. Viisas tekijä kuitenkin punnitsi, milloin aikaa vievään työhön kannatti ryhtyä. Usein kävi niin, että *ohuimmat liinavaatekankaat usean pesun jälkeen kuluvat kauttaaltaan niin pahasti, että paikkaaminen on toivotonta*. Tässä tapauksessa kankaat sai ottaa muuhun käyttöön, kuten matonkuteiksi tai siivousliinoiksi. Samoin oli osattava arvioida, mikä tekniikka milloinkin oli paras.¹⁷⁴

Tekstiilien paikkaamisen ja parsimisen tärkeyttä perusteltiin usein ohjeen tai artikkelin yhteydessä. Kirjoittajat pyrkivät vähentämään työn ikävyyttä ja samalla sitouttamaan lukijat työhön kertomalla, etteivät he olleet yksin huokaillessaan *mahtavan sukkapinon ääressä*¹⁷⁵, vaan kyseessä oli kaikille perheenemännille yhteinen ponnistus. Usein kirjoittajat käyttivät

¹⁶⁶ Markkola 2003, 133.

¹⁶⁷ Ranta 2012, 39.

¹⁶⁸ KL 1927/3, 85–86.

¹⁶⁹ Somersalo 1920, 118.

¹⁷⁰ EL 1938/8, 227.

¹⁷¹ KL 1927/3, 85–86.

¹⁷² KL 1929/9, 586–588.

¹⁷³ Somersalo 1920, 118.

¹⁷⁴ Somersalo 1920, 119; Valve & Tappura 1933, 177.

¹⁷⁵ EL 1938/8, 227.

me-muotoa yhteenkuuluvuuden tunnetta lisätäkseen ja sen varjolla milteipä painostivat lukijoitaan toimimaan ohjeidensa mukaisesti. Viestin uskottiin menevän voimakkaammin perille, kun käsityöseminaarin johtaja käski, että lakana oli *heti korjattava*¹⁷⁶ tai käsityö-opettaja muistutti: *älä jätä huomiseksi, mitä tänään voit tehdä*¹⁷⁷. Viestin välittäjän asiantuntija- ja auktoriteettiasemalla korostettiin asian tärkeyttä ja vakavuutta. Hellämielisempi kirjoittaja aloitti kirjoituksensa *rakkaat perheenemännät* -toivotuksella ja sai kenties loputkin lukijat puolelleen kertomalla, että parsinlankoja sai ostettua *pienissä sievissä kerissä*¹⁷⁸. Tämänäköiset kirjoitukset vetosivat lukijoiden mielikuviin ja pyrkivät häivyttämään korjaustyön vähemmän auvoista todellisuutta. Aikaa vievän työn suorittaminen siististi oli jo palkkio itsessään, eikä emännän *Kotilieden* kirjoittajan mielestä *auta laskea jokaista minuuttiaan*¹⁷⁹. Korjaamistyöhön ryhtymiseen kannustettiin usein myös sillä, että siten säästi rahaa. Kertoihan vanha sananlaskukin: *kun on paikka paikan päällä, niin on markka markan päällä*¹⁸⁰. *Kansakoulun käsityöt* -kirjan kirjoittajat olivat huolissaan siitä, että kouluissa *on uhrattu kohtuuttomasti aikaa* ja istutettu lapsiin *kammo koko parsintatyötä kohtaan* teettämällä heillä parsintalappuja. Kirjoittajien mielestä koulujen parsintaharjoitukset oli *paras suorittaa mahdollisimman yksinkertaisin tavoin suoraan kuluneisiin vaatteisiin*.¹⁸¹

Vaikka kaikkien oletettiin osaavan paikata ja parsia, tai kenties juuri tämän taidon turvatakseen monet ohjeista olivat yksityiskohtaisia ja usein ohjetta selkeytettiin kuvilla. 1920–1930-luvuilla parsittiin erityisen ahkerasti, ainakin ohjeiden määrän ja niiden tarkkuuden perusteella. Erilaiset parsinpistot ja -tekniikat oli selostettu niin hyvin, että aloittelijakin pystyi niitä toistamaan, eikä paikan laittajakaan joutunut keksimään paikan ompelujärjestystä itse, vaan saattoi turvautua ohjeen yhteydessä oleviin piirroksiin ja kuviin. Ompelukoneen käyttöä suositeltiin 1920-luvulta alkaen, vaikka parsintaohjeet tuolloin keskittyivät usein aikaa vievien käsin ommeltavien tekniikoiden esittelyyn. Joissakin tapauksissa se oli suositeltavaakin, ja 1930-luvulla oli useita koneparsintaa esitteleviä ohjeita. Koneparsinta auttoi arjen kiireissä, ja sitä tekemään saattoi saada lapsetkin, joille työ oli *mitä suurinta huvia*¹⁸². Myös paikan sai usein kiinnittää koneella ommellen, mutta usein viimeistelytyötä joutui tekemään käsin. Monissa ohjeissa annettiin vaihtoehtoja: *Paikka ommellaan kiinni*

¹⁷⁶ EL 1934/5, 141–143.

¹⁷⁷ KL 1927/3, 85–86.

¹⁷⁸ EL 1938/8, 227.

¹⁷⁹ KL 1927/3, 85–86.

¹⁸⁰ ks. KL 1927/3, 85–86; EL 1938/7, 198–199.

¹⁸¹ Valve & Tappura 1933, 181.

¹⁸² KL 1925/4, 218–219.

tavallisella yksinkertaisella saumalla koneella tai käsin ylluomispistoja käyttäen, neuvottiin muun muassa *Emäntälehdessä*¹⁸³.

4.10. Aune: *Jos omassa sukassa oli reikä, niin se piti parsia*

Vuonna 1918 syntynyt Aune varttui päijäthämäläisessä kylässä viisihenkisen perheen nuorimpana tyttärenä. Aunen isä oli maanviljelijä ja *äiti oli emäntänä talossa*. Lapsena Aune piti virkkaamisesta ja valmisti kotiin pölyrättejä ja patalappuja. Äiti opetti Aunen myös neulomaan, minkä jälkeen syntyi *kaikennäköstä sukkaa ja huivia ja mitä siihen aikaan niinku käytettiin*. 1930-luvun lopulla, ennen kodista pois muuttamistaan, Aune neuloi ja virkkasi paljon, minkä huomasi myös isän sisar. Palkkiona Aunen ahkeruudesta hän piilotti lankakerän sisään setelin: *kun mä rupesin tota jatkoin sitä työtä niin sitte mä huomasin että sinne oli laitettu joku*, Aune muisteli nauraen. Vähän vanhempana Aune myös ompeli vaatteita itselleen mutta muisteli, että *ei se aina oikein onnistunu*.

Vaatteet valmistettiin pääosin perhepiirissä, mutta *parempi puku* voitiin teettää ompelijalla. Lasten vaatteita kierrätettiin lapselta toiselle, *pienennettiin tai lyhennettiin* aina tarpeen mukaan. *Ensimmäisen uuden oikeen oman kaupasta ostetun oman takin* Aune muistaa saaneensa 14–15-vuotiaana. Toinen isosiskoista valmisti uusia vaatteita vanhojen vaatteiden parhaista paloista muotia unohtamatta: *milloin oli levee helma ja millon oli kapee helma*. Kodin pyyheliinat ja pöytäliinat olivat tilan omasta pellavasta äidin itse kutomia, ja joskus pyyheliinoja tilattiin myös *semmoselta oikein joka työkseen oikein kutoi*. Lakanat äiti ompeli kaupasta ostetusta kankaasta, mutta kodissa käytettiin myös äidin kapiolakanoita, jotka oli kudottu ennen hänen naimisiinmenoaan 1900-luvun alussa.

Vaatteiden, sukkien ja kodintekstiileitä korjattiin Aunen perheessä tarpeen tullen. Pitovaatteitten ratkenneita saumoja ommeltiin kiinni ja vaatteita myös paikattiin. Äiti ompeli paikan kiinni ompelukoneella, mutta Aunen mielestä käsin ompeleminen oli helpompaa. Käsinkin paikkaaminen oli melko vaikeaa, mutta onneksi *semmosta hirveen hienoa paikkaa ei tarvinnu, et se oli semmosta nyt mitä sitä nyt tommonen kun ei nyt ollu niin kauheen taitava niissä käsitöissä niin osas tehdä*. Paikkakangasta löytyi kotoa, sillä *aina jäi jotain ylimääräistä*, mutta saatettiin sitä leikata paidan helmastakin. Paikan ei tarvinnut aina olla näkymätön, ja esimerkiksi kyynärpäässä saattoi hyvin olla *ihan erivärinen paikka*.

¹⁸³ EL 1938/7, 198–199.

Lakanoita korjattiin Aunen kotona liittämällä ulkopäät yhteen kun keskikohta kului, eli *tehtiin sauma siihen keskelle*. Laakasaumalla ommeltu kohta *saatto olla joskus niinku hankala nukkuessa ku se sauma tuntu siellä*, mutta silti lakanoita korjattiin tällä tavoin usein. Aune muisteli, että myös *tyynyliinoja jotenki korjattiin mutta olisko siinäki ollu, että niitä vähän yhdisteltiin*. Lisäksi Aune muistaa äidin vahvistaneen ompelukoneella kohtia, jotka *olivat menny ohueksi mutta ei kuitenkaan rikki vielä*.

Sukkien parsimiseen tarkoitettua villaista parsinlankaa sai ostaa kaupoista, ja ohuempia ostosukkia parsittiin muliinilangalla. Sukan terän korjaamiseen langan ei tarvinnut olla aivan samaa kuin alun perin käytetty. Sukkia parsittiin paljon: *aina kun tuli reikä niin sitte parsittiin*. Parsimista helpotti parsintyyny, johon parsittavan kohdan sai pingotettua. Parsimiseen Aune käytti ristikkoparsimaa, jossa *piti tarkasti aina ottaa ne silmukat sieltä*. Aivan yksinkertaista parsiminen ei ollut, sillä *joskus se jäi paksuksi ja joku valitti sitten, et se painaa tuolla jalkaa, että ku oli paksusti parsittu*. Isän työsukkia oli helpointa parsia, sillä *se ei ollu niin hirveen tarkkaa ja ne kävi kaikki kyllä sitte*. Useamman kerran parsittuja sukkien teriä ja kantapäitä Aune purki ja neuloi tilalle uuden terän ja myös karanneita silmukoita Aune poimi virkkuukoukun avulla. Vaatteiden korjaaminen ei Aunen mielestä ollut kovin mukavaa, paljon mieluummin hän olisi *virkanu tai kutonu jotain*, mutta työtä piti silti *määrätty määrä tehdä*.

5. PULA-AJAN TEKSTIILIKATO 1940–1949

5.1. Kaikesta on pula

Talvi- ja jatkosota sekä sodan jälkeisinä vuosina jatkunut puute muodostavat Suomen historiassa pula-ajaksi kutsutun ajanjakson. Ennen toista maailmansotaa elettiin lyhyeksi jäänyttä nousukautta. Kun talvisota alkoi, tilanne muuttui ja Suomessa jouduttiin turvautumaan moniin erikoisjärjestelyihin, jotta sodan aiheuttamasta puutteesta selvitettiin.

1920-luvulla alkaneesta modernisoitumisen kaudesta jouduttiin peruuttamaan osin takaisin vanhaan, mahdollisimman paljon omavaraisuuteen ja säästäväisyyteen perustuvaan elämäntyyliin. Outoa se ei suomalaisille ollut, sillä puutteeseen ja nälkään oli saatu tottua jo monta kertaa aiempien katovuosien ja sotien aikana¹⁸⁴. Maaseudulla muutokset olivat pienempiä kuin kaupungeissa: ruokaa sai omalta pellolta, ja pellavan viljely ja langan kehittäminen olivat vielä ainakin vanhemmille naisille tuttua¹⁸⁵. Elämänmeno ei maaseudulla ollut ehtinyt vielä muuttua modernin kaupunkielämän kaltaiseksi.

Valtioneuvoston päätöksellä lokakuussa 1940 lähes kaikki maassa olevat ja ulkomailta saapuvat tekstiiliraaka-aineet, -tuotteet ja -tarvikkeet takavarikoitiin ja asetettiin säännösten alaisuuteen¹⁸⁶. Saman vuoden marraskuussa naiset, miehet ja lapset saivat oman ostokorttinsa, joiden pisteillä sai hankkia välttämättömiä vaateustuotteita¹⁸⁷. Ostokortin lisäksi oli olemassa erikoiskuponkeja, joita tarvittiin, jos halusi hankkia tiettyjä tuotteita, kuten ompelulankaa ja myöhemmin myös kymmeniä muita tekstiilituotteita¹⁸⁸. Erikoistarpeisiin saattoi myös anoa kirjallisesti ostolupaa, jolla esimerkiksi kodinperustajat saivat lisäpisteitä välttämättömien kodintekstiilien tai uudet vanhemmat vastasyntyneen lapsen vaatteiden hankkimiseen¹⁸⁹.

Sodan aikana siviilien tarpeet jäivät usein puolustusvoimien vaatimusten jalkoihin. Käytännössä suuri osa saatavilla olevasta materiaalista kului sotilaiden vaatettamiseen ja huoltamiseen, eikä Suomi saanut sota-aikana hankittua monia tuonnista riippuvaisia materiaale-

¹⁸⁴ ks. Salovaara 1977, 7–10; Jaatinen 2004, 11.

¹⁸⁵ ks. Räikkönen 1994, 188–189.

¹⁸⁶ SA 1940 N:o 564, 1123–1124.

¹⁸⁷ SA 1940 N:o 601, 1204–1205.

¹⁸⁸ SA 1940 N:o 825, 1663–1671; 1941 N:o 829, 1830–1833.

¹⁸⁹ esim. SA 1940 N:o 826, 1672–1682; SA 1940 N:o 825, 1663–1671; SA 1941 N:o 830, 1834–1842; SA 1942 N:o 430, 990–991.

ja, kuten puuvillaa ja villaa.¹⁹⁰ Kansanhuoltoministeriöllä oli lisäksi oikeus rajoittaa kymmenien erilaisten vaatteiden ja sisustustekstiilien valmistaminen myyntiin tai kieltää sen kokonaan, mikäli varastotilanteen sitä vaati¹⁹¹. Vuoden 1943 lopussa tilanne huononi niin paljon, että kaikkien vaatetustarvikkeiden valmistaminen kiellettiin ilman Kansanhuoltoministeriön lupaa. Vain sellainen valmistaja, joka valmisti vaatetustarvikkeita pelkästään yksityisille henkilöille, sai jatkaa toimintaansa ilman erikseen haettavaa lupaa.¹⁹²

5.2. Tiskin alta ja tuttavilta

Jo säännöstelykauden alkuvaiheessa huomattiin, että tekstiilituotteita ei riittäisi jaettavaksi kaikille niihin oikeutetuille pistejärjestelmästä huolimatta¹⁹³. Ostokorttien avulla saavutettu kulutuksen pieneneminen jäi viranomaisten ennustamasta 40 prosentista 25 prosenttiin¹⁹⁴, mikä varmasti osaltaan selittää tuotteiden loppumista. Tämän vuoksi ostokorttien pisteytystä jouduttiin kiristämään muutaman kerran sodan edetessä¹⁹⁵. Sitäkin vähää, mitä pisteillä sai hankituksi, joutui erityisesti kaupungissa jonottamaan pitkään. Rahastakaan ei ollut apua, jos jonottamisen jälkeen oman vuoron vihdoinkin koittaessa kangas oli päässyt loppumaan¹⁹⁶. Sota-ajan alussa pula ei ollut vielä suuren suuri, mutta niukkuus lisääntyi kun sota pitkittyi ja kotona jo valmiina olleet tekstiilit kuluivat käyttö- ja korjauskelvottomiksi.¹⁹⁷ Saarisen haastatteleman naisen mukaan monet tekstiilit loppuivat kaupoista nopeasti jo talvisodan aikana, koska ihmiset hamstrasivat niitä loppumisen pelossa niin paljon kuin pystyivät¹⁹⁸. Tekstiilien riittävyyteen vaikutti asuinpaikka; pienillä maaseudun paikkakunnilla tarjonta oli vähäisempää kuin kaupungeissa. Osansa oli myös sillä, miten kekseliäästi osasi hyödyntää kotoa löytyviä vanhoja vaatteita ja kankaita.

Rahaa tärkeämmäksi tekstiilien hankkimisen tavaksi muodostui vaihtokauppa¹⁹⁹. Maaseudulla oltiin ruokatalouden suhteen melko omavaraisia, mutta pulaa oli esimerkiksi langasta, kankaasta ja vaatteista. Kaupungeissa taas nähtiin välillä jopa nälkää, sillä elintarvik-

¹⁹⁰ Räikkönen 1994, 164, 166.

¹⁹¹ esim. SA 1940 N:o 815, 1642–1644; SA 1942 N:o 769, 1701–1703; 1943 N:o 308, 560.

¹⁹² SA 1943 N:o 857, 1421–1422.

¹⁹³ Jaatinen 2004, 39–40; Jermo 1974, 206; Saarinen 2004, 53.

¹⁹⁴ Salovaara 156–157.

¹⁹⁵ SA 1940 N:o 577, 1155–1158; 1940 N:o 826, 1672–1682; 1942 N:o 261, 642–655.

¹⁹⁶ Räikkönen 1994, 167–168, 181.

¹⁹⁷ Jermo 1974, 175.

¹⁹⁸ Saarinen 2004, 52.

¹⁹⁹ Räikkönen 1994, 178.

keiden korttiannokset tyydyttivät vain noin puolet päivittäisestä kaloritarpeesta.²⁰⁰ Niinpä kaupunkilaiset matkustivat maaseudulle sukulaisten tai tuttavien ja toisinaan myös tunteuttomien luo kangastilkku kainalossaan hankkimaan esimerkiksi voita tai lihaa²⁰¹.

Maaseudulle suuntautuvien tavaravaihtoreissujen lisäksi myös järjestäytyntä mustan pörssin kauppaa esiintyi yleisesti²⁰². Talvisodassa rehellisyys oli vielä kunniassa ja yhteishenki luja, mutta jatkosodan aikana nämä vaihtoehtoiset tavaranhankkimistavat lisääntyivät²⁰³. Ihmiset pitivät oikeutenaan hankkia tavaroita virallisten väylien ulkopuolelta, mikäli viranomaiset eivät pystyneet niitä heille toimittamaan. Tuotteita ei tosin mielellään hankittu mustan pörssin kautta, mutta esimerkiksi kankaita ei toisinaan saanut muualta. Moraalisia ongelmia salakauppa aiheutti erityisesti sen vuoksi, että se suosi rikkaita köyhien jäädessä ilman.²⁰⁴ Valtioneuvosto oli pidättänyt itselleen oikeuden määrätä säännösteltyjen tekstiilituotteiden ylimmät hinnat, jotta kaikilla olisi mahdollista hankkia niitä²⁰⁵, mutta mustan pörssin kauppaa se ei pystynyt valvomaan.

Myös oikeanlaiset tuttavuussuhteet auttoivat jatkosodan aikana harvinaisiksi käyneiden tekstiilien hankinnassa. Tiskinaluskauppa syntyi, kun kauppiaat siirsivät osan tuotteistaan sivuun ja myivät niitä jonojen ohi tarvitseville, usein tutuille asiakkailleen. Tiskinaluskauppa suosi toisinaan rikkaita, koska pyydetty hinta saattoi olla paljon yli myyntihinnan. Osa kauppiaista pyrki tosin jakamaan tavaraa tiskin alta mahdollisimman tasapuolisesti, jotta sama asiakas ei saanut jatkuvasti parhaita päältä.²⁰⁶ Puute saikin osan ihmisistä kulkemaan kaupasta kauppaan ja hamstraamaan joko yhdenlaisia tai mahdollisimman paljon erilaisia tuotteita²⁰⁷. Jotta hamstraajien toimintaa saatiin rajoitettua, sota-ajan loppupuolella jouduttiin jopa kiristämään tiettyjen erikoistuotteiden, kuten kankaiden ja miesten pukujen, aiemmin jo helpotettua pisteytystä²⁰⁸.

²⁰⁰ Räikkönen 1994, 171–172, 174.

²⁰¹ Räikkönen 1994, 178.

²⁰² Räikkönen 1994, 182–183.

²⁰³ Jaatinen 2004, 32.

²⁰⁴ Räikkönen 1994, 183–184.

²⁰⁵ SA 1940 N:o 564, 1123–1124; 1940 N:o 636, 1262.

²⁰⁶ Räikkönen 1994, 184–185.

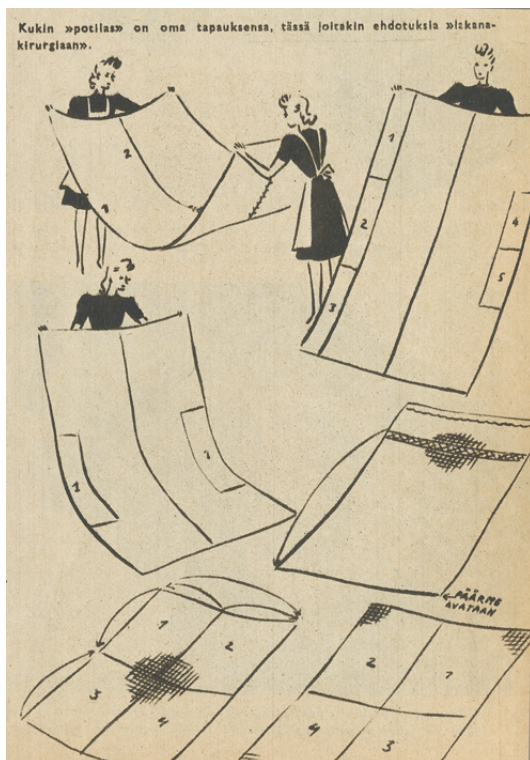
²⁰⁷ Jaatinen 2004, 32.

²⁰⁸ Jaatinen 2004, 32.

5.3. Nyt pidetään sota-ajan valkoviikkoja

Tekstiilien vaikean saatavuuden ja säännöstelyjärjestelmän vuoksi kotien oli harkittava tarkkaan, mihin niukat pisteensä käyttivät. Erityisen vaikea tilanne oli uusien kotien perustajilla, joita *Kotilieden* kirjoittaja kehottikin turvautumaan sukulaisten apuun: *Äitien ja tätien liinavaatekaapit ovat nykyisin ainoat lähteet, joista nuori koti voi saada jotakin lakanan ja muun talousliinavaatteen tapaista, kun omat pellavat ovat vielä siemeninä. Mutta voi äitiparkaa, ei hänenkään varastonsa ole kehuttava, kun sitä ei ole vuosiin voinut lisätä ja perheen nuoriso vielä potkii ja piehtaroi lakanoita rikki, minkä ehtii.* Nirso nuorikko ei saanut olla, sillä kodin ensimmäiset liinavaatteet olivat saman tien korjaamisen tarpeessa.²⁰⁹

Kuupelointi, eli *keskeltä hieman kuluneen lakanan iän pidentäminen* siirtämällä keskikohta reunoille, oli käytännöllinen tapa korjata jo kuluneita vuodevaatteita ja myös ehkäistä ennalta niiden kulumista puhki. Kotikutoiset lakanat oli kudottu kahdesta kappaleesta, jolloin ne kuluivat helposti *aivan yhdistävän ompeleen vierestä*. *Kotilieden* kuvassa on erilaisia

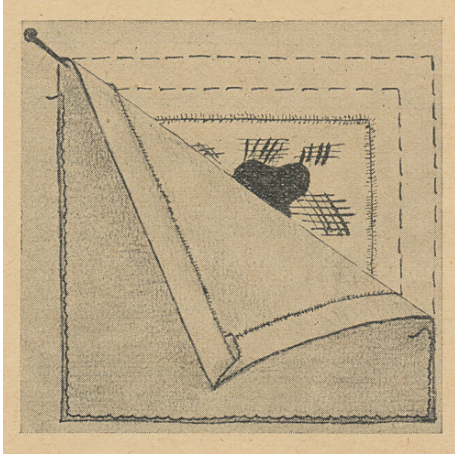

Kuva 17. Erilaisia tapoja kuupeloida ja lakana (KL 1944/2.)

vaihtoehtoja ala- ja ylälakanan kuupeloinnille (kuva 17). Alalakanoiden kuupelointi neuvottiin tekemään leikkaamalla lakana kahteen osaan joko poikittain tai pitkittäin. *Vielä kuluneemmat lakanat* leikattiin molempiin suuntiin samalla kertaa ja kulunein osa poistettiin keskeltä, tuloksena oli siis neljästä palasta koottu lakana. Mikäli lakanan keskikohta oli kulunut *melkein läpinäkyväksi*, sen uudistamiseen uhrattiin *jonkin rikki kuluneen lakanan ehyet päät*. Kulunut keskikohta poistettiin kokonaan leikkaamalla lakana kolmeen osaan ja sen mittaa jatkettiin toisesta lakanasta otetulla osalla. Tämäkin lakana voitiin tulevaisuudessa kuupeloida vielä pituussuuntaansa, jonka jälkeen nukkuja sai alleen lakanan, joka oli *kuin kuusiruutuinen tuvan ikkuna*. Pääl-

²⁰⁹ KL 1944/2, 53.

lislakana kului helposti puhki yläosastaan, josta se taitettiin peitteen yli. Tässä tapauksessa

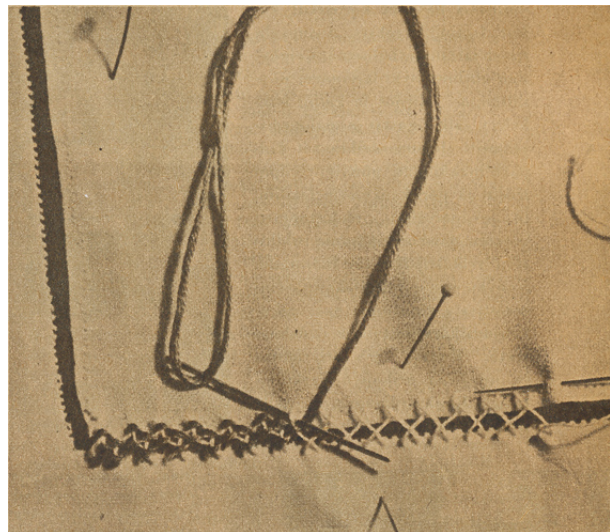
Kuva 18. Peittopaikan työvaihe. Kankaan nurjalle puolelle ommeltuna paikkatil-kun ulkoreuna jää katseelta piiloon. (Marttaliitto 1941).

lakanan yläosaa reunustava pitsi kannatti purkaa ja siirtää se lakanan alapäähän, jolloin kulutus kohdistui eri kohtaan.²¹⁰

Kuluneita kohtia saattoi joutua myös paikkaamaan, eikä *Kotiliedessä* unohdettu myöskään koneparsintaa, kun kyseessä olivat pienet reiät tai kulumat²¹¹. Kerttu Erkamo kirjoitti muistiinpanoihinsa, että koneella parsittaessa *tikki järjestetään mahdollisimman pieneksi, sillä parsija joutuu itse syöttämään työtä ja syöttää aina voimakkaammin kuin kone. Sitä paitsi parsimasta tulee kestävä, kun pistot ovat pienet.*²¹² *Emäntälehti*

julkaisi vuonna 1941 *Miten parsin ja paikkaan* -lehtisen, jossa neuvottiin tärkeimmät paikkaus- ja parsintamenetelmät. Liinavaatteiden korjaamiseen suositeltiin ommeltavan *nopea ja helppotöinen peittopaikka*. Paikan saattoi ommella joko työn oikealle tai nurjalle puolelle. Nurjalle puolelle ommeltuna paikka vaikutti *pienemmältä kuin oikealle ommeltuna*, sillä paikan ulommainen reuna jäi kankaan nurjalle puolelle.²¹³ (Kuva 18)

Myös päistään auki olevia tyynyliinoja saattoi kuupeloida, tosin silloin nukkujan posken alle tuli ikävä painauma keskellä kangasta olevasta saumasta. *Kotilieden* kirjoittaja tosin muistutti, että *useimpien emäntien varastoissa on kuitenkin tyynyliinoja, joiden reunoja kiertävät leveät päärmeet*. Niiden korjaamiseen oli olemassa toisenlainen, hyvin siisti, mutta aikaa vievä keino. Tällaisen tyynyliinan keskikohdan, joka usein kului puhki reunojen ollessa vielä täysi ehjät, sai uudistettua *korjaustyön tähteistä*

Kuva 19. Uusi keskikohta kiinnitettiin tyynyliinaan kielekepistoin vahvistetuin aitapistoin (KL 1942/1.)

²¹⁰KL 1942/1, 20–21; KL 1944/2, 53; EL 1945/8, 209; ks. myös KL 1942/2, 80–81.

²¹¹ KL 1942/1, 20–21.

²¹² Erkamo, 42.

²¹³ Marttaliitto 1941, 5–6.

otetulla kankaalla (kuva 19). Päärme oli usein kiinnitetty reikäompelella tai pitsillä, jolloin keskikohdan pystyi leikkaamaan irti tältä kohdalta, ja kiinnittämään tilalle samankokoisen kappaleen käsin ommellen aitapistoilla, jotka vielä vahvistettiin kielekepistoilla. Myöskään yksityiskohtia ei saanut kirjoittajan mielestä unohtaa, vaan *nimikirjaimet voidaan korjattavissa liinavaatteissa leikata neliön tai kolmion muotoisina pois ja aivia paikoilleen korjattuun kohtaan*.²¹⁴

5.4. Naisena sodassa

Naisten arki sota-aikana oli kiireistä erityisesti maatilan emännillä ja tyttärillä. Heille perinteisesti kuuluvien kotitöiden lisäksi oli ryhdyttävä miesten töihin ja turvattava maatilojen toiminnan jatkuminen²¹⁵. Töitä paiskittiin aikaisesta aamusta iltamyöhään, ja kaikki kotiin jääneet lapsista vanhuksiin joutuivat osallistumaan työntekoon. Kaupungeissa naiset hoitivat miehille aiemmin kuuluvia teollisuuden töitä ja sotilaiden varusteluun liittyviä tehtäviä²¹⁶. Ahkeruutta oli jo ennen sota-aikaa pidetty naisten hyveenä ja velvollisuutena, eikä jouten olevaa naista ollut katsottu hyvällä. Sota-ajan olosuhteet eivät siten juurikaan muuttaneet naisten asennetta työtekoon.²¹⁷

Naisten tekemien käsitöiden merkitys ja niiden tekemisen tärkeys korostuivat sodan aikana. Mahdollisuudet ostaa valmisvaatteita kaupoista vähenivät, jolloin vaatteita täytyi jälleen valmistaa kodeissa itse tai ompelijoiden avustuksella. Kodeissa jouduttiin myös joustamaan omista pukeutumiseen liittyvistä tarpeista, jotta rintamalla taistelevat sotilaat pystyttiin pukemaan tarkoituksenmukaisesti. Perheenemäntien täytyi vaatettaa perheenjäsenensä sillä vähällä, mitä omista varastoista löytyi tai ostokorttien pisteillä sai hankittua. Kekseliäisyys ja naisten hallitsemat käsityötaidot auttoivat selviytymään, kun vähästä materiaalista piti saada paljon aikaan.

Kotitöiden määrä kasvoi huomattavasti maaseudun lisäksi myös kaupungeissa. Töiden suorittaminen oli myös aiempaa hitaampaa, koska valmiita materiaaleja ja työkaluja ei ollut saatavilla, vaan rutiininomaisiinkin töihin täytyi käyttää kekseliäisyyttä. Kodin omien töiden ohessa oli valmistettava vaatteita rintamalla oleville sotilaille. Usein töitä oli niin

²¹⁴ KL 1942/1, 20–21.

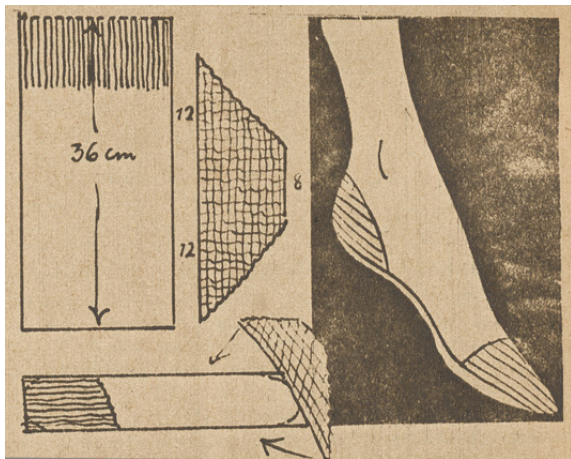
²¹⁵ Leino & Viitanen 2003, 188.

²¹⁶ Rahikainen 2003, 52.

²¹⁷ Lovio 1994, 81–87, 192.

paljon, että vielä sen jälkeen, kun emäntä oli istunut parsimuksen edessä pitkälle yöhön, oli valmistettava leipätaikina seuraavaa päivää varten²¹⁸.

Koska tekemistä oli niin paljon, vaatteiden ja erityisesti sukkien käyttämiseen tuli kiinnittää erityistä huomiota ja myös ehkäistä ennalta niiden aikaa vievää korjaustyötä. *Kotiliedessä* neuvottiin, miten sukka vedetään oikeaoppisesti jalkaan ja miten ohuet silkkisukat kannatti sivellä kynttilänpätkällä tai jollain muulla vahalla sisältä ja ulkoa ennen käyttöä.²¹⁹ Sukkaa ei myöskään saanut vetää paljaaseen jalkaan, vaan kulumista kehoitettiin vähentämään neulomalla tai ompelemalla varpaille, kantapäälle tai sukan koko pohjalle suojus eli teräkäs, joka asetettiin jalkaan sukan alle (kuva 20)²²⁰. Se, jolla oli tärkeämpää tekemistä kuin sukansuojuksien ompeleminen, saattoi tarttua erään *Kotilieden* lukijan niksiin ja kääriä jalkoihinsa sukkien alle paperilakanoista leikkaamiansa suikaleita²²¹. Kantapään kohdan

Kuva 20. Silkkisukan suojaksi neulottava suojus (KL 1946/2-3.)

sai suojattua helpoiten ostamalla kenkäkautasta valmiin suojuksen tai leikkaamalla käyttökelvottoman säämiskäkäsineen ehjästä kohdasta kantapään suuruinen palanen, joka ommellaan kantapään muotoiseksi ja harsitaan kevyin pistoin sukan kantapään peitoksi, siis oikealle puolelle²²². Kantapään ja varpaiden kohdan saattoi myös parsia ennakkoon nurealta puolelta niin, että oikealla puolella olevat pistot ovat mahdollisimman pieniä.²²³

Myöskään liinavaatteita ei saanut käyttää miten sattuu aikana, jolloin *mitään varastoja ei rahan voimallakaan voida uusia*. Ne oli pestävä oikein ja tarpeeksi usein, ja aluslakanat oli taiteltava mankeloidessa kolmeen, eikä neljään osaan, jotta kulumiselle altis keskikohta ei joutuisi liian koville. Pyyheliinoissa täytyi lisäksi olla useita ripustimia, jotta ne voitiin ripustaa eri päin, ja oikein järkevän emännän kotona *pöydällä pidetään esim. kahvi- tai ruo-*

²¹⁸ Hintikka & Häppölä 2007, 112.

²¹⁹ KL 1946/10, 258; KL 1946/2-3, 58-59.

²²⁰ EL 1941/1, 16; EL 1942/1, 1; KL 1940/10, 462-463; KL 1941/10, 603; KL 1946/2-3, 58; KL 1946/10, 258.

²²¹ KL 1945/8, 346.

²²² KL 1940/10, 463; KL 1946/10, 258.

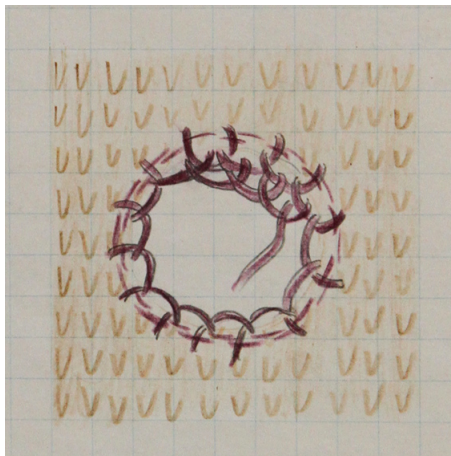
²²³ KL 1941/10, 603; OK 1945/2, 36.

kaliinoja yhtenä pesujen välisenä aikana pitkinpäin asetettuna, toisena taas kulmittain, jotta pöydänreunojen kuluttava vaikutus jakautui useampaan kohtaan.²²⁴

5.5. *Ei kai koko Suomessa ole enää ketään, joka kävelee korjaamattomat sukat jalassa?*

Emännän sylissä korjattavana olivat useimmiten sukat, koska ne olivat *niin kalliita ja vaikeasti saatavissa*²²⁵. *Emäntälehd*en kirjoitus kuvaa sodan aiheuttamaa sukkapulan vaka-
vuutta hyvin: *Näihin aikoihin ei kukaan varsin äkkiä heitä syrjään kulunutta, vähän jo käytettyä sukkaparia. Vanhatkin, ennen jo käyttökelvottomiksi tuomitut sukat etsitään esille, yritetään korjata vielä kerran tai katsotaan sopivatko edes korjausaineiksi nyt käytössä oleviin sukkiin. Oikein huomaa ilostuvansa, kun kätköistään löytää vaikkapa vain vanhan, rikkinäisen sukkaparin.*²²⁶

Ennen sotaa suosiossa ollut parsiminen käsin menetti aikakauslehdissä asemaansa sota-
ajan kiireissä. Käsityönopettajan koulutuksessa sen asema ei sentään horjunut ja myös Marttaliiton julkaisemassa oppaassa esiteltiin kaikki jo aiemmin tutut ja muutama uudenlainen käsinparsintamenetelmä. Molemmissa neuvottiin, miten pykäpistoparsiman saattoi tehdä pyöreään reikään (kuva 21), jolloin reiän reunat ensin vahvistettiin kahdella etupistorivillä. Pykäpistot kiinnitettiin aina edellisen kerroksen pistoihin, ja niiden lukumäärä väheni reiän keskustaa kohden. Ristik-

Kuva 21. Pykäpistoprsima pyöreään reikään. Kerttu Erkamon muistiinpanovihko. HY ktk 879:17. 1940–1942.

koparsinta taas kannatti tehdä vinoon langansuuntaan, jotta se jousti paremmin ja siten soveltui *erityisen hyvin sukkien kantapäihin*.²²⁷ Parsintaan saattoi ottaa myös uudenlaisen, sallivamman asenteen, *Omin käsin* -lehden artikkelin avulla. Lehdessä esiteltiin erään taideparsijan vinkkejä, joiden avulla *parsiminen muuttuisi yhtä mukavaksi kuin mikä muu käsityö hyvänsä*. Parsimaa ei tarvinnut tehdä sukan tai vaatteen värisellä langalla, vaan yhtä hyvin saattoi parsia *sellaisella langalla, mitä kulloinkin sattuu käsillä olemaan*. Samaten parsiman suunnitte-

²²⁴ KL 1942/1, 20–21; KL 1942/2, 80–81.

²²⁵ EL 1942/1, 1.

²²⁶ EL 1941/1, 16.

²²⁷ Helsingin Marttaliitto 1941, 25; Erkamo, 30–31, 40–41.

lussa saattoi käyttää mielikuvitusta ja tehdä sen niin siistiksi ja muodoltaan hauskaksi, että se vaikuttaa enemmän koristeelta kuin paikalta.²²⁸

Vaihtelua sukkiensa kantapäiden korjaustyöhön saivat myös ne, jotka uskaltautuivat kokeilemaan uudenlaista tekniikkaa, koristelua käsin kirjomalla (kuva 22). Tekniikan käyttöä suositeltiin, koska perinteiset parsintamenetelmät olivat aikaa vieviä, eikä lopputulos ollut varsinkaan ohuissa sukissa useinkaan kaunis. Järkevämpää oli peittää

Kuva 22. Kirjottu sukan kantapää (KL 1940/8.)

kulunut kohta tai vahvistaa kulumiselle altis kohta jo ennen kulumista kirjomalla käsin koristepistoja kuluneen kohdan päälle. *Omin käsin* -lehden ohjeen mukaan kulunut kohta tuli tosin ensiksi parsia *tavalliseen tapaan* ja vahvistaa nurjalta puolelta paikkatilkulla. Käsin kirjomalla saattoi myös häivyttää paikatun kantapään sauman, mikäli paikan oli joutunut tekemään muusta kuin sukan omasta tai samanvärisestä kankaasta.²²⁹

Työssä käytettiin koristepistoja, kuten *side-*, *ketju-*, *polveke-*, *aita-* tai *linnunpistoja* tai *varsi-*, *etu-*, *risti-* ja *jälkipistoja*. Sukan laatu vaikutti langan valintaan: moulinélankaa suositeltiin käytettäväksi ohuempiin sukkiin ja vaikkapa helmilankaakin paksumpiin. Langan värin sai päättää vapaasti: hillitty pukeutuja kirjoi sukan väriä hiukan tummemmalla tai jollakin kengän väriin sopivalla langalla. Rohkeampi saattoi valita värin myös käyttämänsä asun mukaan ja käyttää vaikkapa *kirkkaan sinistä*, *punaista*, *keltaista*, *vihreätä j.n.e.* Kuvioiden muodon pystyi myös muokkaamaan tarpeen mukaan, mutta *Emäntälehdessä* painotettiin, että ohuissa sukissa emme kuitenkaan voi ompelusta ulottaa sukan kantapäävahvistuksen ulkopuolelle. *Siroimmat ovatkin sen kokoiset tai sitä kapeammat kuviot. Omin käsin* -lehdessä ehdotettiin, että kantapään lisäksi esim. pitkät silmänpaot sukan sivussa voidaan peittää pystysuoralla koristejuovalla. Tyylikkyyden säilyttääkseen tuli olla tarkkana: *toiseen sukkaan on tietenkin tehtävä samanlaiset juovat.*²³⁰

²²⁸ OK 1943/4, 36.

²²⁹ EL 1940/7, 102; KL 1940/8, 365; OK 1940/näytenro, 48; Helsingin Marttayhdistys 1941, 25; OK 1943/4, 36; KL 1946/ 2-3, 59.

²³⁰ EL 1940/7, 102; KL 1940/8, 365; OK 1940/näytenro, 48; Helsingin Marttayhdistys 1941, 25; OK 1943/4, 36; KL 1946/ 2-3, 59.

Tekniikkaa myös todistettavasti kokeiltiin, sillä myöhemmin samana vuonna eräs *Kotilieden* lukija kirjoitti lehteen kommentin siitä, miten hän oli hyödyntänyt esiteltyä tekniikkaa. Lukija oli ensin parsinut kuluneen kohdan *mahdollisimman samanvärisellä langalla ja huolellisesti ja sitten kirjonut samanvivahteisella, mutta tummemmalla langalla*. Hän oli myös soveltanut tekniikkaa ja peittänyt kirjomalla paikatun kantapään, jotta paikkatilkun rajat eivät pistä silmään niin kuin ennen kirjomista.²³¹ Tämä lukijan lähettämä kirjoitus oli yksi monista sotavuosina *Kotilieteen* lähetetyistä kommenteista tai omista parsinta- ja paikkausvinkeistä. Kenties naiset yrittivät auttaa toisiaan kiireen keskellä ja jakaa keksimiään helpotuksia jokapäiväiseen korjaustyöhön. Usein lukijoiden vinkit olivat keksintöjä, joiden avulla jonkin ennen paljon aikaa vieneen korjaustyön saattoi hoitaa nopeasti.

Kulumista ennalta ehkäisevät menetelmät olivat sotavuosina suosittuja. *Kotiliedessä* ja

Emäntälehdessä neuvottiin neulomaan sukkien polvenkohtaan vahvikelankaa tai kiinnittämään erillisen polvensuojuksen sukan nurjalle puolelle²³². Polvenkohdan lisäksi *Emäntälehdessä* ja *Omin käsin* -lehdessä neuvottiin neulomaan myös sukkien terä kahdessa osassa tasona siten, että kuluneen pohjan pystyi vaihtamaan helposti (kuva 23). Mikäli vielä käytti pohjan ja kärjen vahvikkeeksi työn langan lisäksi puuvillalankaa, pohjakappale kesti paremmin kulutusta. Kun sukka oli kulunut ja kuluneita kohtia parsittu jo riittämiin, oli helppo vaihtaa tilalle varapohja, jonka saattoi neuloa joko ennakkoon tai myös *suoraan vanhaan*

Kuva 23. Sukka, jonka terä on neulottu kahdessa osassa (EL 1946/10.)

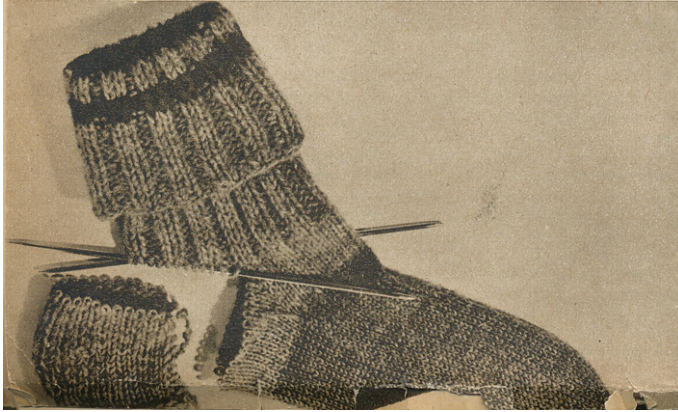
sukkaan, sitten kun uuden terän tarve koitti. Pelkän pohjakappaleen uusimiseen saattoi hyödyntää *kaikenlaisia jätelankoja ja vahvistaa ne pumpulisilla tutkaimilla*, *Emäntälehden* ohjeen mukaisesti. Tällä tavalla sukan sai korjatuksi, vaikka kodin kätköistä olisi löytynyt vain pieniä määriä erilaisia langanpätkiä.²³³

Myös suljettuna neuleena neulotun sukan saattoi uudistaa vaihtamalla pohjakappaleen tai pelkän kantapään. Tällöin joutui tosin näkemään enemmän vaivaa kuin jos sukan oli neu-

²³¹ KL 1940/10, 462.

²³² KL 1940/10, 462–463; KL 1941/10, 603; EL 1941/1, 16.

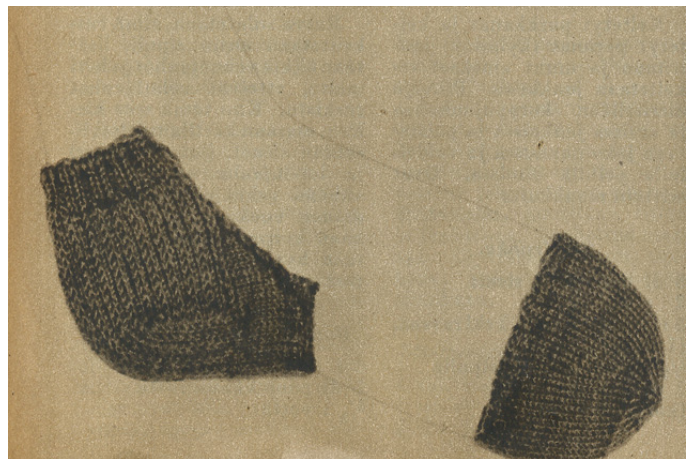
²³³ OK 1941/4, 46; EL 1946/10, 222–223.

Kuva 24. Uuden kantapään neulominen suoraan kiinni sukkaan (KL 1940/10.)

tivat myös lapsia, joiden kämmenosa kului selkäosaa nopeammin. Kuluneen osan päälle neulottiin suoraan kiinni lapaseen uusi kämmenosa ja peukalon sisäosa. Kulunut osa jätettiin uuden neuloksen alle, koska kirjoittajan mukaan *siten lapanen tulee vahvemmaksi ja lämpimämmäksi*.²³⁶

Rintamalla olevia sotilaita ei tietenkään unohdettu, vaan *Kotiliesissä* kehoitettiin lähettämään parsima-apua kenttäpostin mukana. Kotona neulottiin *erillinen varvasosa ja samoin erillinen kantapääkappale, jotka sotaurho ilman suurta vaivaa ompelee reikäisen sukkansa paikoiksi käyttämällä vaikkapa karhunlankaa, ellei villalankaa ole saatavilla*. Samalla tekniikalla tekijä saattoi korjata myös omat trikoosukkinsa.²³⁷ (Kuva 25)

Kuva 25. Rintamalle lähetettävät erillinen kantapää ja varvasosa (KL 1944/2.)

*Vanhastaan paras keino sellaisen sukan perusteelliseksi uusimiseksi, jossa on vielä hyvä varsi, oli sukan uudistaminen purkamalla koko sukka vartta lukuun ottamatta ja neulomalla tilalle uusi*²³⁸. Sodan materiaalipulan vuoksi lankaa koko terän uusimista varten oli kuitenkin vaikeaa saada. Mikäli ei ollut saatavilla uutta lankaa, terän saattoi purkaa ja käyttää

²³⁴ EL 1941/1, 16; KL 1941/3, 134.

²³⁵ KL 1940/10, 462–463.

²³⁶ KL 1941/1, 58–59; OK 1944/1, 28.

²³⁷ KL 1944/2, 55.

²³⁸ KL 1940/10, 462–463; EL 1946/10, 222–223.

langan uudestaan. Vanhan langan rinnalle liitettiin vahvikelankaa, jolloin *hajaantuvat heikentyneet kohdat tasaisesti ympäri sukkaa*.²³⁹ Ne, joilla oli kätköissään villalankaa, saattoivat uudistaa sukat myös *Kotiliedessä* kahdessa eri kirjoituksessa mainittujen neuvojen mukaisesti, ehjänä säilyneen trikoosukan varsien jatkoksi. Ohuesta villalangasta neulottiin nilkkasukat, jotka yhdistettiin trikoovarsiin: *Tasaisesti poikkileikattu sukanvarsi vedetään jalkaan ja sitten nilkkasukka. Tarkastetaan, että sukan sauma on juuri keskellä takana ja kiinnitetään nilkkasukka varteen nuppineuloilla ensin siitä, missä oikea ja nurja loppuu, sekä sitten n. 3 cm alemmalla, missä onkin trikoovarren suu. Neulojen kohdille sekä niiden väliin ommellaan sitten samalla langalla, josta sukka on neulottukin, pieniä pujotuspistoja jättäen aina neljän- viiden piston jälkeen lanka pienelle silmulle*.²⁴⁰

Lasten sukat kuluivat nopeasti ja sukan teräosat jäivät pian pieniksi. Yksi keino jatkaa varren pituutta, ja samalla siirtää kulumiselle alttiit kohdat eri puolelle sukkaa, oli Marttojen kotitalousnäyttelyssä esillä ollut vinkki, jonka *Kotilieden* kirjoittaja halusi jakaa: *Taitava neuloja on irrottanut terän kantapään likeltä, neulonut pienen lisän lievästi erivärisellä langalla tänä lankapulan aikana ja sitten liittänyt paikalleen entisen terän, mutta käännetyinä siten, että entinen pohja tulee päällepäin*. Toinen Marttojen antama vinkki oli varren ja teräosan neulominen jo alun perin kaksiosaiseksi. Erikseen neulottu *pitkä sääri kelpaa monta vuotta, siihen tulee ohuin puikoin neulottu alaranneke ja kapea, jalan alle ulottuva neulottu nauha*, kirjoittaja selosti. Säärikappaleen lisäksi neulottiin lyhytvartinen nilkkasukka, joka oli *eniten kulumiselle ja likaantumiselle alttiina* ja vähemmän työläs uusia kuin koko sukka vartineen.²⁴¹

Sukkien paikkaaminen oli sota-aikana niiden suosituin korjaustapa. Paikan saattoi tehdä pelkästään kuluneen kantapään tai kärjen peitoksi tai sitten uudistaa kerralla koko pohjan. Kuten ennen sotavuosia julkaistuissa ohjeissa, myös nyt oli tarjolla erilaisia tapoja, joilla sukan sai paikattua tilanteeseen sopivasti. Koko pohjan uusimiseen neuvottiin *Emäntälehdessä* ja *Kotiliedessä* käyttämään jo aiemmilta vuosilta tuttua tapaa, jossa uusi kantapää muodostuu sukan nilkkaosasta, sillä *tapa tosin lyhentää sukan vartta, mutta ei näy matalistakaan jalkineista*. Tekniikka oli erityisen käyttökelpoinen materiaalipulan aikana, koska *tässä tapauksessa saa paikka olla erivärinenkin*.²⁴² Paikkatilkun saattoi leikata yhdestä

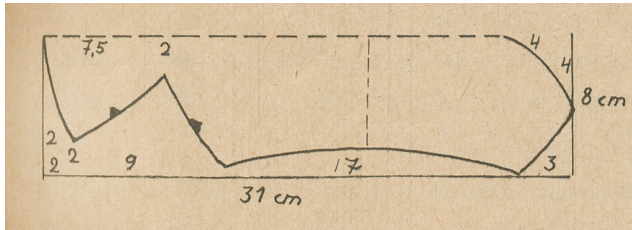
²³⁹ KL 1940/10, 463; EL 1941/1, 16.

²⁴⁰ KL 1940/10, 463; KL 1946/2–3, 59.

²⁴¹ KL 1941/10, 603.

²⁴² KL 1940/10, 463; EL 1942/9, 180.

kappaleesta, jolloin uusi kantapääosa muodostettiin jo aiemmin tutun, t-muotoisen osan tai takaosastaan kaarevan kappaleen avulla. Mikäli sukka oli kulunut kärjestä paljon, siihen saattoi joutua leikkaamaan erillisen palan, joka saatiin *poisleikatun terän keskiosasta, joka paikka sukasta aina jää ehjäksi. Emäntälehdessä* neuvottiin jatkamaan paikkatilkkua kantapään kohdalta ylöspäin kohti nilkkaa, mikäli sukka oli kulunut *kovin korkealta*.²⁴³

Kuva 26. Kaava sukan terittämiseksi (KL 1940/3.)

Kotiliesi esitteli jalan muotoa hyvin jäljittelevän paikkaustavan, jossa paikkatilkku leikattiin erillisen kaavan avulla yhdestä kappaleesta kaksinkertaisesta kankaasta (kuva 26). Kantapään muoto saatiin leikkaamalla paikkatilkkuista pois

kolmionmuotoinen pala, jonka reunat yhdistettiin ompelemalla. Koska pohjaan tuli *kolme pientä saumaa*, jotka kaksinkertaisena painaisivat jalkaa, ohjeessa neuvottiin yhdistämään kappaleet *ensin nurjalta puolelta aita pistoin niin, että reunat tulevat aivan vastakkain, ei päällekkäin, ja sitten reunat vielä oikealta puolelta ommellaan toisiinsa parsimalla, eli pienin etupistoin*. Kun pohjakappale oli ommeltu kokoon, se asetettiin pahvisen kaavan avulla paikalleen ja ommeltiin sukan varteen kiinni *tiheillä jälkipistoilla*. Vasta tämän jälkeen *vanha kulunut pohja leikataan pois, jättäen n ½ cm saumanvaraa*.²⁴⁴

Kotiliedessä ja *Omin käsin* -lehdessä ohjeistettiin, miten paikataan vain kulunut kärki tai kantapää. Tämä tuli varmasti tarpeeseen, sillä sopivaa paikkakangasta saattoi olla käytettävissä vain vähän, mutta sukan sisäpäärmeestä sai useimmissa tapauksissa leikattua tarpeeksi kangasta pieniä paikkatilkkuja varten. Tällä tavalla myös he, jotka eivät olleet aikoinaan ymmärtäneet ostaa useita pareja samanlaisia sukkia, saivat sukkansa paikatuksi siististi. Tehdastekoisissa sukissa oli *silmin selvästi erottuva kantakiila ja kärki, jotka on neulottu vahvistetusta langasta*. Jotta paikkauksesta sai mahdollisimman vähän erottuvan, paikkatilkut kannatti muotoilla samankokoisiksi kuin nämä vahvistetut osat, *Kotilieden* kirjoittaja muistutti. Kantapään muoto saatiin seuraavanlaisesti: *Kantapään paikka tehdään kahdesta osasta; siihen kuuluu kantälämsä ja kantapohja. Kantapohja leikataan n. 4—5 cm pitkäksi ja 3.5—4 cm leveäksi ja pyöristetään toisesta päästä. Se yhdistetään ensin kantapohjaan pienin, tihein ylliuomispistoin, jolloin kantälämsää pidetään löyhemmällä kuin pohjaa.* —

²⁴³ OK 1941/3, 36; OK 1945/2, 36; EL 1942/9, 180; KL 1942/10, 590–591; KL 1946/2–3, 58–59.

²⁴⁴ KL 1940/3, 137, 155.

Paikka asetetaan tarkoin kohdalleen ja sen muoto viimeistellään tarkkaillen sukan kanta-pään saumoja. Kun paikka oli kiinnitetty paikalleen, sukka käännettiin nurin ja risaiset kohdat leikattiin pois. Syntyneen reiän kohdalle kiinnitettiin vielä paikkatilkku, joka yli-luoteltiin paikoilleen.²⁴⁵

Myös monet liikkeet paikkasivat sukkia nopeasti ja hyvin, mutta *Kotilieden* kirjoittaja harmitteli, että *pääasiallisin muistutus niiden työtä vastaan koskee paikan muotoa, joka tulee tarpeettomasti näkyviin matalan kengän sivuilta.* Tämän vuoksi sukat kannatti paika-ta itse, mutta silloin tärkeä apuväline oli suutarin kenkälesti, jonka avulla sukkaan sai oike-an muodon.²⁴⁶

5.6. Korvikkeita ja kekseliäisyyttä

Tekstiilipulaa helpotettiin jatkamalla luonnonkuitumateriaaleja paremmin saatavissa ole-villa tekokuiduilla, kuten vistralla, sillalla ja säterillä. Kankaat kudottiin myös aiempaa ohuemmiksi²⁴⁷, jolloin niiden kulutuksenkestävyys kärsi ja kuluneita kohtia jouduttiin paikkaamaan usein. Tekokuituiset kankaat olivat huonolaatuisia, mutta silti tyhjää parem-pia.²⁴⁸ Pulan aiheuttamalla kekseliäisyydellä ei näyttänyt olevan rajaa, sillä *Kotiliedessä* tekstiilejä kehoitettiin parsimaan jopa ihmisten hiuksilla²⁴⁹.

Paperi oli suosittu korvikemateriaali pula-aikana, ja moni tehdas siirtyi muiden raaka-aineiden pulan vuoksi valmistamaan paperituotteita. Paperista saatiin esimerkiksi erilaisia naruja, mattoja, kenkien materiaaleja, sisustuskankaita ja jopa puserokangasta.²⁵⁰ Kodeissa käytettiin usein kreppipaperia verho- ja pöytälinamateriaalina ja taitavimmat valmistivat silkkipaperinarusta koristeellisia kesähattuja²⁵¹.

Siviileillä oli suuri pula myös villasta, sillä sitä kerättiin luovutusvelvollisuutena teollisuusdelta ja niiltä yksityisiltä ihmisiltä, joiden hallussa oli vähintään yksi lammas tai karitsa²⁵². Kukkamäen haastatteleminen ihmisten mukaan lampaita ja villaa piilotettiin, eivätkä maan

²⁴⁵ KL 1944/2, 54.

²⁴⁶ KL 1946/2-3, 58-59, ks. myös OK 1941/3, 36; OK 1945/2, 36.

²⁴⁷ Kaipainen 2008, 133.

²⁴⁸ Hintikka & Häppölä 2006, 118-119.

²⁴⁹ Kotiliesi 1945/3, 83-84.

²⁵⁰ Salovaara 1977, 154.

²⁵¹ Hintikka & Häppölä 2006, 119.

²⁵² esim. SA 1940 N:o 635, 260-1261; 1941 N:o 5, 6-7; 1941 N:o 686, 1538-1539; 1941 N:o 755, 1685.

villavarannot siksi takavarikoinnista huolimatta suurentuneet toivotulla tavalla²⁵³. Villan luovutushalukkuutta yritettiin lisätä antamalla korvaukseksi luovutetun määrän mukaisesti vaatetuspisteitä²⁵⁴. Usein villaa jouduttiin jatkamaan sillalla, jolloin kankaan tai neuleen lämpöominaisuudet kärsivät, mikä huomattiin varsinkin talvipakkasilla²⁵⁵. Sillan ja villan sekoitelangalla saatiin lisäksi neulottua puseroiden kyynärpäät ja sukan kantapääät vahvemmiksi²⁵⁶, joten monikäyttöiset korvikemateriaalit otettiin ilolla vastaan. *Emäntälehdessä* kuulutettiin myös kotitalouksien mahdollisuuksia helpottaa materiaalipulaa: *Eläinten karvatkin talteen* -otsikon alla kerrottiin, kuinka emännät voivat kerätä lehmiensä ja hevostensa karvat talteen ja kehrätä langaksi.

Työnsä laadusta tarkoille vaattureille tekokuituiset kankaat aiheuttivat ongelmia, sillä edes taitavin tekijä ei saanut valmistettua niistä istuvaa pukua. Huono materiaalin kestävyys näkyi myös toisella tavalla: vaatturit joutuivat usein parsimaan sillasta valmistamiaan pukuja, joihin oli esimerkiksi asiakkaan tupakoidessa palanut reikä.²⁵⁷ Sodan aikana vaatturit saivat tehtäväkseen myös uudistaa vanhoja miesten pukuja uusien pukujen valmistamisen sijaan. Kukaan ei arvostellut väärälle puolelle kääntynyttä nappilistaa, vaan se nähtiin merkkinä kantajansa moraalista ja kekseliäisyydestä: vanhasta muokattua pukua käyttävä ei ollut sortunut hamstraukseen. Pienilläkin muutostöillä sai vaatteelle lisää käyttöaikaa, sillä vaihtamalla kauluspaidan ylä- ja alakauluksen toisin päin paita näytti taas viimeistellyltä.²⁵⁸ *Kotiliedessä* muistutettiin, että varakas saattoi käyttää räätälin palveluksia myös parsinta- ja paikkaustyöhön, mutta useimmiten oli kirjoittajan sanojen mukaan *käytävä kotivoimin siihenkin*²⁵⁹.

Pula-ajan materiaalipulasta selviäminen vaati kekseliäisyyttä. Pellavan viljely ja lampaiden kasvatus tulivat taas suosioon, ja niillä pystyttiin ainakin maaseudulla paikkaamaan sodan aiheuttamaa raaka-ainepulaa.²⁶⁰ Maaseudulla nekin, jotka eivät omistaneet maata, vuokrasivat sitä työpäiviä vastaan maata omistavilta ja viljelivät pellavaa välttämättömiä tarpeita varten. Monimutkaisten työvaiheitten jälkeen pellavasta sai lankaa, josta kudottiin ko-

²⁵³ Kukkamäki 2003, 33.

²⁵⁴ SA1941 N:o 5, 6–7.

²⁵⁵ Salovaara 1977, 151, 153.

²⁵⁶ Hintikka & Häppölä 2006, 119.

²⁵⁷ Kaipainen 2008, 133.

²⁵⁸ Kaipainen 2008, 131.

²⁵⁹ KL 1942/8, 460.

²⁶⁰ Kukkamäki 2003, 43–44.

tien kangaspuissa erilaisia kankaita.²⁶¹ Maaseudulla pulasta selviäminen olikin helpompaa kuin kaupungissa. Vanhat tavat eivät olleet unohtuneet, vaan esimerkiksi pellavan viljelyn aloittaminen uudestaan kävi helposti, sillä aiemmin käytetyt välineet ja taidot olivat yhä tallessa.²⁶²

Vanhojen vaatteiden muokkaaminen ja uudistaminen oli yleistä. Uudistustyö aloitettiin purkamalla, pesemällä ja värjäämällä vielä hyväkuntoiset kankaat. Usein kankaat käännettiin nurja puoli päälle päin ja niistä ommeltiin uusia vaatteita. Kuluneita vaatteita myös yhdisteltiin niin, että kahdesta huonoksi menneestä sai vielä yhden uuden hyvän vaatekappaleen (kuva 27).²⁶³ Yhdistämisessä piti olla tarkka värisilmä, jotta osasi tehdä yhdistelmiä, jotka *taitavasti sommiteltuina yhdessä muodostavat mitä herkkuisimman kokonaisuuden*²⁶⁴. Vanhojen vaatteiden uudistaminen vei paljon aikaa. Ompelukone löytyi onneksi suurimmasta osasta talouksia, ja sitä pidettiin niin tärkeänä työvälineenä, että jopa evakkoon joutuneet yrittivät kuljettaa konetta mukanaan.²⁶⁵

Kuva 27. Esimerkki puvun korjaamisesta toisen puvun kankaalla. (KL 1941/1.)

Kuva 28. Lasten housut, joiden haaratilkun voi vaihtaa (EL 1945/8.)

Lasten vaatteisiin pystyttiin käyttämään myös osin kuluneita, mutta muuten hyväkuntoisia aikuisten vaatteita²⁶⁶. Lapsille, ja miksei myös aikuisille, saattoi myös valmistaa niin sanottuja kestovaatteita, joiden osia voitiin kääntää ja vaihtaa niiden kuluessa (kuva 28). Vaatteen etu- ja takakappaleet oli siis suunniteltu samanmuotoisiksi, jolloin *niitä voi kuluttaa »edestä ja takaa ja kupeelta kummaltakin»*. Housut valmistettiin neljästä samanlaisesta palasta, ja kappaleiden kääntämisen yhteydessä voitiin myös vaihtaa haaratilkku.²⁶⁷ Koska villa oli arvokasta materiaalia, vanhoja,

²⁶¹ Hintikka & Häppölä 2006, 115.

²⁶² Saarinen 2004, 55, 62.

²⁶³ Räikkönen 1994, 189.

²⁶⁴ KL 1941/1, 20–21.

²⁶⁵ Hintikka & Häppölä 2006, 108–112.

²⁶⁶ Räikkönen 1994, 190.

²⁶⁷ EL 1945/8, 202–204; OK 1946/1, 32–34.

rikki kuluneita villaneuleita purettiin ja vielä hyväkuntoisista langanpätkestä neulottiin uusia vaatteita. Säästäväisyyteen ja vaatteiden korjaamiseen kehotti myös Kansanhuoltomистерiö. Erikoiskuponkien alaisuuteen kuuluvia kankaita sai nimittäin hankkia paikkaus- tai esimerkiksi koristelutarkoitukseen enintään viidenkymmenen senttimetrin mittaisen määrän jakelupisteitä käyttämällä mutta ilman erikoiskuponkeja.²⁶⁸ Pitsit olivat kokonaan säännöstelyn ulkopuolella. *Kotiliedessä* kehoitettiin peittämään pitsillä vierailupukujen kuluneita kohtia, ja lehdissä myös neuvottiin käyttämään erilaisia nauhoja luovasti rikkoutuneitten kohtien korjailuun. Avuksi tuli myös kirjonta, joka oli sota-aikana muodikas vaatteiden koristelutapa. Kekseliäs nainen sijoitti kirjonnän pukunsa kuluneen kohdan päälle.²⁶⁹

Koska uutta materiaalia oli saatavilla vain vähän ja sekin oli usein huonolaatuista tekokuikutusekoitetta, kotien kätköistä löytyneet vanhat hyvälaatuiset vaatteet ja luonnonkuituiset kankaat otettiin tarkasti käyttöön. Naisten pukeutumisessa pula-aika oli Aiksalon mukaan ainoa ajankohta, jolloin vaatteet yleisesti käytettiin loppuun²⁷⁰. Ulkoasun siisteys ei menettänyt merkitystään, vaan kodeissa käytettiin paljon aikaa ja nähtiin paljon vaivaa, jotta vanhoista vaatteista saatiin kaunista ja muodikastakin päälle pantavaa.²⁷¹ Pulan aikana myös monet kotien verhot pääsivät tärkeämpään tehtävään kuin ikkunoita suojaamaan. Kun edessä oli juhla, johon täytyi saada uusi asu, tai kun mies kaipasi uutta paitaa, saatettiin verhokangas viedä ompelijan käsittelyyn. Jopa vaatturin pakeille saattoi uuden puvun tarpeessa mennä verhokangas kainalossa²⁷². Taitavimmat osasivat myös itse kutoa hyvälaatuisia kangasta.²⁷³ Aina ei tarvinnut hankkia uutta pukua keinolla millä hyvänsä, vaan naapurit ja sukulaiset tarjosivat apuaan antamalla oman juhla-asunsa lainaksi²⁷⁴. Ystävien ja sukulaisten apu oli myös tärkeää, kun jouduttiin muistelevaan jo unohtuneita taitoja. Neuvoja sai myös erilaisilta Marttaliiton ja muiden naisjärjestöjen järjestämillä kursseilta ja ompeluseuroista, joilla opittiin ompelemaan ja korjaamaan vaatteita.²⁷⁵

²⁶⁸ esim. SA 1941 N:o 829, 1830–1833; SA 1942 N:o 258, 634–638.

²⁶⁹ KL 1941/1, 20–21; KL 1944/12, 370–371; OK 1942/1, 46; OK 1944/2, 23.

²⁷⁰ Aikasalo 2003, 167.

²⁷¹ ks. Räikkönen 1994, 189.

²⁷² Hintikka & Häppölä 2006, 111; Kaipainen 2008, 131.

²⁷³ Jermo 1974, 202.

²⁷⁴ Kukkamäki 2003, 64.

²⁷⁵ Räikkönen 1994, 154–155, 196.

5.7. Mutta talvi on käsissä ja lämmintä sekä eheää on päälle saatava

Pula-aikana päällyysvaatteiden korjaamisen kirjo oli laaja. Toisaalta neuvottiin viimeistely-

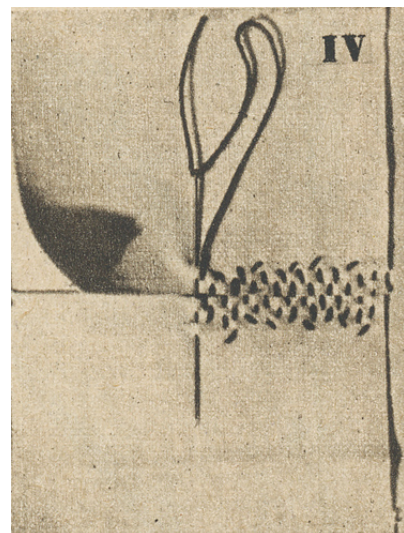

Kuva 29. Puoliksi peitto- ja täyttöpaikalla tehty paikkaus. Karin Sjöblomin työnäyte. HY ktk 283:2.

jä ja samalla aikaa vieviä parsinta- ja paikkaustapoja, kun taas toisaalta annettiin pikkuvinkkejä kuluneen asun uudistamiseen luovasti ja vähällä vaivalla. Paljon aikaa vievä ja tarkuutta vaativa oli Karin Sjöblomin työnäyte (kuva 29), jossa hän on paikannut kuviollisen kankaan puoliksi peitto- ja täyttöpaikkalla. Työnäytettä tarkastelemalla selviää hyvin paikkaustapojen erot: peittopaikka on nurjalta ja oikealta puoleltaan lähes identtinen, mutta täyttöpaikan nurjalla puolella on huolitellut saumanvarat.

Materiaalipulan vuoksi oli kehiteltävä myös uudenlaisia paikkaustapoja, ja *Kotiliedessä* kehoitettiin korvaamaan kuluneita osia erilaisilla kangastilkuilla tai neuleella²⁷⁶. Ohjeet eriytyivät myös niiden yksityiskohtaisuuden ja ylimalkaisuuden mukaan. Yh-

dessä jutussa tarjottiin tarkkaa teknistä apua aloittelijoille ja toisessa inspiraation lähteitä taitaville tekijöille. Pukujen paikkaaminen täyttöpaikalla sekä pienten reikien parsiminen puvun kankaan omalla langalla eivät olleet menettäneet jo sotaa edeltäviltä vuosilta tuttua asemaansa, vaan samat yksityiskohtaiset neuvot pätevät yhä²⁷⁷. Aiempaa nopeammin sai paikattua *Kotilieden* ohjeella, jonka mukaan liestymättömään villakankaaseen sai kiinnitettyä yksinkertaisen paikan, johon ei tullut saumanvaroja: paikattavan kankaan ja paikkatilkun risareunat ommeltiin *pienin etupistoin toisiaan vasten*.²⁷⁸ (Kuva 30)

Kuva 30. Paikan kiinnittäminen liestymättömään kankaaseen (KL 1945/3.)

²⁷⁶ KL 1941/1, 20–21.

²⁷⁷ ks. KL 1942/8, 460; KL 1945/3, 83–84; EL 1948/10, 259; OK 1945/3, 30–31.

Kuva 31. Taideparsinta toimiksassidoksisessa kankaassa. Luokittelematon työnäyte. HY ktk 353:5.

Taitoa vaativa parsintatekniikka löytyi Kerttu Erkamon taideparsintaa, *neljä tai useampiniittisten kankaiden parsimista*, käsittelevistä muistiinpanoista. Tällöin reikä parsittiin jäljitellen kankaan sidosta, mieluiten kankaasta puretulla langalla. Reiän reunoilla parsittiin *palttinan tavoin*. Parsiminen suoritettiin työn nurjalta puolelta, jolloin reunojen vahvistus ei näkynyt oikealle puolelle.²⁷⁹ Näin on tehnyt myös luokittelemattoman työnäytteen (kuva 31) tekijä, joka on parsinut toimiksassidoksista kangasta. Taideparsinta oli vaikeaa, eikä sen tekoa opetettu

aikakauslehdissä, oppikirjoissa tai aikalaisoppaissa.

Rintamalta lomalle pääseviä miehiä odotellessa saattoi käyttää aikaa heidän vaatteittensa huoltamiseen. *Kotiliedessä* toivottiin, että kun paitoja ommeltiin kotona, niihin valmistettaisiin kaksi irtokaulusta ja myös varalaskokset. Näitä oli saatavilla tehdasvalmisteisiinkin paitoihin. Tilkkuvakka, johon oli kerätty paikkakankaana käytettäviä kankaita, oli järkevän naisen perusvaruste. Mikäli sieltä ei löytynyt tarpeeksi samanväristä kangasta kuluneen kauluksen korjaamiseen, sitä otettiin paidan takakappaleen helmasta, sillä *jokin kirjoittamaton lakihan määrää miehen paidan takakappaleen etukappaletta pidemmäksi*. Kangasta säästääkseen paitaan saattoi valmistaa kiintokauluksen sijaan kaulurin, joka oli *puolta kaapeampi kuin kiintokauluksen kaulurissa*. Paidasta, jonka kyynärpään kohdat olivat kuluneet, tehtiin lyhythihainen kesäpaita, mikäli ei haluttu paikata sitä. Kaksinkertaiset kalvosimet voitiin korvata rannekkeilla, joihin kankaan sai kalvosimen nurjalta puolelta.²⁸⁰

Myös miesten housujen lahkeet saatiin korjattua Kotilieden neuvojen avulla: Laskoksetonta lahkeen suuta emme voi korjata, ellemme samalla joudu lyhentämään lahjetta. Uuden, eheän nauhan ompelemme myös tällöin risan peitoksi. Sellaiset housut, joissa oli lahkeen-suussa oikealle puolelle kiinnittyvä laskos, voitiin sen sijaan korjata kaksi, tai kolmekin kertaa, ja kuitenkin ulkonäkö pysyy samana. Ensiksi laskosta kiinnittävät ompeleet purettiin ja kulunut osa siirrettiin nurjalle. Laskoksen leveys säilyi oikealla puolella samana kuin

²⁷⁸ KL 1945/3, 83–84.

²⁷⁹ Erkamo, 60–64.

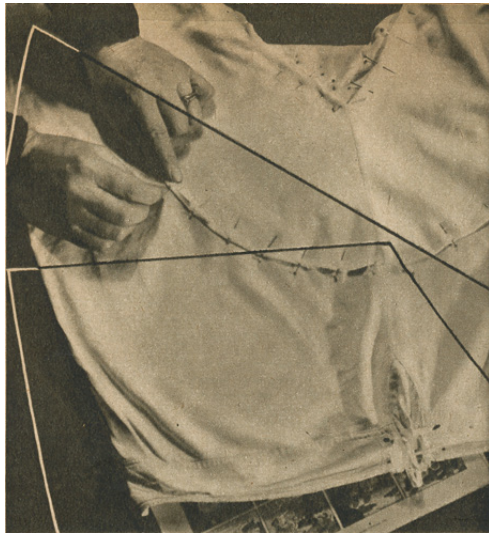
²⁸⁰ KL 1942/3, 181–182.

ennen, mutta sen pohjasta tuli matalampi, ja housunlahkeen pituus pysyi samana. Lopuksi nurjalle siirtynyt kulunut kohta vahvistettiin nauhalla siten, etteivät pistot näkyneet lahkeen oikealle puolelle. Emäntälehdessä kehoitettiin merkitsemään lahkeen alareunasta kymmenen senttimetriä ylöspäin ja kirjoittamaan laskoksen leveys muistiin ennen korjaustyön aloittamista. Tällöin lahkeen pituudesta tuli varmemmin sama kuin se oli ennen korjausta.²⁸¹

Päällysvaatteiden lisäksi sotavuosina julkaistiin paljon alusvaatteiden korjaamista käsitteleviä ohjeita. Trikoonseen saattoi tehdä nopean paikan kiinnittämällä paikkatilkun oikealta puolelta aitapistoin saumanvarat nurjalle käännettynä. Aitapistot ommeltiin siten, että ne samalla huolittelivat saumanvarat ja myös kiinnittivät paikkatilkun paikalleen. Samantapaisen paikan saattoi tehdä myös kiinnittämällä paikan *kahdella vastakkaisella kaksinkertaisen kankaan läpi ommellulla pykápistorivillä*.²⁸² Näin toimi myös Eeva Granö työnäytteessään (kuva 32).

Kuva32. Kahdella vastakkaisella pykápistorivillä kiinnitetty peitto-paikka. Yksityiskohta Eeva Granön työnäytteestä. HY ktk 789:2. 1942-1943.

Kuva 33. Satulapaikan kiinnitys (KL 1941/1.)

Kotilieden kirjoittaja kertoi sodan ensimmäisenä talvena, että alushousukysymys, joka tavallisinakin aikoina on kaikissa »trikooperheissä» oikea murheenkryyni, on tänä talvena entisestikin vaikeammin hoidettavissa. - - Kaikki paksut ja lämpimät parit kulkeutuivat paketeissa maan rajoille, ja kun tavalliseen siviilikäyttöön kelpaavat löysivät tiensä erilaisiin keräyksiin, ei monenkaan kaapin hyllylle jäänyt kuin risoja. Alushousujen korjaaminen saattoi aiheuttaa päänvaivaa, mutta ainakin Emäntälehden lukijoiden onneksi apuun riensi naapurin Tittaana hyvine neuvoineen. Poikien ja miesten tri-

koisten alushousujen haaran ja myös polven kohta kuluivat nopeasti. Erityisesti haarasäuma saattoi jo ensimmäisen tai toisen pesun jälkeen irvistellä siltä kohtaa, missä haa-

²⁸¹ KL 1942/8, 460; EL 1946/4, 84-85.

²⁸² Helsingin Marttaliitto 1941, 7-8; Erkamo, 65.

rojen välissä oleva paksu ja kaksinkertainen tilkku on yhdistetty takakappaleeseen. Housujen haaran paikkaaminen kävi kätevimmin *oikein aimo satulapaikalla*, joka leikattiin kahdena kappaleena housujen etu- ja takapuolen istuinosan kokoiseksi (Kuva 33). Paikan pysyi kiinnittämään joko housujen oikealle puolelle ompelemalla työn nurjalta puolelta ompelukoneella, tai käsin ommellen nurjalle puolelle siten, että ensin leikattiin kulunut osa pois ja reiän reunoista käännettiin saumanvarat nurjalle. Tällöin voitiin työskennellä työn oikealta puolelta, mikä oli helpompaa ainakin lapsille, joille suunnatussa ohjeessa tapa mainittiin. Jos satulapaikasta halusi oikein kestävän, myös nurjalle puolelle saattoi kiinnittää erillisen paikkatilkun kuluneen kohdan tilalle, jolloin paikatusta kohdasta tuli kaksinkertainen. Rikki kuluneen polven kohdan taas sai paikattua tilkulla, joka *mieluiten ulottui sivusaumoihin asti*.²⁸³

5.8. Puutteen viimeiset vuodet

Sodan aiheuttama tekstiilipula alkoi helpottaa vuoden 1946 tammikuusta lähtien, jolloin tehtiin ensimmäiset tekstiilisäännöstelyn purkamispäätökset. Vuoden 1946 tammikuussa useimmat vaatetustarvikkeet poistettiin erikoiskuponkien alaisuudesta, ja muutaman kuukauden päästä säännöstelystä vapautuivat lumppulangasta valmistetut neuletuotteet²⁸⁴. Villan luovutusvelvollisuus kumottiin vuoden 1947 lopulla²⁸⁵. Muistakin tekstiilien säännöstelystä luovuttiin asteittain siten, että vuoden 1949 aikana kaikki tuotteet oli vapautettu säännöstelystä²⁸⁶.

Tekstiilien vapautuminen säännöstelystä oli kaikille mieluista, sillä jo välirauhanteon jälkeen asenteet käytännöllisyyttä ja säästäväisyyttä kohtaan olivat alkaneet jyrkentyä ja säännöstelyyn oli kyllästytty. Tekstiilipula ei silti helpottanut heti säännöstelyn loputtua. Maan jälleenrakennuksessa ja sotakorvausten maksamisessa riitti paljon töitä, joista toki maksettiin palkkaa, mutta talouden kohentumisesta huolimatta kaikkia tuotteita ei vielä saanut hankittua. Jokaisella oli niin paljon ostettavaa vanhan tilalle ja tuotannon käynnistäminen uudestaan vei aikaa.²⁸⁷ Ihmisten suuri tarve paikata vaatevarastonsa puutteita näkyi myös vaatteisiin käytetyssä rahamäärässä. 1940- ja 1950-lukujen vaihteessa vaatteisiin

²⁸³ KL 1941/1, 58–59; EL 1945/6, 162; EL 1948/10, 259.

²⁸⁴ SA 1946 N:o 67, 161–164; 1946 N:o 229, 372–373.

²⁸⁵ SA 1947 N:o 777, 1233.

²⁸⁶ SA 1949 N:o 281, 402; 1949 N:o 390–391, 563; 1949 N:o 395–396, 565.

²⁸⁷ ks. Aikasalo 2000, 218–219; Häkkinen, Linnanmäki & Leino-Kaukiainen 2005, 61.

ja vaatetustarvikkeisiin käytetty osuus yksityisestä kokonaiskulutuksesta ponnahti väliaikaisesti erityisen korkealle vaihdellen 17:stä jopa 20 prosenttiin²⁸⁸. Kesällä 1945 *Kotiliedessä* kerrottiin vaikeasta tilanteesta säännöstelyn loppuaikoina. Kirjoittajan mukaan välirauhan aikana kotiutettujen sotilaiden vaatettaminen aiheutti sen, että *tavallisen korttikansan on ollut yhtä vaikeata ostaa vaatetustarvikkeita kuin aikaisemminkin*. Kirjoituksessa valitettiin myös, että vaatetuskorttien pistemäärä oli niin pieni, *ettei sillä nyt voida hankkia esim. talvitakkia tai miehen pukua*. Valoa oli kuitenkin näkyvissä, sillä oli odotettavissa, että kankaiden laatu paranisi syksyllä. *Kankaiden valmistamiseen saadaan nyt käyttää mm. kotimaista villaa, joka aikaisemmin kaikki meni armeijan kankaisiin*, kirjoittaja iloitsi ja muistutti, että *myöskin sodan aikana perustettu, uusi tekokuitutehtaamme on nyt saatu täydellä voimalla käyntiin ja tekee jo tänä vuonna huomattavan määrän - - keinosilkkiä eli säteriä silkkikutomoteollisuutta varten*.

Sodasta kotiutuneet miehet tulivat kotiin mukanaan armeijavaatteet, joista oli poistettu sotilasmerkit. Naiset ottivat nämä hyvälaatuiset vaatteet tarkasti käyttöön omaa vaatevarastoaan kohentamaan, kunhan ne ensin oli muokattu ja muodistettu sopiviksi. Väriaineita oli helpompi saada kuin uusia kankaita, joten uusi ilme saatiin aikaan värjäämällä osiin purettu armeijanharmaa kangas mieleiseksi. Sota-aikana karttuneilla ompelutaidoilla miehen manttelista sai valmistettua täysin kelvollisen naisten jakun.²⁸⁹

Sodan jälkeisinä vuosina, jolloin tekstiilimateriaalien puute oli vielä arkipäivää, käsin kudottu kankaat olivat kullanarvoisia. Ne kelpasivat materiaaliksi myös muotisalongeille²⁹⁰, joista varakkaat naiset saattoivat tilata itselleen yksilöllisiä asuja. Erityisen hyviä kotikutoiset villa- ja pellavakankaat olivat miesten pukukankaina²⁹¹. Yhteydet ulkomaisiin kangastuottajiin olivat epävarmat, mutta kotimaisten tekstiilitaiteilijoiden suunnittelemien käsin kudottujen kankaiden ansiosta muodikkaisiin asuihin saatiin taas materiaalia. Kankaiden maine vanhanaikaisina ja epämuodikkaina väheni suunnittelijoiden käyttäessä haastavan materiaalin vaatimaa luovuutta ja materiaalinkäsittelytaitojaan. Osaa muotisalonkien asiakkaista kotimaiset kankaat muistuttivat kuitenkin liikaa tekstiilisäännöstelyn ajasta, joten niiden käyttö väheni, kun kankaita taas sai tilattua ulkomailta.²⁹²

²⁸⁸ Laurila 1985, 522–523.

²⁸⁹ Koskennurmi-Sivonen 2003b, 68.

²⁹⁰ Koskennurmi-Sivonen 2002, 95.

²⁹¹ Kaipainen 2008, 130.

²⁹² Koskennurmi-Sivonen 1998, 127–130.

5.9. Pakko paikata

Pula-aikana tekstiilien paikkaaminen ja parsiminen olivat pakollista työtä, halusi sitä tehdä tai ei. Erityisesti sukkien kohdalla tilanne oli lähes toivoton, ja tämä näkyi myös parsinta- ja paikkausohjeiden määrässä ja kirjoittajien käyttämissä perusteluissa. Päällysvaatteiden korjaaminen oli myös tärkeää, mikäli halusi pukeutua siististi. Vaatevaraston uusiminen oli vaikeaa, joten *korjaamiseen on kiinnitettävä entistäkin enemmän huomiota*, muistutettiin *Kotiliedessä*²⁹³. Sotavuosinakaan ei tingitty työn jäljestä, vaan erityisesti puku piti paikata niin hyvin, että *se todella kestää arvostelun*²⁹⁴.

Kirjoittajien ei juurikaan tarvinnut houkutella lukijoitaan paikkuutyöhön ryhtymiseen, vaan sen yksinkertaisesti todettiin olevan välttämätöntä, esimerkiksi *todellista sukkien säästötöä*²⁹⁵. Paikkaaminen ja parsiminen olivat jokaisen kodin emännän velvollisuus, jota ei voinut laiminlyödä, sillä muussa tapauksessa olisi joutunut kulkemaan rikkiinäisissä vaatteissa. Osanottoa kirjoittajilta kyllä löytyi, ja asioiden tilaa surkuteltiin yhdessä. Tekstiilien korjaustyö toi *paljon huolta äideille*²⁹⁶ ja oli *entistä vaikeammin hoidettavissa*²⁹⁷, mutta vaivannäkö kannatti *saadakseen vanhat kestävänsä mahdollisimman kauan*²⁹⁸. Sota-ajan kiireissä kaikilla ei ollut aikaa tai taitoa kokeilla, kehittää ja epäonnistua, vaan tekstiilien korjaamisen tuli sujua mahdollisimman nopeasti ja tehokkaasti. *Kotiliedessä* luvattiinkin: *kymmenessä minuutissa sukat ehjiksi*.²⁹⁹ Kirjoittajat tarjosivat lukijoilleen myös *koeteltuja keinoja*³⁰⁰, eli itse testaamiaan, varmasti toimivia ratkaisuja. Näihin saattoivat luottavaisesti tarttua nekin emännät, joiden peukalo oli hieman keskemällä kämmmentä.

Käsityötaitojen merkitystä korostettiin ohjeiden yhteydessä ja tällä tavoin saatiin kenties ainakin itsensä taitaviksi kokevat valitsemaan kirjoittajan suosittelman tekniikan ja tuntemaan ylpeyttä tekemästään työstä. *Nopea ja taitava neuvoja*³⁰¹ säästi aikaansa terittämällä sukat, *taitava perheenemäntä*³⁰² selvisi housunlahkeitten lyhentämisestäkin ja tietysti vii-

²⁹³ KL 1942/3, 181–182.

²⁹⁴ KL 1942/10, 556–557.

²⁹⁵ KL 1944/8, 243.

²⁹⁶ EL 1948/10, 259.

²⁹⁷ KL 1941/1, 58–59.

²⁹⁸ KL 1942/3, 181–182.

²⁹⁹ OK 1941/3, 36; KL 1942/10, 590.

³⁰⁰ EL 1941/1, 16.

³⁰¹ EL 1946/10, 222–223.

³⁰² EL 1946/4, 84.

sas ja huolellinen ehkäisi kulumista jo ennakkoon³⁰³. Toisaalta vähemmän taitavia tekijöitä lohdutettiin kertomalla, ettei *naisen sukan terittäminen ole vaikeata*³⁰⁴. Koska korjaustyötä oli paljon, naisten aika kului siihen, eikä niin sanotulle korukäsityölle jäänyt juurikaan aikaa. Tähän oli ratkaisuna korjaustyön ja koristeellisuuden yhdistäminen: parsiminen käsin kirjomalla. Toinen tapa motivoida lukijoita korjaustyöhön oli sen vertaaminen mukavimpana pidettyihin käsityötekniikoihin ja luovien neuvojen antaminen. *Voi kuinka hauskan käsityön voit tuostakin saada!* huudahti *Kotilieden* kirjoittaja antaessaan vinkkejä korjaustyön elävöittämiseen³⁰⁵.

Sukkien korjaaminen, lukijoiden tarpeesta, oli pula-aikana usein kirjoittajien aiheena. Hiitaat korjaustavat, kuten 1920- ja 1930-luvuilla laajasti esillä olleet käsin suoritettavat parsintatekniikat, hävisivät sota-aikana kokonaan. Joko kaikkien oletettiin jo osaavan erilaiset parsintamenetelmät, eikä niiden tekoa sen vuoksi tarvinnut erikseen ohjeistaa, tai sitten parsiminen koettiin turhan vaivalloiseksi arjen kiireissä. Parsiminen kyllä mainittiin monen ohjeen yhteydessä, mutta useimmiten vain sivulauseessa. Paikkaustekniikoita esiteltiin sen sijaan useita, ja ohjeiden yhteyteen piirretyt pienoiskaavat helpottivat työhön ryhtymistä. Nopeampien menetelmien suosittamista lisäsi se, että hyvää parsinlankaa oli vaikea saada, ja tämän vuoksi neulottuja sukkia jouduttiin parsimaan heikoilla korvikelangoilla. *Kotiliedessä* kehoitettiin jatkuvan parsimisen sijaan siirtymään rikki menneiden sukkien paikkaamiseen aiempaa nopeammin, sillä kirjoittajan kokemuksen mukaan *korvikelangoilla parsien saa pitää sukkansa ehjänä vain pari päivää*.³⁰⁶

5.10. Sylvi: *Jos ei ois ollu omavarainen niin ei ois millään mitään voinu tehdäkään*

Sylvi syntyi Oulun läänissä sijaitsevaan maanviljelystaloon 1920-luvun lopulla. Tilalla oli *kaksikymmentä lypsävää sekä isot sarat hamppua ja pellavaa*. Sotavuosina perhe säästy suurimmalta puutteelta omavaraisuutensa ansioista, sillä *mitään ei saanut niinku ku siihen kuuteen vuoteen eikä sen jälkeenkään*. Oli puutarha, *josta sai kaikki juurekset ja perunat*, ja lampaista, joista sai villaa. Perheen äiti oli ompelija, joka *ompelee kylän naisillekin pukuja*, joten oman perheen vaatettaminen ei ollut ongelma. Sylvi muisteli äidin valmistaneen per-

³⁰³ KL 1942/8, 460.

³⁰⁴ OK 1941/3, 36.

³⁰⁵ KL 1944/812, 370–371; ks. myös KL 1942/8, 460–461; OK 1943/4, 36.

³⁰⁶ KL 1944/2, 54.

heen pojille vaatteet *varmasti melkein aikuiseksi asti*. Äiti oli myös taitava muokkaamaan vanhoja vaatteita: *äiti osas kivasti kun niin oli kaavat aina kaikista niin sovittaa ne ompeleet tai jatkokset nii että ne ei häirinny mitenkään, johonki taskun kohalle tai jotaki*. Myös kodintekstiilit, *pöytäliinat, verhot, matot, ryijyt, tākänät --- verhot ja sänkypeitot ja kaikki kudottiin itse pellavasta ja villasta*.

Sylvi otti pienestä asti osaa tilan töihin. Kun vanhempi veli joutui sotaväkeen, Sylvi osallistui maataloustöihin. Voimat eivät loppuneet kesken, ja naapurin isäntäkin ihmetteli Sylin isälle, *että kyllä sulla on vahva renki*. Käsitöitä Sylvi teki paljon ja oppi kehräämään omien lampaiden villasta lankaa ollessaan *kymmenen yksitoista vuotta*. Äiti opetti Sylvin neulomaan tätäkin nuorempana: *viisvuotiaana hän opetti sen kantapäänki oikein*. Kangaspuiden ääressä Sylvi istui mieluiten. Perheessä oli monet kangaspuut, jotka syksyn tullessa tuotiin sisälle. Kutomaan hän oppi istumalla kangaspuiden alla kun äiti kutoi, ja menemällä *äidiltä salaa kutomaan*. Seitsemänvuotiaana Sylvi kutoi ensimmäisen pyyheliinakankaan, ja sota-aikana, jolloin oli *kaikki paperista niinku viljasäkitki*, Sylvi kutoi oman pellon hampusta isälleen kestäviä säkkejä.

Sota-aikana Sylvin kotona erityisesti sukkia parsittiin ahkerasti. Kotona oli kori, johon rikkinaiset sukat laitettiin odottamaan, ja josta *sitte iltaa myöten niin piti aina korjata*. Sukkiin Sylvi muisti ommelleensa ristikkoparsimaa *niinku vähän pärekoria*, josta tuli tiivis pinta. Jos kulunut kohta jäi näkyville, se vahvistettiin silmukoita seuraamalla. Huonokuntoiseksi kuluneet sukat uudistettiin myös suuremmilla toimenpiteillä: *Varrethan aina jäi ehjäksi niin tuota siitä nilkan alaosasta poikki ja uudet terät kiinni*. Myös sotilaiden sukkapulaa pyrittiin helpottamaan kylän yhteisillä viikoittaisilla ompeluilloilla, joihin Sylvi osallistui. Rintamalle lähteviin paketteihin pakattiin *kaikki semmoset villaset jotka lämmitti siellä*, eli sukkien lisäksi myös itse neulotut liipasinlapaset ja kypäräanaluset.

Koska Sylvin äiti säästi kaikki ompelutöistä ylijääneet kangastilkut, materiaalia paikkauksiin löytyi aina kaapin kätköistä. Rikkoutuneet työvaatteet äiti parsi ompelukoneella, ja tähän työhön osallistui myös Sylvin sisko. Sylvi muisti, että jos vaate oli pahasti rikkoutunut, korjattavan kohdan alle piti laittaa kangastilkku, *ettei se vain pienene että kutistu sillä paikkaamisella*. Poikien housujen kulumista äiti ehkäisi ennalta ompelemalla vahviketilkun polvien kohdalle. Sylvi ei itse juurikaan käyttänyt korjaustöissä ompelukonetta, mutta käsin hän teki siistiä jälkeä ommellen *semmosta koruompelusta siihen ympärille tai sitte jotenki päälle ettei sitä huomaa että on paikka*.

Lakanoita korjattiin kääntämällä *reunat ne vahvimmat osat siihen keskelle*. Muilla tavoin vuodevaatteita ei Sylvien kotona korjattu: *ku oli kulunu niin se oli kulunu*. Materiaalia uusia lakanoita varten löytyi, ja huonoiksi kuluneet leikattiin matonkuteiksi. Sylvi ei myöskään muistanut, että pula-aikana olisi tarvinnut ryhtyä korjaamaan kauttaaltaan kulunutta kangasta tai alusvaatteita, mutta ratkeemat korjattiin kyllä. Villatakin kuluneet kyynärpäät Sylvi korjasi myös ristikkoparsimalla, mutta huonokuntoisiksi käyneitä vaatteita siirrettiin myös arkikäyttöön ja pidettiin työtakin alla. Paikkaamisen ja parsimiseen Sylvi ei käynyt käsiksi mielellään, *mutta kun siihen alko niin oli sitte kiva kun sen sai tehtyä*.

Sotavuosina Sylvi oppi säästäväiseksi: *kyllä se silloin jäi tämä kaikkien käsitöitten semmonen tarkkuustyö niin ja säästäminen*, hän muistelee. Vapaa-aikaa sairaanhoitajana työskennellelle ja viisihenkistä perhettä hoitaneelle Sylville jäi vain vähän. Käsityöt kulkivat Sylvien mukana eri elämänvaiheissa, ja taitavana tekijänä hän sai tehtäväkseen työtoverinsa haameenhelman päärmäämisen ja kirjoipa hän työpaikalleen pitkän pellavapöytäliinojen reunan täyteen ristipistoja. Nykyään Sylvi neuloo paljon. Tuttavat naureskelevat hänen pienille *keränuppuloille*, joista syntyy jatkuvasti monivärisiä tossuja. Rikkoutuneita vaatteita Sylvi ei myöskään helposti heitä menemään, vaan korjaa pienet ratkeemat edelleen ja antaa kuluneet vuodevaatteet tuttavilleen matonkuteiksi.

6. KOHTI VAURAAMPAA MAAILMAA 1950–1966

6.1. Kotikyliltä kaupunkeihin

Suomen yhteiskunnan rakennemuutos kiihtyi toisen maailmansodan jälkeen. Vielä 1900-luvun alkuvuosina suomalaista elämänmenoa tahdittivat maaseudulla luonnon ja vuodenaikojen kiertokulku, mutta 1950- ja 1960-luvuilla uudenlainen, moderni kaupunkeihin keskittyvä elämä toi tilalle aiempaa kiireisemmän ja kulutuskeskeisemmän ajattelun³⁰⁷. Sodan jälkeen taloudellinen kasvu oli mittavaa, ja kun viimeinen sotakorvausjuna 1950-luvun alussa lähti Suomesta, maan talous oli jo ohittanut sotaa edeltävän tason³⁰⁸. Sodan jälkeen syntyneet ihmiset pääsivät maahan, jossa oli valloillaan kova tulevaisuususkko ja jossa vaurastumisen nähtiin vievän yhteiskuntaa eteenpäin³⁰⁹. Ihmisten kulutustottumukset muuttuivat, ja itse tekemisen kustannuksella alettiin ostaa yhä enemmän tavaroita ja palveluita. Varsinainen kulutuskulttuurin murros tapahtui 1960-luvulla, jolloin Suomesta tuli maa, josta sai hankittua rahalla lähes kaikkea. Esimerkiksi tavaratalojen määrä räjähti 1950–1970-luvuilla kymmenestä yli kolmeensataan.³¹⁰

Vuonna 1950 maaseudulla asui vielä noin 75 prosenttia suomalaisista³¹¹. Kymmenluvun alussa elettiin sodanjälkeistä puutosaikaa ja asuttiin ahtaasti³¹². Jälleenrakennus keskittyi aluksi teollisuuden tuotannon käynnistämiseen, joten sodassa tuhoutuneiden kotien kunnostaminen ja uusien kotien rakennus saivat vielä odottaa. Osin maaseudun elämä muistutikin olosuhteiltaan 1800-luvun Suomea, jolloin asuttiin pienissä vaatimattomissa mökeissä³¹³. Maaseudun vaurastumista pidettiin kuitenkin tärkeänä; auttoihan sen tuottavuuden lisääminen pääsemään irti sodanaikaisesta säännöstelystä³¹⁴.

Kaupunkielämän uudistumisen lisäksi moderni elämänmeno alkoi vihdoinkin saavuttaa myös maaseudun syrjäseutuja. Kansakoulut ja kyläkaupat lisääntyivät, ja vähitellen lopuillekin maatiloista vedettiin sähköt. Muutos alkoi tosin hitaasti, ja yhä tehtiin paljon ruumiillista

³⁰⁷ Mäenpää 2003, 287.

³⁰⁸ Karisto 2005, 35.

³⁰⁹ Karisto 2005, 35–36.

³¹⁰ Mäenpää 2003, 288–290.

³¹¹ Häkkinen, Linnanmäki & Leino-Kaukiainen 2005, 64.

³¹² Karisto 2005, 42.

³¹³ Häkkinen, Linnanmäki & Leino-Kaukiainen 2005, 65; Huokuna 2010, 131.

³¹⁴ Virtanen 2005, 201.

työtä ja työntekoa arvostettiin.³¹⁵ 1950-luvulla lähes puolet ammatissa toimivasta naisista sai elantonsa maa- ja metsäteollisuudesta, ja heistä yhdeksän kymmenestä työskenteli omalla kotitilallaan. Modernisoitumisen tuulet alkoivat kuitenkin saavuttaa maaseudun nuoria naisia, ja kymmenluvun aikana maataloudessa työskentelevien naisten määrä väheni alle puoleen aiemmasta. Nuoret naiset pakenivat ruumiillista työtä Ruotsiin tai Suomen kaupunkeihin vaikkapa kotiapulaisiksi.³¹⁶

Ihmisten muutto maalta kaupunkeihin yleistyi huimasti 1950- ja varsinkin 1960-luvulla. Kun sodan jälkeen syntyneet varttuivat täysi-ikäisiksi, he muuttivat sankoin joukoin kaupunkeihin opiskelu- tai työpaikan perässä. Osa oli muuttanut perheensä kanssa maaseudun lapsuuskodistaan kaupunkien asutuskeskuksiin jo aiemmin. Koettiin, että tulevaisuus on kaupungeissa.³¹⁷ Uudessa ympäristössä elämämpiiri laajeni kotikylää suuremmaksi, ja raha ja kuluttaminen alkoivat vaikuttaa elämään aiempaa enemmän.³¹⁸ Autoilla pääsi nopeasti kesämökeille, ja 1960-luvun puolivälissä viisipäiväinen työviikko tuli mahdolliseksi aiemman kuusipäiväisen sijaan. Lisääntyvää vapaa-aikaa ei suinkaan käytetty kotitöihin vaan lepoon, harrastamiseen ja kuluttamiseen.³¹⁹ Vapaa-ajanvieron kaupallistuminen näkyi myös kulutusmenoissa, joita käytettiin kulkuvälineisiin, virkistykseen ja huvitukseen sekä ulkomaanmatkoihin moninkertaisesti 1920-luvulta 1960-luvulle tultaessa³²⁰.

Tavallisen suomalaisen elintaso ei ollut vielä 1950-luvun alussa korkea. Olot maaseutuasumiseen tottuneilla maaltamuuttajilla olivat kaupunkiasunnoissa usein ahtaat, sillä perheellä saattoi olla käytössään vain yksi tai kaksi huonetta³²¹. Vasta valmistuneisiin lähiöaloihin muuttaminen oli kuitenkin edistystä kehnoihin maaseudun oloihin tottuneille. Uuden kodin perustaminen edellytti monien hankintojen tekemistä. Kalliilla hankitut tai entisestä kodista saadut käsin tehdyt kalusteet olivat arvotavaraa, ja niitä kohdeltiin sen mukaisesti. Koska esineitä oli vain vähän, niitä myös käytettiin mahdollisimman pitkään.³²²

³¹⁵ Karisto 2005, 35–37.

³¹⁶ Rahikainen 2003, 52.

³¹⁷ Juntto & Vilkkio 2005, 117–119.

³¹⁸ Mäenpää 2003, 289–290.

³¹⁹ Heinonen, 2005, 148–150.

³²⁰ Laurila 1985, 50.

³²¹ Juntto & Vilkkio 2005, 120.

³²² Huokuna 2006, 178–180, 182.

Vähitellen perintöhuonekalujen ja perhepiirissä valmistettujen räsymattojen seuraksi koteihin alkoi ilmestyä moderneja, arkea helpottavia koneita³²³, jotka vähensivät naisten työtaakkaa. Muutos tapahtui ripeästi, ja 1960-luvulla kotien varustus alkoi vastata modernin kaupunkilaisen unelmia ja tarpeita. Kotien tavaramäärä lisääntyi huimasti, ja markkinoille ilmestyneet uutuustuotteet saivat ihmiset hankkimaan huonolaatuistakin tavaraa. Pääasia oli, että uutta tavaraa vihdoinkin sai, lisääntyneen varallisuuden ja monipuolistuneiden valikoiden ansiosta.³²⁴ Vaurastumisen merkkejä oli hyvä sijoittaa kodin seinien sisäpuolelle, sillä silloin vauraus ei näkynyt lähipiiriä kauemmas. Olivathan sota-ajan eläneet ihmiset tottuneet siihen, että varallisuudellaan pröystäily tuli piilottaa ja vaatimattomuus oli hyve.³²⁵

Kaupungeissa kotien modernisoitumista rajoittivat eniten kotien niukat neliöt. Vaikka perheellä olisi ollut varaa hankkia uusia kodinkoneita, keittokomeroiden koko ei mahdollistanut hankintojen tekemistä.³²⁶ Suuren muutoksen kotien elämään toi myös televisioiden yleistymisen olohuoneissa, mikä muutti arkielämää rytmiä ja arvoja aiempaa viihteellisempään mutta myös yhteiskunnallisesti sivistyneempään suuntaan³²⁷.

6.2. Lisääntyvä valinnanvapaus

Kulutuksen lisääntyessä myös kaupanteon kulttuuri muuttui. Aiemmin ostoksia tehtiin hienoissa tavarataloissa ja yksilöllisissä pikkuliikkeissä, mutta vähitellen ostoksien teko muuttui koko kansan huviksi. Hyvä maku ja taito yhdistellä vaatteita ja asusteita oli muodinmuokaista, sillä 1950 ja osin vielä 1960-luvunkin muodikas pukeutuminen vaati tiukkojen pukeutumisohjeiden noudattamista. Vain siten asukokonaisuuden palaset ikään kuin lokahtivat kohdalleen.³²⁸ Vaatteiden valmistaminen itse tai teettäminen ompelijalla tai räätälistä oli yleistä koko 1950-luvun ajan. Hienoimmat naistenvaatteet saatettiin varojen salliessa teettää myös muotisalongeissa.³²⁹

³²³ Huokuna 2010, 131; ks. Juntto & Vilkkio 2005, 120.

³²⁴ Huokuna 2006, 155.

³²⁵ Huokuna 2006, 173.

³²⁶ Huokuna 2006, 46.

³²⁷ Huokuna 2010, 136; Huokuna 2006, 38–39.

³²⁸ Aikasalo 2003, 77–80.

³²⁹ Mäenpää 2003, 289–290.

Pula-ajalla opittu säästäväisyys ja kekseliäisyys jatkuivat pukeutumisessa pitkälle 1950-luvun puolelle. Uudenlainen kulutuskulttuuri yhdistyi perinteiseen suomalaiseen työtä ja säästäväisyyttä korostavan yhteiskunnan ja perhe-elämän ihanteeseen³³⁰. Vielä 1960-luvulla, jolloin lehdissä julkaistut tekstiilien korjausohjeet olivat kovaa vauhtia vähenemässä ja jopa häviämässä kokonaan, lukijat peräänkuuluttivat vanhoja säästeliäitä tapoja. *Kotiliedessä* käytiin keskustelua lukijoiden kommenttien muodossa valmiina hankittujen miesten paidoista puuttuvista varakauluksista. Kun kaulus kului, muuten hyväkuntoinen paita oli heitettävä pois. *Miksi ei ole kaikkialla saatavissa kiintokauluksista paitaa, jonka mukana seuraisi varakaulus?*, kysyi eräs lukija. Tarkkavaistoisena hän taisi arvata syyn jatkaessaan: *Pitäisikö taas sanoa, että eipä tietenkään, koska tällöin paitojen ikä jatkuisi ja menekki vähenisi?*³³¹ Sota-ajan poikkeukselliset olosuhteet vaikuttivat mitä ilmeisimmin sodan kokeneiden ihmisten kulutustottumuksiin hyvinkin pitkään, vaikka olot normalisoituivat³³². *Kotiliedessä* puututtiin hienovaraisesti turhaan säästäväisyyteen: *Emme raaski luopua kunnon vaatteistamme, joissa viihdymme ja joita ehkä rakkaudella olemme parsineet ja paikanneet, niin että ne iästään huolimatta kuitenkin ovat suhteellisen siistin näköisiä. - - Leningit, jotka vielä edellisellä muotikaudella olivat aivan hyväksyttäviä, voivat äkkiä näyttää vierailta muodin vallitseville linjoille, ne eivät enää pue, vaan vanhentavat. Silloin on aika päästää ne eläkkeelle!*³³³

Sodan loputtua ja pulan hellitettyä pukeutumisvalintoja ei enää tarvinnut tehdä vain sen perusteella, mitä sattui saamaan käsiinsä. Muodin merkitys alkoi uudestaan kasvaa, mutta vielääkään sille ei saanut antaa liian suurta painoarvoa³³⁴. Varsinkin maalaisyhteisössä taloudelliset syyt ohjasivat yhä vaatevalintoja, eikä säästäväisyyttä siten ollut unohdettu³³⁵. Kuin vastareaktiona sodan aiheuttamalla tekstiilipulalle vuonna 1947 Ranskassa lanseerattu uusi muoti, New Look, leveine hameenhelmoineen, vaati paljon kangasta. Syrjäinen Suomi ei ollut eurooppalaisesta muotivirtauksesta täysin syrjässä, sillä muotilehdet välittivät tännekin yhä enemmän tuulahduksia uudesta. Aiempi muoti suosi kapeita linjoja, joten muodikkaat, mutta yhä kangaspulasta kärsivät suomalaisnaiset olivat ongelman edessä: vanhojen vaatteiden muodistaminen uutta muotia vastaaviksi oli vaikeaa, jollei mahdoton-

³³⁰ Mäenpää 2003, 290.

³³¹ KL 1960/16, 1049.

³³² ks. Laurila 1985, 14.

³³³ KL 1959/16, 884-885.

³³⁴ Aikasalo 2000, 78.

³³⁵ Oikarinen 2005, 28.

ta.³³⁶ Käytännölliset suomalaisnaiset pukeutuivatkin muotivirtauksesta huolimatta pitkälle 1950-luvulle myös sotilasmaisiin kävelypukuihin, joita kodeista löytyi vielä hyväkuntoisina³³⁷.

6.3. Sukka joka kestää

Kotiliedessä 1950-luvun puolivälissä julkaistun, nailonsukista kertovan artikkelin otsikko lupasi ehkä paljon, sillä *kokonaan ei nylonkaan ole poistanut sukkien rikkoutumisen aiheuttamaa työtä*. Ilosanomasta oli silti kyse tämän uuden materiaalin kohdalla, sillä kirjoittajan mukaan *erään tutkimuksen tuloksena on kuitenkin todettu nylonin vähentäneen parsimistyöhön vuodessa käytettyjen työtuntien lukumäärän 10:en % entisestä*. Vielä nailonsukkiakin *vahvemmat ja kestävämmät* olivat kreppisukat, tai vaihtoehtoisesti saattoi käyttää verkkosukkia, joihin silmäpakoja ei syntynyt lainkaan mutta jotka muutoin saattoivat rikkoutua ja joita oli sen jälkeen mahdotonta korjata siististi. Naisten onneksi näistä uusista materiaaleista saattoi valmistaa mitä erilaisimpia sukkaa, sillä tyylietoisella naisella piti toki olla erikseen arkisukkaa, vierailusukkaa ja juhlasukkaa. Talvella nailonsukka oli liian kylmä, mutta sukkateollisuus hyödynsi materiaalia myös villasta valmistetuissa sukissa: *Niidenkin kestoikää on nylonin avulla moninkertaistettu vahvistamalla suurimman kulu-*

*tuksen alaisiksi joutuvat kohdat nylonilla.*³³⁸ Uudenlaiset sukat sopivat hyvin myös korkokenkiin, kuten kuvan tyylikäistä naisista voi todeta (kuva 34).

Kuva 34. Sukka joka kestää. Nailonsukista kertovan artikkelin kuvituskuva. (KL 1954/20).

Joko entistä kestävimpien sukkien läpimurron tai sotavuosien ainaiseen parsimistyöhön kyllästymisen takia sukkien korjaamisohjeet hävisivät lehdistä sodan jälkeen lähes täysin. Ainoastaan *Kotiliedessä* neuvottiin, miten lasten sukkaa saattoi korjata. Tähänkin tarvittiin nailonia: *Oikeat ikikantapäät saadaan ohuen nailonsukan kapeata suikaletta (leikataan*

³³⁶ Aikasalo 2003, 219; Koskennurmi-Sivonen 2003c, 124–126.

³³⁷ Koskennurmi-Sivonen 1999, 85.

³³⁸ KL 1954/20, 740–741, 748; EL 1959/7, 247.

*matonkuteiden tapaan) vahvikkeena käyttäen. Tällä tavalla vahvistettuna käsin neulottuja sukkia kuluttavat urheilukengät kohtaavat tasavertaisen vastustajan. Kantapää ei ehkä ollut kaunis, mutta arkielämän kiireet pakottavat joskus unohtamaan ulkonäön ja asettavat työnsäästön etualalle, kirjoittaja totesi.*³³⁹

Ihan kaikki eivät unohtaneet sukkien korjaamista, vaan vielä 1950-luvun alussa eräs *Kotilieden* lukija neuvoi neulomaan jätelangoista *kaikenkokoisia paikkoja*, joita oli helppo kiinnittää paikattavalle kohdalle³⁴⁰. Lehden toimitukselta kysyttiin myös hieman ajankoh-
taisemmasta asiasta, tekstiililiimasta, jonka avulla saattoi *saada sukatkin ehyiksi*. Vastaajan mukaan tällä pesun ja keittämisen kestäväällä liimalla *voidaan kiinnittää paikkoja sekä tavalliseen kankaaseen että kudottuihin tekstiileihin*.³⁴¹ *Miksi ei edes paksummissa nailonsukissa, esim. talvikrepeissä, voi olla mukana pientä parsinlankamäärää?* kysyi taas toinen lukija, joka ei pitänyt siitä, että *kun esim. pieni tapaturma sattuu sukalle, on se parsittava jollain lähinnä-vastaavalla, jolloin korjaus heti pistää silmään*. Kysymys saattoi tosin kai-
kua kuuroille korville, sillä tähän asiaan, tai sukkien korjaamiseen muutoinkaan, ei palattu lehdessä enää tämän jälkeen.³⁴²

6.4. Ommellaan itse, jos ehditään!

Sodan aiheuttaman tekstiilipulan jälkeen kankaita oli jälleen saatavilla kaupoissa ja koti-
ompelu olikin erityisen suosittua. Uudenlaiset kankaat ja kenties sodan aikana karttuneet
ompeleutaidotkin innostivat ihmisiä valmistamaan itse.³⁴³ Valikoimien monipuolistumisesta
huolimatta myös vanhojen vaatteiden korjaamista jatkettiin. *Kotiliedessä* tosin kehoitettiin
järkeistämään työtä siten, ettei paikkaaminen ja parsiminen veisi kohtuuttoman paljon ai-
kaa³⁴⁴. Varsin yleistä oli, että hyvätuloisissakin kodeissa naiset yhä korjasivat ja muodisti-
vat vaatteitaan, vaikka eivät olisi valmistaneet niitä alusta alkaen itse. Tavallista oli myös,
että aikuisten vaatteista tehtiin lastenvaatteita ja pehmeäksi kuluneesta kankaasta vielä ne-
näliinoja. Naisten käsityötaidot ja säästäväinen asenne siirtyivät kodeissa luontevasti äi-
deiltä tyttärille.³⁴⁵ Kuten ennen sota-aikaa, myös 1950-luvulta lähtien käsitöiden teon yh-

³³⁹ KL 1954/2, 116.

³⁴⁰ KL 1950/18, 619.

³⁴¹ KL 1951/4, 142.

³⁴² KL 1959/20, 1160.

³⁴³ Aikasalo 2003, 186.

³⁴⁴ Aikasalo 2000, 212.

³⁴⁵ Koskennurmi-Sivonen 2003a, 56.

teydessä korostettiin tekemisestä saatavaa mielihyvää. Vaatteiden valmistaminen ja niiden korjaaminen olivatkin muuttuneet käytännön pakosta vapaaehtoiseksi harrastukseksi, josta tekijä sai onnistumisen tunteita.³⁴⁶ Toisin kuin aikana, jolloin käsitöitä täytyi tehdä vaatteakseen itsensä ja perheensä, nyt niistä oli tullut harraste, jonka tekijällä täytyi olla runsaasti vapaa-aikaa ja rahaakin³⁴⁷. Valmisvaatteiden hinnat laskivat, eikä kotiompelulla enää saavutettu taloudellista etua. Vaurastumisen myötä vaatetuksen osuus kokonaiskulutuksesta pieneni ja jäi vuodesta 1960 lähtien tasaisesti alle kymmeneen prosenttiin³⁴⁸.

Valmista täytyi saada aiempaa nopeammin, sillä 1960-luvulta lähtien naiset siirtyivät sanokoin joukoin työskentelemään kotien ulkopuolelle, ja aikaa kotitöihin jäi aiempaa vähemmän. 1900-luvun alussa naiset käyttivät kotitöihin jopa noin kolme kertaa enemmän aikaa kuin sataluvun loppupuolella³⁴⁹. Toki moni kotiyö hoitui 1900-luvun alkuvuosikymmeniä nopeammin, koska apuna oli koneita ja muita edistyneitä apuvälineitä. Huokunan³⁵⁰ mukaan kodinkoneiden yleistyminen myös edesauttoi kodin ulkopuoliseen työelämään siirtymisessä, sillä kodinkoneet vapauttivat kotityöt ajallisesta sidoksellisuudesta. Hyvinvointivaltion ideologian mukaisesti eläminen vapautui työnteon kulttuurista ja keskittyi perhe-elämän ja vapaa-ajan korostamiseen.³⁵¹

6.5. Korjaanko vai enkö korjaa

Vaikka sukkiensa parsiminen – ja korjaaminen ylipäättään – koettiin sodan jälkeen turhaksi, päällyysvaatteita oli ainakin *Kotilieden* ja *Omin käsin -lehden* kirjoittajien mielestä yhä tarpeellista korjata. Vuonna 1949 ja viimeisen kerran kymmenen vuotta myöhemmin, *Kotiliedessä* neuvottiin päällyysvaatteiden parsimista ja paikkaamista lehdessä itse laadituin, aiempien vuosien neuvoja noudattavin ohjein. Uutena yksityiskohtana neuvottiin uudistamaan takin kulunut etureuna leikkaamalla kulunut osa pois ja ompelemalla uusi reuna ensin käsin *pienin pistoin tasaisesti ja kauniisti* ja tämän jälkeen vielä koneella *vähän matkan päästä reunasta yhtä pitkälti kuin reunaa käännettiin*. Samalla kehoitettiin vahvistamaan myös kulunut napinläven reuna napinläpipistoilla (kuva 35).³⁵² *Omin käsin* keskittyi ku-

³⁴⁶ ks. Aikasalo 2003, 187–188; Ranta 2012, 187; Sappinen 2000, 234.

³⁴⁷ Pocius 1994, 129; ks. myös Sappinen 2000, 234.

³⁴⁸ Laurila 1985, 217.

³⁴⁹ Taimio 1990, 23, 29.

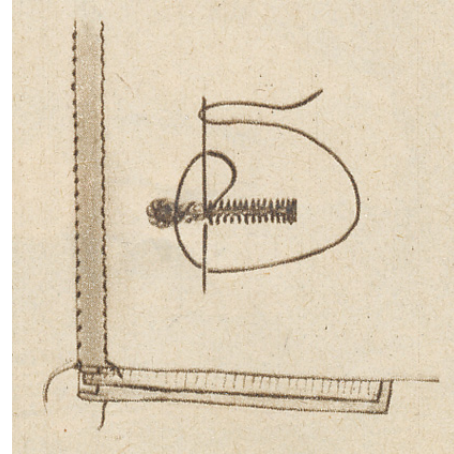
³⁵⁰ Huokuna 2006, 47.

³⁵¹ Mäenpää 2003, 290, 292.

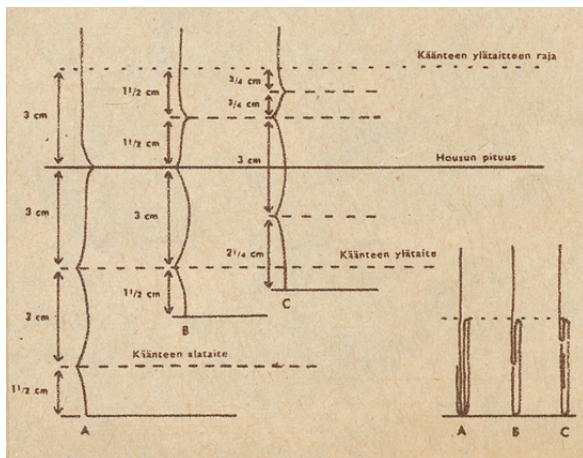
³⁵² KL 1949/17, 450–451; KL 1959/7, 412–413.

viollisten kesävaatteiden paikkaamiseen neuvomalla, miten kuviot sai osumaan kohdalleen³⁵³.

Näiden ohjeiden lisäksi *Kotiliedessä* esiteltiin 1950-luvun alkupuolella ruotsalaisen Aktiv Hushållning -toimikunnan mitä erilaisimpia ohjeita päällysvaatteiden korjaamiseksi³⁵⁴, samaan aikaan kun *Emäntälehti* oli siirtynyt käsittelemään sivuillaan muita asioita. Toimikunnan ohjeet olivat osin vaikeaselkoisia, eikä varsinaisia teko-ohjeita aina annettu. Kokematon käsityöntekijä ei varmaankaan pystynyt niitä kaikkia seuraamaan, mutta ehkei tarvinnutkaan, sillä *Kotilieden* kirjoittajan mukaan ohjeet olivat sellaisia, joita voivat suorittaa ompelukoneensa ja käsiensä käyttöön tottuneet naiset³⁵⁵. Kuluneiden housunlahkeiden käänteen korjaamisen avuksi kirjoittaja oli laatinut oheisen kaavakuvan (kuva 36), jonka tulkitsemiseksi tekijällä täytyi olla taitoa tai ainakin

Kuva 35. Takin reunan ja napinläven korjaaminen (KL 1949/17.)

Kuva 36. Aktiv Hushållning -toimikunnan housunlahkeen korjaamisohjeen yhteydessä oleva kuva (KL 1954/6.)

viitseliäisyyttä. Käsityötaitonsa hukanneet tai ne, joilla taitoja ei koskaan ollutkaan, toimivat kenties, kuten erään *Kotiliedessä* julkaistun artikkelin kirjoittaja artikkelin otsikossa kehotti: *Osta paita, kun paikattu repeää!*³⁵⁶ Monimutkaisia käsitöitä karttava saattoi myös löytää helpon vinkin housunpolven tai takinhihan paikkaamiseen (kuva 37) yllättävästä paikasta: *Käykääpäs Mannerheim-museossa, niin ehkä saatte saman inspiraation kuin minäkin suuren miehen vaatevarastosta*, kertoi eräs *Kotilieden* luki-

ja. Urheilupuvun kyynärpäästä löytynyt paikka oli reiän päälle suoraan kiinnitetty nahka-paikka, ja *leikattu niin elegantisti kuin voi sydämen muotoiseksi!*³⁵⁷

³⁵³ OK 1951/2, 21.

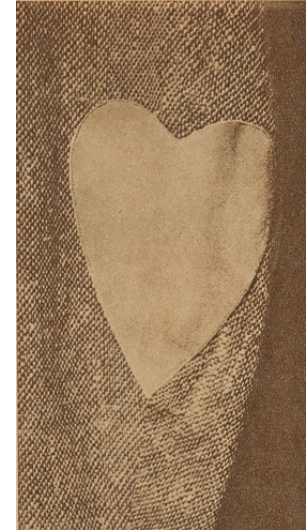
³⁵⁴ KL 1952/21, 745, 752; KL 1953/1, 24–25; KL 1953/11, 432–433; KL 1953/18, 646; KL 1954/2, 65; KL 1954/6, 232; KL 1954/18, 646–647.

³⁵⁵ KL 1952/21, 745, 752.

³⁵⁶ KL1950/2, 59.

³⁵⁷ KL 1952/13–14, 454.

Myös paikkaus- ja parsintaohjeiden yhteydessä pohdittiin, milloin vaatteita kannatti korjata ja milloin hankkia mieluummin uusi tilalle. Uudenlainen vaatteiden kulutuskulttuuri näkyi pohdinnoissa: *Emme voi väittää vanhoja [paikkaus]tapoja edes paremmiksi, koska ne usein edellyttivät kätevyyttä, jota ei enää ole. Ennen näet pyrittiin ennen muuta saamaan paikka näkymättömäksi ja se olikin aiheellista, kun vaate oli pitkäikäinen, vahvempaa ainetta kuin nyt ja oli käytössä rauhallisempina ja vähemmän kuluttavina aikoina. Työnvauhti salli silloin käyttää paikkaamiseen enemmän aikaa. - - [Nykyään] on arvioitava, paljonko aikaa korjaus vie, ja onko se liian kallista aikaa, jos vaate joka tapauksessa enää kestää vain lyhyen aikaa.* Kirjoittaja kuitenkin päätyi pohdinnoissaan siihen lopputulokseen, että korjaaminen kannatti, mikäli sen sai tehtyä nopeasti tai se pidensi huomattavasti vaatteiden käyttöikää.³⁵⁸

Kuva 37. Marsalkka Mannerheimin ulkoilupuvun nahkapaikka (KL 1952/13-14.)

Aktiv hushållning -toimikunnan ohjeiden avulla sai vahvistettua lasten housunpolvet ja takamukset (kuva 38), uusittua miesten paitojen kuluneet kalvosimet ja kaulukset ilman

Kuva 38. Lasten housuntakamuksen vahvistava tilkku (KL 1953/1.)

erillistä paikkakangasta sekä kunnostettua päällysvaatteet. Vanhan takin käyttöikää sai jatkettua korjaamalla repeytyneet taskunsuut. Takin hihan ja housunlahkeiden kuluneen alareunan korjaamiseen neuvottiin monta keinoa sen mukaan, kuinka pahasti käänteen kohta oli kulunut.³⁵⁹ Yksi artikkeli keskittyi trikoisten vaatteiden korjaamiseen. Yksinkertaisimman paikan trikooneulokseen sai valmistettua kiinnittämällä tarpeeksi suuren paikkatilkun kuluneen kohdan alle. Tilkku ommeltiin kiinni koneella kahteen kertaan noin $\frac{1}{2}$ sm välimatkoin. Paikkatilkun kiinnittämisen jälkeen kulunut kohta leikattiin työn oikealta puolelta pois ja myös ylimääräinen osa paikkatilkkuu työ nurjalta puolelta.

Ongelmia aiheutti myös trikoosta valmistettujen housujen haarakiila, joka oli usein leikattu liian suoraksi. Tämän takia se rikkoutui nopeasti.

³⁵⁸ KL 1952/21, 745, 752.

³⁵⁹ KL 1953/1, 24-25; KL 1953/11, 432-433; KL 1953/18, 646; KL 1954/2, 65; KL 1954/6, 232.

Rikkoutunut haarakiila voitiin paikata uudella kangastilkulla, joka leikattiin rikkoutuneelta kohdalta entistä väljemmäksi ja ommeltiin tarkoin kiinni koneella. Saumasta sai vahvan ja taipuisan avaamalla saumanvarat ja ompelemalla ne kiinni sauman eri puolille. Lopuksi ylimääräinen saumanvara leikattiin pois.³⁶⁰

6.6. Mikäs nyt eteen kun kapiot hajoavat?

Vuodevaatteet oli perinteisesti valmistettu valkoisesta puuvilla- tai pellavakankaasta, jonka laatu ja vahvuus säilyivät vuodesta toiseen samanlaisina. Tämän ansiosta kuluneiden vuodevaatteiden paikkaaminen oli siis aina mahdollista, kun sopivaa paikkakangasta sai kaupasta. *Valkokankaathan ovat oikeastaan ainoat kangaslaadut, jotka tyypeiltään ovat niin standardoidut, että ne vuodesta vuoteen pysyvät samanlaisina. Jos nyt hankkii lakanoita tai ompelee tyynyliinoja, voi vaikka kymmenen vuoden kuluttua valmistaa aivan samanlaisia, Kotilieden kirjoittaja uskoi vielä vuonna 1949. Sota-ajan pula oli saanut hänetkin tosin kokeilemaan uutta ja ompelemaan pyykin säästämismielessä muutamia amerikkalaismallisia tyynyliinoja vaaleanpunaisesta tai -sinisestä alusvaatesilkistä. - - Ja kun ei missään ole säädetty, että ihmisen pitää nukkua juuri valkoisella, niin tulen pysymään uskollisena tälle sota-ajan »värrikyydelle» ja kehotan muitakin kokeilemaan.*³⁶¹

Kirjoittajan kehoitus otettiinkin vastaan, ja värillisten kankaitten käyttö vuodevaatteissa lisääntyi, ainakin *Kotilieden* 1950-luvun puolivälissä jul-

Kuva 39. Raidallisella kankaalla pidennetty lakana ja siihen sopiva tyynyliina (KL 1956/2.)

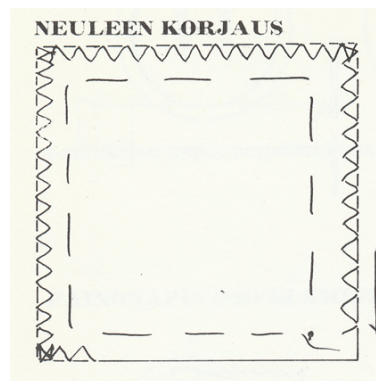
kaiseman artikkelin perusteella. Artikkelissa nimittäin annettiin neuvoja, miten kuluneita vuodevaatteita saattoi uudistaa erivärisillä kankailla (kuva 39). Kirjoittaja kehotti kuupeloimaan alus- ja päällyslakanoita ja paikkaamaan niitä peittopaikkaa käyttäen, mutta vanhojen tapojen sijaan kuluneen kankaan saattoi myös helposti korvata erivärisillä kankailla ja samalla vaikkapa jatkaa lakanan pituutta. Myös tyynyliinat pystyi korjaamaan

³⁶⁰ KL 1954/18, 646–647.

³⁶¹ KL 1949/11, 286–287.

samalla värillisellä kankaalla kuin päällyslakanan, jolloin ne sopivat kauniisti yhteen.³⁶²

Kansalaiskoulun tyttöjen käsityökirjassa neuvottiin yhä, miten peittopaikka valmistetaan ja miten parsitaan käsin tai koneella. Kirjassa myös selostettiin, miten *erikoisen arvokkaat pellavatavarat parsitaan kankaan rakennetta seuraten*. Tylli taas tuli parsia seuraamalla *tyllilankojen monimutkaista risteilyä*.³⁶³ 1960-luvun lopulla julkaistussa *Tyttöjen käsityön oppaassa* vihjattiin kuvan avulla, että trikoopaikan pystyi kiinnittämään paikalleen ompelukoneen siksakompeleella (kuva 40)³⁶⁴.

Kuva40. Trikoopaikan kiinnittäminen siksakompeleella (Tyttöjen käsityön opas, 1966.)

6.7. Nuorisokulttuurin nousu

1960-luvulle tultaessa elämä Suomessa oli muuttunut lähes täysin erilaiseksi sota-aikaan verrattuna. Maaseudun rauhasta ja kotitilan vaikutuspiiristä oli siirrytty kaupunkeihin ja tilanteeseen, jossa nuoriso halusi hylätä vanhempiensa arvo- ja ajatusmaailman. Uuden sukupolven elämä keskittyi yhä enenemän kuluttamiseen, populaarikulttuurin seuraamiseen ja poliittisen aktiivisuuteen.³⁶⁵ Samalla nuorison pukeutumistyyli erkani vanhempien vaatevalinnoista. 1950-luvulta eteenpäin farkut, tai dongarit ja jamekset, kuten niitä aluksi kutsuttiin, syrjäyttivät kodeissa valmistetut hulmuavat helmat. Ulkomailta tulevat musiikki- ja elokuvateollisuuden välittämät vaikutteet saivat nuorison kopioimaan uusien idolien tyyliä³⁶⁶. Myös nuoret miehet osallistuivat muoti-ilmiöiden noudattamiseen beatlesmuodin rantauduttua Suomeen.³⁶⁷ *Kotiliedessä* tiivistettiin hyvin nuorison ja aiempien sukupolvien asenteiden erilaisuus: *Kokemattomat nuoret eivät usko vaatteissa olevankaan muuta tietämistä kuin rahan, millä ostaa. He oikein ihmettelevät, että joku vielä korjaa ja kunnostaa suhteellisen halpojakin ja helposti saatavia pukimia*.³⁶⁸ *Emäntälehdessä* puolestaan toppuuteltiin nuorten intoa pukeutua uusimman muodin mukaisesti ja pyrittiin löytämään kompromisseja. *Ostettakoon heille muotitavaroiksi sellaisia, mikä tulee nopeasti pi-*

³⁶² KL 1956/2, 106-107, 124, 126.

³⁶³ Seraste & Koski 1961, 51-52.

³⁶⁴ Tyttöjen käsityön opas 1966, 72.

³⁶⁵ ks. Heinonen 2005, 155-159.

³⁶⁶ Kaarninen 2006, 11.

³⁶⁷ Koskennurmi-Sivonen 1999, 86.

³⁶⁸ KL 1952/21, 745, 752.

*detyksi. Pusero tai sukat ehtivät kulua ennen kuin muoti vaihtuu. Puvut ja takit sen sijaan kestävät kauemmin, ne olisi syytä valita pitkäaikaista käyttöä ajatellen.*³⁶⁹

Modernin nuorisokulttuurin syntymisen edellytyksiä olivat yhteiskunnan vaurastuminen, pidentyvä koulutus ja lisääntynyt vapaa-aika³⁷⁰. Monet nuoret matkustivat kielikursseille Englantiin ja pääsivät siellä hienojen boutiqueiden makuun. Suomessa valmisvaateteollisuus näki mahdollisuutensa tulleen ja muokkasi mainontaansa uuden, aiempaa tuhlailevammamman sukupolven haluja ajatellen. Myös vaatekaupat lisäsivät nuorisolle suunnattujen vaatteiden tarjontaa, ja 1950-luvun puolivälissä Turkuun perustettu lasten ja teinien vaateisiin keskittynyt Teiniasu myi heti perustamisensa jälkeen kuukaudessa yli 10 000 takkia³⁷¹. Kotien sisustuksissa nuorisomuodin nousu ei 1960-luvulla sen sijaan juurikaan näkynyt³⁷². Aiempien sukupolvien taidolla ja rakkaudella valmistamat tai hankkimat perintölakanat kelpasivat omaan kotiinsa muuttaville nuorille, vaikka kadulla kävellessä täytyikin näyttää viimeisen muodin mukaisesti pukeutuneelta.

Seuraavan suuren mullistuksen pukeutumiskulttuuri koki, kun minihameet tulivat nuorten suosioon 1960-luvulla. Tästä eteenpäin muoti muuttui aiempaa paljon nopeammin, sillä vaatteet ostettiin nyt lähes poikkeuksetta valmiina kaupoista. Varakkaittenkaan perheitten nuorison mielestä ei ollut hienoa tai muodikasta teettää vaatteensa salongeissa, vaan ne haluttiin hankkia valmiina. Myös vanhemmat seurasivat lastensa arvoja ja siirtyivät valmisvaatteiden kuluttajiksi.³⁷³ Uudenlaiset kuluttajat löivät suuren, ja ainakin nykyaikaan asti pitävän naulan itse valmistettujen ja teetettyjen vaatteiden arkkuun.

6.8. Korjatkoon ken viitsii

Sodan aiheuttaman puutteen väistyttyä suhtautuminen tekstiilien käyttöön ja hankkimiseen muuttui rajusti. Sodan aikana ei ollut vaihtoehtoja, vaan vanhalla varastolla oli tultava toimeen niin pukeutumisen kuin kodin tekstiilienkin osalta. Tämän vuoksi niitä jouduttiin korjaamaan vielä senkin jälkeen, kun se ei enää ollut ajankäytöllisesti järkevää. Sota-aikana *Kotilieden* kirjoittaja kuvasi monen tuntoja huudahduksellaan: *Huh! Olen niin kyl-*

³⁶⁹ EL 1963/2, 50.

³⁷⁰ Kaarninen 2006, 12–13.

³⁷¹ Lappalainen 1996, 32.

³⁷² Huokuna 2006, 166.

³⁷³ Koskennurmi-Sivonen 1999, 86–87.

*lästynyt, kyllästynyt tuohon korjaamiseen!*³⁷⁴ Monen vuoden pakko varmasti nopeutti tekstiilien korjaamisesta luopumista, kun se vihdoinkin tuli mahdolliseksi.

Suhtautumisen muuttuminen oli selvästi nähtävissä myös paikkausohjeiden kirjoittajien teksteissä. Hekään eivät nimittäin enää olleet sitä mieltä, että esiteltyjä tekniikoita kannatti kaikissa tapauksissa hyödyntää, vaan päätyivät perusteluissaan usein kertomaan, miksi korjaamien ei aina olekaan järkevää. Korjaaminen kun vaati *kätevyyttä, jota ei enää ole*, eikä yksittäisen vaatekappaleen arvo enää ollut yhtä suuri kuin ennen, jolloin henkilö *oli ehkä kauankin ahertanut saadakseen yhdenkään uuden vaatteen*.³⁷⁵ Taitoa paikata näkymättömästi ei siis tainnut enää esiintyä *muussa kuin käsityönopettajien toiveunissa*³⁷⁶. Uudenlaisessa tilanteessa lukijan ratkaistavaksi jäi, *milloin on edullisempaa ostaa uusi kuin korjata vanha vaate*³⁷⁷, ja tähän pohdintaan kirjoittajat oman näkemyksensä mukaisesti vastasivat. Puntarissa painoivat *saavutettu hyöty* ja työhön käytetty *energia- ja aikamäärä*, kuten *Kotilieden* kirjoittaja asian määritteli³⁷⁸. Perusteet korjaustyön puolesta liittyivät lähes aina taloudellisuuteen: *Emännät tietävät, että vaatekuluja on vähennettävä, jotta ei tarvitsisi terveyden vaaraksi vähentää ruokamenoja ja kaikkea virkistystä*³⁷⁹. 1950-luvulla tärkeäksi tullut arjen rationalisointi kääntyi siis suosimaan nopeaa tekstiilien kiertokulkua ja sen myötä aiempaa suurempaa tekstiilien kulutusta.

Kotilieden esittelemillä Aktiv hushållning -toimikunnan ohjeilla saattoi kyllä paikata ja korjata mitä moninaisimpia reikiä ja kulumia. Neuvot tosin esiteltiin tiivistetysti, ikään kuin lehdessä olisi ajateltu, että ne velvollisuuden vuoksi täytyi vielä kerrata. Kuitenkaan tarvetta opettaa tekniikoita alusta lähtien ei enää ollut.³⁸⁰ Aiempina vuosina paikkaustyöhön jouduttiin, koska vaate oli kulunut käytössä. Vauraampana aikana paikkaamistyöhön saatettiin ryhtyä, jos itselle erityisen mieluisa vaate vahingoittui esimerkiksi tartuttuaan *aidan seipäaseen*³⁸¹. Uudenlainen ajattelun myötä vaatteiden paikkaaminen ja parsiminen näyttivät kietoutuvan tunteisiin: itselle tärkeää vaatetta ei aina hylätty noin vain, vaikka uusia löytyi kaupoista mielin määrin.

³⁷⁴ KL 1944/12, 370–371.

³⁷⁵ KL 1952/21, 745, 752.

³⁷⁶ KL 1952/13–14, 454.

³⁷⁷ KL 1952/21, 745, 752.

³⁷⁸ KL 1950/2, 59.

³⁷⁹ KL 1952/21, 745, 752.

³⁸⁰ KL 1952/21, 745, 752.

³⁸¹ ks. OK 1951/2, 21.

1960-luvun alussa kansakoulun käsityökirjassa neuvottiin vielä varsin tarkkaan erilaisia perinteisiä paikkaus- ja parsintatapoja. Kirjoittajien mielestä kulumista tuli ehkäistä ennalta ja vaatteille sattuneet vauriot korjata *niin aikaisessa vaiheessa kuin suinkin*. Kuinka innokkaasti uudenlaiseen kulutuskulttuuriin tottuneet oppilaat sitten ryhtyivät esimerkiksi ompelemaan vahvistavaa tilkkua *kyynärpäitten kohdille heti villatakin valmistuttua*, riippui varmaankin opettajan suostuttelutaidoista.³⁸² 1960-luvun lopulla ilmestyneen oppikirjan paikkausta ja parsintaa käsittelevä osio olikin supistunut muutamaan kuvaan ja koneparsintaa esittelevään osioon³⁸³.

6.9. Eila: *Kaikki käytettiin viiteen kertaan*

Vuonna 1936 syntynyt Eila varttui mummonsa kasvattamana isossa maatalossa Oulunjokivarressa. Eilan lapsuusvuosien aikana elettiin pula-aikaa, ja mummolassa kaikki aina huonekaluista lähtien tehtiin itse. *Se rukkihan pyöri joka päivä mummolalla tietenkin ja neulottiin ja kudottiin*, Eila muisteli. Eilan vanhimman enon vaimo ompeli paljon vaatteita, ja kylällä kiertelevältä vaatturilta tilattiin miesten ulkovaatteet. Eno oli suutari, joten kengätkin syntyivät perhepiirissä. Eilan mennessä kansakouluun hänelle teetettiin sininen ulsteri. *Aikuisten kolmesta käytetystä leningistä ja villahousun parhaista paikoista tehtiin kinttaat lapasten päälle*, hän muistelee.

Eila teki käsitöitä mielellään ja kutoi mummon opettamana ensimmäisen kylpypyyhkeen sillasta ollessaan 15-vuotias. Täysi-ikäisenä Eila kävi emäntäkoulun ja opiskeli aikuisiällä itselleen ammatin käsitöiden parista. Myös omille lapsilleen Eila valmisti paljon vaatteita. Monien käytännön taitojen joukossa Eila oppi kouluissa myös tekstiilien ja vaatteiden korjaamista, jota lapsuudenkodissa tehtiin *paljon*. Eilan perheessä aivan kaikki käyttökelpoinen korjattiin: *jyväsäkit, hevosenvaljaat, miesten-, naisten- ja lastenvaatteet, liinavaatteet*. Navettavaatteen paikka *sai ihan reilusti näkyä*, ja aikuisena Eila paikkasi miehensä työvaatteita ompelukoneen siksak-ompeleella. Housun polvipaikka sen sijaan ommeltiin sivusaumasta toiseen *että se ois siistimmän näkönen*, ja käsityöalaa opiskellessaan Eila oppi myös taideparsintaa, jolloin lankojen *pitää mennä sen sidoksen mukaan*.

³⁸² Seraste & Koski 1961, 49–55.

³⁸³ Tyttöjen käsityön opas 1966, 72–74.

Sukat Eila parsi *ristikko-koritekniikalla*. Uutta materiaalia itse kudottuihin sukkiin oli aina saatavilla omien lampaitten villasta. Oli tavallista, että sukan kulunut terä uusittiin, ja Eilan mummo saattoi paikatta säästää ehjän sukan rinnuksen ja vaihtaa pelkästään pohjan. Mummolassa pestiin suurimmat liinavaatepyykit keväisin ja syksyisin. Jokirannassa huuhdellessa lakanat saattoivat rikkoontua, mutta niiden korjaaminen *tehtiin heti eikä jätetty sinne johonki*. Kulunut aluslakana leikattiin *pitkinsuuntiin puoleksi* ja ulkoreunat ommeltiin yhteen. Aikuisiällä Eila korjasi pussilakanoita ottamalla *alulakanasta tai sen ajan päällylakanoista, jotka ei nyt taho kulua*, uutta kangasta puhki kuluneeseen kohtaan.

Lapsuudenkodista opittu säästäväisyys jatkui Eilan elämässä aikuisenakin. *Vaikka niinku näennäisesti oltais voituki niinku ihan hyvin ja normaalisti niin sitä ei mitään tuhlatu, ei mitään*, hän toteaa. Eilan mielestä aikana, jolloin vaatteet tehtiin itse, *eikä ollu alemmyntejä, kyllä vaate oli paljon arvokkaamaassa asemassa kun tänä päivänä*. Rikkoutunutta sukkaakaan ei *nakata niin vain* pois, vaan Eila pyrkii käyttämään kaiken yhä hyödyksi. Kuddonnaisiinsa hän leikkaa matonkuteita sukulaisten lahjoittamista vanhoista lakanoista, ja onpa hän tehnyt neljäkymmentä vuotta sitten neulomistaan lasten sukkien ehjänä pysyneistä varsista itselleen sisäsukkia. *Ei sille maha mitään niin*, Eila toteaa nuukasta asenteestaan. Lastensa varttuessa Eila kävi heidän kanssaan tiukkaa keskustelua siitä, mikä elämässä on tärkeää. Tyttären ilmoittaessa koulusta tultuaan: *kuule äiti, mejän on pakko!*, vastasi Eila muotivaatetta havitelleelle lapselleen *et se kuolema on yks ainua pakko, sitä ei voi siirtää, et siihen pitää niinku suostua. Mihinkään muuhun ei oo pakko*.

6.10. Pirkko: Muodikkaampaa haettiin Hämeenlinnasta

Viisihenkisen perheen kuopus, vuonna 1938 syntynyt Pirkko, kasvoi eteläsuomalaisella maanviljelys- ja karjatilalla. Perheen äiti ja molemmat tyttäret harrastivat paljon käsitöitä, ja *äiti ompeli lähes kaikki arkivaatteet lapsille, miehille alusvaatteet ja karjakoiden työtakit*. Samoin äiti ja sisko kutoivat puolipellavaisia lakanoita ja tyynyliinoja. Lapsille valmisti vaatteita myös aikuisten vaatteista, ja Pirkko muisti ulkohousut, jotka *äiti oli tehnyt vanhasta omasta takistaan ja paikannut polvista ison paikoin*. 1940-luvun lopulla ompelija vieraili Pirkon kotona, ja 1970-luvulla saakka *äidin juhlaeningit teetettiin* ulkopuolisella ompelijalla. Kirkonkylällä oli yksi *lyhyttavaravaatekauppa*, josta sai hankittua alusvaatteita, sukkaa ja ompelutarvikkeita, leninkikankaita sai osuuskaupasta. *Kaupan setä* välitti myös sukkien silmäpakojen korjausta ostopalveluna. Ensimmäisen valmishameen Pirkon

äiti toi *Helsingin tuliaisena lääkärimatkaltaan*, ja 1950-luvulla muotivaatteita haettiin kaupungista kolmenkymmenen kilometrin päästä.

Pirkon lapsuudessa kylällä paikattiin yhdessä työvaatteita sekä peruna- ja jauhosäkkejä talkootyönä, ja Pirkko toimi urakassa tarvikkeiden viejänä. Paikkakankaana käytettiin samantaisia vanhempia vaatteita. Ohuemmat paikat ommeltiin kiinni oikealta puolelta saumanvarat käännettyinä, mutta paksummat *kiinnitettiin suorana karhunlangalla harsin- tai kaksisuuntaisin ylikuottelupistoin*. Yrittäpä Pirkon setä päästä helpommalla ja kiinnitti paikan kokeeksi haisevalla maitoliimalla. Jauhosäkit piti parsia molemmilta puolilta, *ettei jäänyt jauhotaskuja*. Talkoopäivät olivat Pirkon mielestä erityisen hauskat siksi, että niiden päätyttyä järjestettiin talkootanssit.

Lapsena Pirkko opetteli myös itse parsimaan sukkia ja tumppuja *koripohjajharjoitteluna*, mutta sisko osasi Pirkkoa paremmin. Äiti neuvoi ottamaan ohuissa neuleissa langasta yhden tai kaksi säiettä, *jotta parsimisen lopputulos olisi siisti*. Äiti oli Pirkon mielestä taitava korjaaja, ja hän vahvisti kyynärpään kuluneen kohdan seuraten työn silmukoita tai virkkaamalla, toisinaan taas kiinnitti virkkaamalla erikseen neulotun paikkatilkun. Äiti korjasi myös kuluneita miesten työpaitoja, ja yhdessä ommeltiin *naisten aluspaidan rispaantuneita resoreita*. Naistenvaatteet olivat usein pikkukuvioisia, joten niiden paikkaamiseen tarvittiin *reilu kaitale samaa kangasta*, joka yritettiin nurjalta tarkastellen asettaa oikealle kohdalleen. Paikka ommeltiin kiinni oikealta puolelta *käsin ylikuottelupistoin*, ja nurjalta *huoliteltiin myös ”hennoin” pistoin monen sentin päähän*. Liinavaatteita ei Pirkon muistojen mukaan lapsuudenkodissa korjattu, mutta kuluneina niitä käytettiin *leivinliinana, tiski- ja erilaisina siivouspyyhkeinä niin sisätiloissa kuin navetassa*.

Pirkko ei päässyt paikkaamisesta ja parsimisesta eroon myöskään opiskellessaan. Kotitalousopistossa 1960-luvun puolivälissä opettajat teettivät näytetilkkuja. Pirkko valmisti ympyränmuotoisen paikan kankaaseen, oppi parsimaan neuletta pykä- ja jälkipistoilla sekä häivyttämään ristikkoparsiman langan käännöskohdan *pujottaen eri kohtiin neulokseen*. Omia sekä miehensä ja lastensa vaatteita Pirkko on korjannut monin tavoin myös myöhemmin. 1990-luvun lamavuosina hän opetteli kääntämään miehensä paidan kuluneita kauluksia, ja muutama vuosi sitten hän paikkasi *villakankaisten pitkien housujen pikkureiän* puvun omalla langalla ja peitti villatakin reiät linnunsilmäpistoilla. Välillä Pirkko on joutunut tekemään parsintatyötä myös muodin vuoksi: 1980-luvulla teini-ikäinen poika halusi äitinsä parsivan revityt farkut uudelleen kasaan ohjeittensa mukaisesti.

7. MIKSI PARSIN JA PAIKKAAN?

Tutkimukseni alkoi Marttaliiton 1940-luvun alussa esittämällä kysymyksellä: *Miten parsin ja paikkaan?* Minämuodossa esitetty kysymys heijasteli aikaansa, jolloin paikkaaminen ja parsiminen koettiin jokaisen omakohtaiseksi velvollisuudeksi sodan aiheuttamasta pulasta selviämiseksi. Tämän lisäksi kysymys persoonapronomineineen ja aikamuotoineen toimi tutkimukseni alkusysäyksenä ja kantavana voimana, ja siihen kiteytyy tutkimukseni henkilökohtainen tavoite. Näillä sivuilla olen esittänyt kattavasti, miten tekstiileitä on paikattu, parsittu ja välillä muutoinkin korjattu viiden vuosikymmenen aikana. Sen lisäksi, että erilaiset tekniikat ovat nyt mustaa valkoisella, ne ovat myös otettavissa käyttöön. Kalelan mukaan historian esityksien avulla saadaan merkityksiä ihmisen toiminnan jäljille. Näiden merkityksien tehtävänä on rakentaa ihmisen toiminnan ja sitä seuranneiden tuloksien välille yhteyksiä, joiden avulla maailma tulee ymmärrettäväksi.³⁸⁴ Näkemykseni mukaan historian tutkimuksen tehtävänä on ymmärryksen lisäksi siirtää myös osaamista nykyaikaan, eikä pelkästään tallettaa entisaikojen käytänteitä pölyttymään kirjan kansien väliin.

Yksi tutkimukseni tarkoitus on viedä eteenpäin häviämässä olevaa käsityöperinnettä ja tekniikoita. Tutkimukseni erittelee välillä hyvinkin tarkasti 1920–1960-luvuilla käytössä olleita tekstiilien paikkaus- ja parsintamenetelmiä. Pyrkimyksenäni on esitellä tekniikat niin perusteellisesti, että kirjoittamani perusteella niitä pystyy myös toistamaan. Historiantutkimus on mielestäni parhaimmillaan silloin, kun se antaa jotain konkreettista nykypäivän ihmiselle eikä jää vain merkiksi menneisyyden unohdetuista tavoista ja opeista. Mikä olisikaan parempi tapa osoittaa aiheeni ajankohtaisuutta ja tärkeyttä, kuin opetella osa tutkimistani tekniikoista itse ja soveltaa niitä nykypäivän tarpeisiin? Itse tekeminen antoi myös hedelmällisen väylän pohtia tutkimaani aihetta sisältä päin ja miettiä sen merkitystä ja haasteita nykymaailmassa.

Vuosikymmenien aikana vaatteiden ja kodin käyttötekstiilien korjaamista on neuvottu, tehty ja sen tekemistä perusteltu monin eri tavoin. 1920-luvulla käsin parsimiseen syvennettiin tunteja laskematta, kun taas sotavuosina pyrittiin paikkaamaan tehokkaasti ja nopeasti, jotta kallista aikaa säästyι muihinkin pakollisiin töihin. 1960-luvulla koko touhusta tuli vapaaehtoista, mutta silti monet yhä tarttuivat parsinneulaan vanhasta tottumuksesta. Seuraavat sukupolvet, eli suuret ikäluokat ja erityisesti heidän lapsensa, näkivät varttuessaan suu-

³⁸⁴ Kalela 2000, 49.

ren muutoksen. Käsillä tekemisen arvostus sai väistyä ja tilalle tulivat kaupoista nopeasti ostettavat vaatteet ja kodintekstiilit. Haastattelemani naisen mielestä muutos tapahtui hiitaasti, mutta näin tulevaisuuden näkökulmasta se näyttää tapahtuneen lyhyessä ajassa. Muokisematta muutosta ei hyväksytty, vaan kuten kaikki haastateltavani kertoivat, tekstiilien korjaaminen jatkui ja on jatkunut ainakin heidän kohdallaan kaikessa hiljaisuudessa tähän päivään saakka. Monien mielessä korjaaminen yhdistyi kuitenkin negatiivisella tavalla köyhyyteen ja puutteeseen³⁸⁵, minkä vuoksi siitä luovuttiin heti, kun se vain oli mahdollista. Käsitöiden merkitys muuttui pakollisesta toiminnasta itseilmaisuksi ja harrastukseksi, ja kukin saa itse päättää käyttääkö tai-tojansa uuden luomiseen vai vanhan korjaamiseen. Itse yhdistin molemmat peittäessäni uudehkoon paitaan ilmestyneen pienen reiän kirjomalla sen päälle leppäkertun (kuva 41). Miltei odotan seuraavan reiän ilmestymistä, jotta saan tehdä paidasta yhä persoonalliseman. Olisiko seuraavaksi kirjoitun muurahaisen vuoro?

Kuva 41. Paita, jonka reiän peitin kirjomalla.

Paikkaamista ja parsimista käsittelevien aikakauslehtiartikkelien ja aikalaisoppaiden väheneminen samalla, kun suomalaisten elintason kohosi, on enemmän kuin ilmeistä. Halusivathan erityisesti aikakauslehdet pysyä mukana ajan virrassa ja tarjota lukijoilleen heitä kiinnostavia aiheita, jollainen tekstiilien korjaaminen ei vaurastuvassa yhteiskunnassa enää ollut. Koko tutkimani ajanjakson aikana tekstiilien korjaaminen liitettiin vahvasti sen taloudellisuuteen: saavutettuun ajan tai rahan säästöön. Ennen valmisvaatteiden yleistymistä kodeissa oli järkevämpää korjata vanhaa kuin aloittaa täysin uuden vaatteiden valmistaminen kärkehtetysti sanoen kylvämällä pellavan siemenet peltoon. Vielä vuosikymmeniä sen jälkeenkin, kun vaatteita sai jo ostaa kaupoista, yksittäisen vaatteiden rahallinen arvo kannusti korjaamaan sitä mahdollisuuksien mukaan. Vasta sodan jälkeen tavallisenkin suomalaisen ostovoima kasvoi niin suureksi, että paikkaamistyötä ei aina voinut perustella säästetyillä resursseilla. Ostovoiman parantuessa myös muodin seuraaminen helpottui, eikä vanhanai-

³⁸⁵ ks. Clark 2008, 435.

kaisia vaatteita enää haluttu pitää, saati korjata. Yleisön pyynnöstä *Kotiliesi*, *Omin käsin* ja *Emäntälehti* lopettivat korjaamisneuvojen jakamisen, ja paikkaus- ja parsintaohjeita täytyi alkaa etsiä muista, vaikeammin saavutettavista lähteistä.

Koko aikakauslehtiaineiston käsittelyn ajan odotin löytäväni myös taloudellisuudesta riippumattomia syitä korjata tekstiileitä, mutta yhtä *Omin käsin* -lehden artikkelia lukuun ottamatta perustelut liittyivät aina järkevyyteen ja säästäväisyyteen. Kyseisessä artikkelissa piilee silti tärkeä näkökulma: *Sääli noita kauniita ja mieluisia vaatteita!* Siitä lähtien, kun vaatteiden ja kodin tekstiilien hinnat laskivat niin paljon, ettei korjaustyötä kannattanut taloudellisista syistä tehdä, nousivat esille uudenlaiset syyt, joiden vuoksi myös nykypäivän hyvin toimeentuleva ihminen voisi kaivaa esille ompelukoneen ja ryhtyä iltapuhteen paikkaustyöhön. Siinä missä 1920-luvun naiselle riitti opas, joka neuvoi *miten* paikkaan ja parsin, tarvitsee nykyaikainen, kyseenalaistava ihminen vastauksen kysymykseen, *miksi* paikkaan ja parsin. Vaikka paikkaamisen ja parsimisen merkitys nykypäivänä onkin jo uuden tutkimuksen aihe, on sen sivuaminen ajankohtaisuutensa vuoksi perusteltua myös tässä yhteydessä. Samalla tutkimani aihe saa arvoisensa päätöksen näiden sivujen sisällä ja osoitan aiheen olevan yhä ajankohtainen ja tärkeä.

Muotikoneiston luoma psykologinen tunne vaatekappaleen vanhanaikaisuudesta saa nykyajan ihmisen haluamaan – ja ostamaan – aina vain uusia tuotteita³⁸⁶. Toisin oli vuonna 1926, jolloin *Kotilieden* kirjoittaja totesi helpottuneena syksyn muotilehtiä selatessaan, *ettei mitään mullistavaa ole keksitty. Kaikki entinen kelpaa tai siitä saa ainakin vähällä vauvalla aivan täyspainoista.*³⁸⁷ Uutuudenhalua tyydytettiin korjaamalla ja muodistamalla vanhaa, mutta nykyihmisen pitävät poissa vaatekaupoista erilaiset syyt. Kiintyminen tiettyyn vaatteeseen tai kodintekstiiliin saa ihmisen haluamaan käyttää sitä mahdollisimman pitkään³⁸⁸. Clarkin mukaan kiintymyssuhde voi syntyä, jos tuotteessa on jotain erityistä, jonka ansiosta se säilyttää arvonsa muodin vaihtelusta huolimatta. Tuote voi olla hinnaltaan arvokas, jolloin se koetaan sijoitukseksi, se voi olla erityisen hyvin istuva muotiluomus tai käsin tehty tuote.³⁸⁹ Niinimäki lisää syihin vielä vaatteeseen liittyvät muistot ja perhesiteet sekä sillä saavutetun itseilmaisun³⁹⁰. Aika ei valitettavasti kohtele lempivaatetta sen paremmin kuin muitakaan vaatteita, vaan myös se kuluu tai voi rikkoutua, jolloin kor-

³⁸⁶ Flecher 2014, 140.

³⁸⁷ KL 1926/10, 549–550.

³⁸⁸ Koskennurmi-Sivonen & Laamanen 2014, 66.

³⁸⁹ Clark 2008, 440–441.

³⁹⁰ Niinimäki 2011, 195–206.

jaaminen on ainoa keino jatkaa vaateen käyttöikää. Mikäli peukalo on päässyt lipsahtamaan keskelle kämmentä, on aina myös mahdollista teettää korjaustyö osavalla henkilöllä, kuten yksi haastateltavani muisteli tehneensä jo 1950-luvulla. Käsintehtyä ja samalla käyttäjälleen rakkaasta tuotteesta oli kyse myös vuosia sitten sukulaiselleni neulomissa villasukissa (kuva 42), jotka olivan rikkoutumiseensa asti hänen jaloissaan lähes jatkuvasti. Kantapohjan uudelleen neulomisen jälkeen sukat ovat onneksi kuin uudet, ja niiden käyttö voi jatkua.

Kuva 42. Villasukat, joiden kantaosat neuloin uudestaan.

Nykyihminen saisi innostua paikkaamaan myös vähemmän itsekkäistä syistä. 1920-luvulla tuskin ajateltiin, että paikkaamalla vanhan paidan säästää ympäristöä, koska tällöin tuotteen elinkaari pitenee ja materiaalia kuluu vähemmän kuin uuden paidan valmistamiseen. Kyseiseen ajatteluun ei myöskään ollut tarvetta, sillä kuluttaminen oli maltillista. Nykyään säästämisen ja kuluttamisen järjeistämisen tarve olisi suuri yksityisen tason lisäksi myös globaalilla tasolla. Tekstiilien tuottamiseen liittyvät eettiset ja ekologiset ongelmat alkavat olla jo suurenkin yleisön tiedossa, ja erilaisia ekologisuutta painottavia tekstiiliyrityksiä ja -liikkeitä perustetaan³⁹¹. Niinimäen mukaan suuri osa suomalaisista kuluttajista haluaisi tehdä ekologisia ja eettisiä valintoja vaatteita ostaessaan, mutta vastuun pitäisi olla tuottajilla eikä kuluttajilla. Koska eettisiä ja ympäristöarvoja on vaateostoksilla vaikeaa seurata, ristiriita toiveiden ja ostokäyttäytymisen välillä on suuri.³⁹² Nopean muodin seuraaja hankkii vaatteita, joihin kyllästyy jopa muutamassa viikossa³⁹³. Halvalla hankitun vaateen tiedetään, ja myös hyväksytään, kestävän käyttöä vähemmän aikaa kuin kallis ja hyvälaatuinen tuote. Aika, jolloin ihmisillä on varaa kuluttaa enemmän kuin koskaan ennen, ei kannusta korjaamaan vaan antaa luvan heittää vaateen pois, kun se ei enää täytä muodin kaikkia vaatimuksia.³⁹⁴

³⁹¹ esim Clark 2008, 434, 442; Farrer & Fraser, 2011, 6–7.

³⁹² Niinimäki 2011, 76–77.

³⁹³ Koskennurmi-Sivonen & Laamanen 2014, 64.

³⁹⁴ Flecher 2014, 139–140; Farrer & Fraser, 2011, 5–6.

Koskennurmi-Sivonen ja Laamanen kokoavat artikkelissaan keinoja niin sanotun hitaan muodin noudattamiseksi. Tosiasiahan on, että muodin nopea vaihtuvuus saa ihmiset heittäämään pois täysin käyttökelpoisen tekstiilin vain siksi, että esimerkiksi farkkujen lahkeet ovat liian leveät tai väri on väärä. Hitaalla muodilla tarkoitetaan nopeasti muuttuvan massamuodin vastakohtaa, ajattelua ja toimintaa, jolla pystytään pidentämään tuotteen elinkaarta. Klassisen muodin noudattaminen ja valmiiden vaatteiden tuunaaminen ovat hyviä keinoja, mutta vaatteiden asianmukainen huoltaminen ja niiden korjaaminen kuuluvat myös hitaan muodin seuraajan työkalupakkiin.³⁹⁵ Korjaamisen avuksi Koskennurmi-Sivonen on tuonut helpotusta julkaisemalla internetsivuston *Korjaa neule!*³⁹⁶ Sivustolta löytyy muutamia hyvin valittuja tekniikoita, joiden avulla neuleet saa korjattua. Internet tarjoaakin hyvän väylän paikkaus- ja parsintaohjeita kaipaaville, sillä oikeilla hakusanoilla löytää muitakin varsin seikkaperäisiä ohjeita ja neuvoja.

Siinä missä 1950-luvulla *Kotilieden* kirjoittaja moitti vanhanaikaisiin vaatteisiin liian kauan pukeutuvia, voisi nykypäivän sanoma olla päinvastainen: hanki vain laadukkaita vaatteita, joissa tiedät viihtyväsi vuodesta ja jopa vuosikymmenestä toiseen. Isäni on toteutta-

Kuva 43. Silmukkaparsimalla korjaamani neule.

nut tämänkaltaista tyyliä jo kauan. Pukeutuminen v-kaula-aukkoisiin laadukkaisiin neuleisiin, on yksi tapa noudattaa hidasta muotia. Hyväkuntoinen neule, joka tarttui terävään kulmaan ja rikkoutui, kelpaa hänelle vielä hyvin mökkikäytössä korjattuani sen silmukkaparsimalla (kuva 43). Parsimaa tehdessäni törmäsin samaan ongelmaan kuin moni entisaikojen nainen: paidan materiaalia muistuttavan langan löytämiseen.

Tässä tutkimuksessa olen antanut tekstiilien paikkaamisesta ja parsimisesta monipuolisen kuvan valitsemani ajankohtana ja rajaamastani näkökulmasta. Olen käyttänyt useita eri aineistoja ja monia eri menetelmiä taatakseni ilmiön moniäänisen käsittelyn ja lisätäkseni tutkimukseni luotettavuutta. Pääaineistoni, *Ko-*

³⁹⁵ Koskennurmi-Sivonen & Laamanen 2014, 65, 68–70.

³⁹⁶ Koskennurmi-Sivonen 2017

tilieden, Omin käsin -lehden ja *Emäntälehd*en artikkelit 1920–1960-luvuilta muodostavat tutkimukseni selkärangan, jota aikalaisoppaat sekä Helsingin yliopistomuseon käsityötiiteen kokoelman työnäytteet ja muistivihkot laajentavat. Museon muuttojärjestelyiden vuoksi aineiston käsittely jäi kuitenkin melko suppeaksi, sillä minulla ei ollut mahdollisuutta tutustua paikkausnäytteisiin toista kertaa, vaan jouduin tekemään lopullisen käsittelyn vaikeissa olosuhteissa ottamieni valokuvien pohjalta. Käytössäni olleet työnäytteet oli ajoitettu 1920–1940-luvuille, minkä vuoksi sodan jälkeinen aika jäi niistä paitsi. Tämä ei johtunut siitä, etteikö työnäytteitä olisi enää teetetty, vaan syynä olivat museon kokoelmien vajavaisuudet ja näytteiden luokittelemattomuus. Jälkikäteen ajatellen olisi kenties ollut hedelmällisempää tutustua muistivihkojen sisältöön yhtä aikaa aikakauslehtiaineiston kanssa, eikä sen jälkeen. Muistivihkoista löytyi myös uusia tekniikoita, mutta suurimmaksi osaksi niissä käsiteltiin samoja aiheita kuin aikakauslehdissä, vaikkakin työvaiheet oli eritelty huomattavasti tarkemmin. Järjestys, jolla tutustuin aineistoon, sai muistivihkojen sisällön tuntumaan kertaukselta, ja muistivihkoaineisto jäi siksi sivurooliin. Muistivihkoista puuttui kuitenkin tutkimukseni kannalta tärkeä seikka, ajankuva, jota aikakauslehtiaineistot olivat pullollaan.

Yksi tutkimukseni tarkoitus oli tutkia mahdollisimman kattavasti, minkälaisilla tekniikoilla paikkaamista ja parsimista tehtiin valitsemanani ajankohtana Suomessa. Käytin monia eri aineistoja, jotta löytäisin vähäisemmällekin huomiolle jääneet tekniikat. Aineiston laajuuden vuoksi jouduin silti rajaamaan sitä ja päättämään, mitä jätin vähemmälle huomiolle ja kokonaan pois. Liian yksityiskohtainen käsittely olisi tehnyt tekstistä luettelomaisen, mutta liian suppea jättäisi olennaisia osia pois. Rajaamisessa minua auttoi se, että kerran hyväksi koetut perustekniikat säilyivät vuosikymmenestä toiseen melko samanlaisina, vaikkakin niitä muunneltiin ajan olosuhteet huomioiden. Keskityin kunkin ajanjakson käsittelyssä ajalle tyypillisiin sovelluksiin ja kuittaamaan edelliseltä ajanjaksolta tutut tekniikat sivulauseessa. Halusin kuitenkin, että kaikki löytämäni tekniikat tulisivat luetteloitua, joten liitin ne tutkimukseni liitteisiin (liite 1). Jouduin prosessin alkuvaiheessa myös päättämään, miten luokittelen aineistoni. Päädyin tekstiilityyppien mukaiseen luokitteluun: sukat ja lapaset, vaatteet ja kodintekstiilit, vaikka yhtä hyvin olisin voinut päätyä tekniikkapohjaiseen luokitteluun. Mikäli olisin päätenyt jakamaan aiheen paikkaukseen, parsintaan ja ennaltaehkäisyyn, olisin kenties saanut tiivistettyä käsittelyä niiltä osin, kun samankaltainen tekniikka toistui eri tekstiilityypeissä. Käyttämälläni luokittelulla pääsin kuitenkin mielestäni lähemmäksi työn suorittanutta ihmistä ja arjen tilanteita. Tarve korjaustyöhön kun lähti

konkreettisesta tarpeesta: rikkoutuneet sukat täytyi saada ehjäksi. Parhaiten soveltuva tekniikka valittiin korjaustarpeen mukaan, ja vain harvemmin työskentely oli tekniikkalähtöistä.

Paikkaamisessa ja parsimisessa käytettyjen käsityötekniikoiden erittelemisen ohella yhtä merkittävä osa tutkimustani oli ilmiön liittäminen aikansa arki- ja yhteiskuntaelämässä tapahtuneisiin muutoksiin. Halusin tutkia, miksi jonain aikana ryhdyttiin korjaamaan kenties jo parhaat päivänsä nähnyttä vaatekappaletta, kun toisena ajanjaksona sitä pidettiin ajan tuhlausena. Tähän olisin kenties saanut vastauksen haastatteleamalla monia ihmisiä, mutta tällöin riskinä olisi ollut muistojen muuttuminen ajan kuluessa ja yksittäisten ihmisten omien mielipiteiden sekottuminen yleisesti vallinneisiin ajatuksiin ja käytänteisiin. Vaikka aikakauslehtien paperi oli kellastunutta ja osin haperoitunutta, niihin painettu teksti ei ollut kärsinyt ajan vaikutuksesta, vaan se kertoi ajastaan suoraan ja kaunistelematta. Tutustuminen retoriseen analyysiin sai minut kiinnittämään huomiota tekstin muotoon sekä kirjoittajien valitsemiin sanoihin ja perusteluihin. Diskurssianalyysi, jonka osa retorinen analyysi on, on lähestymistapana hyvin laaja, eikä tarkoitukseni ollut syventyä siihen kattavasti, vaan ottaa siitä käyttöön yksittäinen, omiin tarpeisiini soveltuva osa. Sen avulla kokosin pienen, mutta mielestäni tärkeän palasen, jolla sain yhdistettyä käsityötekniikoista ja ajasta kertovan tekstin toisiinsa. Analyysin erilaisuus verrattuna sisällönanalyysiin pakotti minut erittelemään siihen perustuvat tekstit omiksi alaluvuikseen, vaikka aluksi toivoin, että olisin voinut yhdistää ne ajasta kertovan tekstin yhteyteen. Lopulta ratkaisu oli oikea, sillä kunkin luvun loppupuolella, ennen haastatteluihin perustuvaa lukua sijaitsevana nämä alaluvut kiteyttävät ja kokoavat kunkin ajanjakson kannalta tyypillisimmät seikat, jotka lukija voi suhteuttaa kunkin yksittäisen ihmisen kertomukseen.

Kirjoitetun aineiston käyttämisen lisäksi halusin, että tutkimuksessani kuuluu myös yksittäisten ihmisten ääni. Muistinvaraisen ja kirjoitetun tiedon erilainen luonne myös avasivat ilmiön tarkastelulle erilaisia tasoja. Tarkkaa teknistä tietoa sain kirjoitetussa muodossa, mutta todellisen toiminnan jäljille pääsin haastatteleamalla. Pro gradu -työn ennalta määrätyn sivumäärän vuoksi jouduin kuitenkin rajaamaan ja antamaan yhdelle aineistotyyppille suuremman roolin kuin toiselle. Pienimuotoisena toteuttamillani haastatteluilla kurkistin oven raosta niiden ihmisten koteihin, jotka olivat eläneet tutkimanani aikana. Jatkotutkimus, jossa astuttaisiin kynnyksen yli ja selvitettäisiin laajemmin, miten parsimista ja paik-

kaamista tehtiin ja miten se jatkui 1960-luvulta eteenpäin, täyttäisi tämän tutkimuksen jättämiä aukkoja paikkaamisen ja parsimisen elämänkerrassa.

LÄHTEET

Painamattomat lähteet:

- Keskitalo, P. 2012. *Pula-ajan käsityöt. Omin käsin -lehdessä esiintyvät käsityöohjeet vuosina 1938–1952*. Käsityötieteen pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto: käyttäytymistieteellinen tiedekunta. Opettajankoulutuslaitos.
- Koskennurmi-Sivonen, R. 2012. *Korjaa neule!* Luettu 30.6.2014: <http://www.helsinki.fi/~rkosken/korjaaneule.html>
- Kukkamäki, H. 2003. *1940-luvun pula-aika pukeutumisen näkökulmasta*. Käsityötieteen pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. Kasvatustieteellinen tiedekunta. Kotitalous- ja käsityötieteiden laitos.
- Luutonen, M. 2012. *Hiljainen tieto: Osaamisen perinteen siirtäminen*. Puheenvuoro Paikka paikalla -seminaarissa 19.10.2012.
- Oikarinen, U. 2005. *Ei mitään prinsessoja: Tutkimus nuorten naisten pukeutumiskokemuksista 1950-luvun maalaisyhteisössä*. Käsityötieteen pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. Käyttätymistieteellinen tiedekunta. Kotitalous- ja käsityötieteiden laitos.
- Saarinen, A. 2004. *Tekstiilitilanne pulavuosina 1940–1949: aikalaisten muistoja selviytymiskeinoista*. Käsityötieteen syventävien opintojen tutkielma. Helsingin yliopisto. Käyttätymistieteellinen tiedekunta. Kotitalous- ja käsityötieteiden laitos.

Painetut lähteet:

- Aikasalo, P. 2000. *Seuratkaamme järkevää ja terveellistä muotia: Naisten pukeutumisihanteet ja vaatevalinnat 1920-luvulta 1960-luvun lopulle*. Kansatieteellinen arkisto 47. Helsinki: Suomen muinaismuistoyhdistys.
- Anttila, P. 2008. Omin käsin -lehti suomalaisen käsityötaidon suunnanantajana. Teoksessa Uutela, S-L. (toim.) *Taitoa tarvitaan – kutsumukselle uskollinen elämäntyö: Käsityöneuvos Tyyne-Kerttu Virkki 1907–2000*. Helsinki: Tyyne-Kerttu Virkki -säätio. 29–44.
- Anttila, P. 1993. *Käsityön ja muotoilun teoreettiset perusteet*. Porvoo: WSOY
- Chase, S. 2005. Narrative inquiry: Multiple lenses, approaches, voices. Teoksessa *The SAGE handbook of qualitative research*. Third edition. Thousand Oaks, CA: Sage Publications. 651–680.
- Clark, H. 2008. Slow + Fashion—an oxymoron—or a promise for the future...? *Fashion theory* 12 (4). 427–446.
- Denzin, N; Lincoln, Y. 2008. The discipline and practice of qualitative research. Teoksessa Denzin, N; Lincoln, Y (toim.) *Collecting and interpreting qualitative materials*. Thousand Oaks, California: Sage Publication. 1–43.
- Elomaa, H. 2001. Mikrohistoria johtolankojen jäljillä. Teoksessa Immonen, K. & Leskelä-Kärki, M. (toim.) *Kulttuurihistoria: Johdatus tutkimukseen*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 59–74.
- Fairclough, N. 1997. *Miten media puhuu*. (Suom. Blom, V & Hazard, K) Tampere: Vastapaino.
- Farrer, J & Fraser, K. 2011. Sustainable ‘v’ Unsustainable: Articulating division in the fashion textiles industry. *Anti-po-des Design Research Journal*, 1 (4), 1–12. Luettu 12.4.2014: <http://eprints.brighton.ac.uk/9938/>.
- Flecher, K. 2014. *Sustainable fashion and textiles: Design journeys*. London: Routledge.
- Heinonen, V. 2007. Kotitalous mikroskoopin alla. Teoksessa Häggmann, K (toim.) *Suomalaisen arjen historia: Modernin Suomen synty*. Porvoo: WSOY. 169–195.
- Heinonen, V. 2005. Kultainen 60-luku. Teoksessa Karisto, A (toim.) *Suuret ikäluokat*. Tampere: Vastapaino. 145–166.

- Heinonen, V. 1998. *Talonpoikainen etiikka ja kulutuksen henki: kotitalousneuvonnasta kuluttajapolitiikkaan 1900-luvun Suomessa*. Helsinki: Suomen historiallinen seura.
- Hintikka, O & Häppölä, K. 2006. *Tuntematon emäntä: Kotirintama kertoo*. Helsinki: Maahenki.
- Huokuna, T. 2010. Kodin materiaalit ja muutokset. Teoksessa Häggman, K; Kuisma, M; Markkola, P; Pulma, P; Kuosmanen, R-L & Forslund, R. (toim.) *Suomalaisen arjen suuri tarina*. Helsinki: WSOY. 128–141.
- Huokuna, T. 2006. *Vallankumous kotona: Arkielämän visuaalinen murros 1960-luvun lopussa ja 1970-luvun alussa*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Häkkinen, A; Linnanmäki, E & Leino-Kaukiainen, P. 2005. Suomi, johon suuret ikäluokat syntyivät. Teoksessa Karisto, A (toim.) *Suuret ikäluokat*. Tampere: Vastapaino. 61–91.
- Jaatinen, S. 2004. *Kortilla korviketta: Säännöstelyä ja selviytymistä pula-ajan Suomessa*. Helsinki: Multikustannus.
- Jermo, A. 1974. *Kun kansa eli kortilla: Reportaasi lähimenneisyydestä*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Juntto, A & Vilkkio, A. 2005. Monta kotia: Suurten ikäluokkien asumishistoriat. Teoksessa Karisto, A (toim.) *Suuret ikäluokat*. Tampere: Vastapaino. 115–144.
- Jokinen, A. 1999. Vakuuttelevan ja suostuttelevan retoriikan analyysi. Teoksessa Jokinen, A; Juhila, K & Suoninen, E. *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino. 126–159.
- Jokinen, A & Juhila, K. 1999. Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. Teoksessa Jokinen, A; Juhila, K & Suoninen, E. *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino. 54–97.
- Kaarninen, M. 2006. Nuorisokulttuurin läpimurto. Teoksessa Häggman, K. (toim.) *Täältä tulee nuoriso!: 1950–79*. Helsinki: WSOY. 9–37.
- Kaipainen, M. 2008 *"Ken tilauspukua käyttää, hän herrasmieheltä näyttää": eteläkarjalainen maalaisvaatturi ja vaatturitoiminta Suomessa 1920–1960-luvuilla*. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Kalela, J. 2001. Historiantutkimus ja jokapäiväinen historia. Teoksessa Kalela, J. & Lindroos, I. (toim.) *Jokapäiväinen historia*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. 11–25.
- Kalela, J. 2000. *Historiantutkimus ja historia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Karisto, A. 2005. Suuret ikäluokat kuvastimessa. Teoksessa Karisto, A (toim.) *Suuret ikäluokat*. Tampere: Vastapaino. 61–91.
- Kivikuru, U. 1996. *Vieraita lehtiä: Aikakauslehti ajan ja paikan risteyksessä*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Kokko, S. 2007. *Käsityöt tyttöjen kasvatuksessa naisiksi*. Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja. N:o 118. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Korkiakangas, P. 2006. Etnologisia näkökulmia muistiin ja muisteluun. Teoksessa Fingerroos, O; Haanpää, R; Heimo, A & U-M, Peltonen (toim.) *Muistitietotutkimus: Metodologisia kysymyksiä*. Tietolipas 214. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. 120–144.
- Korkiakangas, P. 1999. Muisti, muistelu, perinne. Teoksessa Lönnqvist, B; Kiuru, E & Uusitalo, E (toim.) *Kulttuurin muuttuvat kasvot: Johdatusta etnologiatieteisiin*. Tietolipas 155. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 155–176.
- Koskennurmi-Sivonen, R & Laamanen, T-K. 2014. Muodin hidastaminen. Teoksessa Karppinen, S; Kouhia, A & Syrjäläinen, E (toim.) *Kättä pidempää: Otteita käsityön tutkimuksesta ja käsitteellistämisestä*. Kotitalous- ja käsityötieteiden julkaisuja 33. Helsingin yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. 62–72.
- Koskennurmi-Sivonen, R. 2003a. Ehtivät, taitavat kädet. Teoksessa Laakso, M (toim.) *Eilispäivän Suomi: Jälleenrakennuksesta yltäkylläisyyteen*. Helsinki: Valitut palat. 56–57.
- Koskennurmi-Sivonen, R. 2003b. Sodanjälkeinen muoti. Teoksessa Laakso, M (toim.) *Eilispäivän Suomi: Jälleenrakennuksesta yltäkylläisyyteen*. Helsinki: Valitut palat. 68–70.
- Koskennurmi-Sivonen, R. 2003c. "New Look" pani helmat jälleen hulmuamaan. Teoksessa Laakso, M (toim.) *Eilispäivän Suomi: Jälleenrakennuksesta yltäkylläisyyteen*. Helsinki: Valitut palat. 124–126.
- Koskennurmi-Sivonen, R. 2002. *Salonkimuoti lehdistössä: Atelier Immonen kuvissa ja teksteissä 1945–1985*. Hamina: Akatiimi.

- Koskennurmi-Sivonen, R. 1998. *Creating a unique dress: a study of Riitta Immonen's creations in the Finnish fashion house tradition*. Helsinki: Akatiimi.
- Kuisma, M. 2007. Modernia Suomea rakentamassa. Teoksessa Häggman, K. (toim.) *Suomalaisen arjen historia: Modernin Suomen synty*. Porvoo: WSOY. 8–45.
- Lappalainen, P. 1996. *Kansakunnan vaatettajat*. Helsinki: WSOY
- Laurila, E. 1985. *Kulutus Suomen kansantaloudessa 1900–1975*. ETLA/ Elinkeinoelämän tutkimuslaitos. Helsinki: Frenckell.
- Leino, M & Viitanen, K. 2003. Aikuiseksi kasvaminen suomalaisessa maalaisperheessä 1940–1950-luvuilla. Teoksessa Aapola, S & Kaarninen, M. (toim.) *Nuoruuden vuosisata: Suomalaisen nuorison historia*. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 909. Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisotutkimusseura 32. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. 187–198.
- Lovio, ?. 1994. Teoksessa Raitis, R. & Haavio-Mannila, E. (toim.) *Naisten aseet: Suomalaisena naisena talvi- ja jatkosodassa*. Porvoo: WSOY.
- Malmberg, R. 1991. Naisten ja kotien lehdet aikansa kuvastimina. Teoksessa Tommila, P (toim.) *Suomen lehdistön historia 8: Aikakauslehdistön historia. Yleisaikakauslehdet*. Aikakauslehtien liitto r.y. Kuopio: Kustannuskiila. 191–292.
- Marjanen, P. 2012. Koulukäsityö vuosina 1866–2003. *Kodin hyvinvointiin kasvattavista tavoitteista kohti elämänhallinnan taitoja*. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja C. Scripta lingua Fennica edita, osa 344. Turku: Turun yliopisto.
- Markkola, P. 2003. Moninainen maalaisnuoriso. Teoksessa Aapola, S & Kaarninen, M. (toim.) *Nuoruuden vuosisata: Suomalaisen nuorison historia*. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 909. Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisotutkimusseura 32. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. 129–160.
- Mäenpää, P. 2003. Kansalaisesta kuluttajaksi. Teoksessa Saarikangas, K; Mäenpää, P & Sarantola-Weiss, M (toim.) *Suomen kulttuurihistoria 4: Koti, kylä, kaupunki*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi. 286–320.
- Niinimäki, K. 2011. *From disposable to sustainable. The complex interplay between design and consumption of textiles and clothing*. Aalto University publications series. Doctoral Dissertations 84/2011. Helsinki: Aalto University, School of Art and Design.
- Paljakka, A. 2003. Arjen suuri murros: Katovuosia ja kansankuppiloita. Teoksessa Kervanto Nevanlinna, A; Kolbe, L (toim.) *Suomen kulttuurihistoria 3 Oma maa ja maailma (1870–1945)*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi. 228–235. (199–237).
- Palmer, A. 2013. Looking at fashion: The material object as subject. Teoksessa Black, S; de la Haye, A; Entwistle, J; Rocamora, A; Root, R & Thomas, H. (toim.) *The handbook of fashion studies*. London: Bloomsbury Academic. 268–300.
- Peltonen, M. 2001. Clues, margins and monads: The micro-macro link in historical research. *History and Theory: Studies in the philosophy of history* 40 (3), 347–359.
- Peltonen, M. 1996. Carlo Ginzburg ja mikrohistorian ajatus. Teoksessa Ginzburg, C. *Johtolankoja: Kirjoituksia mikrohistoriasta ja historiallisesta metodista*. (suom. Vuola, A) Tampere: Gaudeamus Kirja. 7–34.
- Pocius, G. L. 1994. Craft and Cultural Meaning. Teoksessa *Making and Metaphor: A Discussion of Meaning in Contemporary Craft*. Mercury series. Canadian Centre for Folk Culture Studies, no. 66. Quebec: Canadian museum of Civilization. 125–131.
- Rahikainen, M. 2003. Tiskin taakse vai konttoriin? Naiset työelämässä. Teoksessa Laakso, M (toim.) *Eilispäivän Suomi: Jälleenrakennuksesta yltäkylläisyyteen*. Helsinki: Valitut palat. 52–57.
- Ranta, S-L. 2012. *Naisten työ: Pitkiä päiviä, arkisia askareita*. Hämeenlinna: Karisto.
- Rexford, N. 1988. Studying garments for their own sake: Mapping the world of costume scholarship. *Dress*: 14 (1). 68–75.
- Räikkönen, T. 1994. Läskisoosia ilman läskiä ja sitruunasoodalla ohukaisia – kotirintaman monitaitureiden elämää. Teoksessa Raitis, R. & Haavio-Mannila, E. (toim.) *Naisten aseet: Suomalaisena naisena talvi- ja jatkosodassa*. Porvoo: WSOY. 160–200.

- Räsänen, M. 1992. Suomalaisten arki 1920- ja 1930-luvulla. Teoksessa Zetterberg, S. (toim.) *Vuosisatamme Suomi*. Porvoo: WSOY. 161–219.
- Salovaara, K. 1977. *Säännöstellen selvittiin: Kansanhuoltoa 1939–1949*. Helsinki: Kauppiaitten kustannus.
- Sappinen, E. 2000. *Arkielämän murros 1960- ja 1970-luvuilla. Tutkimus suomalaisen työväestön elämäntavoista ja niiden paikallisista raumalaisista piirteistä*. Kansatieteellinen arkisto 46. Helsinki: Suomen muinaismuistoyhdistys.
- Sarantola-Weiss, M. 2003. *Sohvaryhmän läpimurto. Kulutuskulttuurin tulo suomalaisiin olohuoneisiin 1960- ja 1970-lukujen vaihteessa*. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 912. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Strange, J-M. 2012. Reading language as historical source. Teoksessa Gunn, S & Faire, L (toim.) *Research methods for history*. Edinburgh: Edinburgh University Press. 167–183.
- Suomen asetuskokoelma vuosilta 1940, 1941, 1943, 1946, 1947, 1949.
- Suoninen, E. 1999. Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Teoksessa Jokinen, A; Juhila, K & Suoninen, E. *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino. 17–36.
- Taimio, H. 1990. *Naisten kotityö ja taloudellinen kasvu Suomessa vuosina 1860–1987: uudelleenarvio*. Elinkeinoelämän tutkimuslaitos. Keskusteluaiheita No. 327. Helsinki: Elinkeinoelämän tutkimuslaitos.
- Tuomi, J & Sarajärvi, A. 2009. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Ukkonen, T. 2006. *Yhteistyö, vuorovaikutus ja narratiivisuus muistitietotutkimuksessa*. Teoksessa Fingerroos, O; Haanpää, R; Heimo, A & U-M, Peltonen (toim.) *Muistitietotutkimus: Metodologisia kysymyksiä*. Tietolipas 214. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. 175–198.
- Virtanen, M. 2005. Suuret ikäluokat sukupolvena. Teoksessa Karisto, A (toim.) *Suuret ikäluokat*. Tampere: Vastapaino. 197–207.
- Wood, G. S. 2008. *The purpose of the past: Reflections on the uses of history*. New York: Penguin Press.

Aikalaisoppaat:

- Saraste, R & Koski, T. 1961. *Kansalaiskoulun tyttöjen käsityökirja*. Porvoo: WSOY
- Somersalo, E. 1920. *Tyttöjen käsityökirja: laajempi laitos*. Käsieteollisuuskirjasto N:o 21. Helsinki: Tietosanakirja-Osakeyhtiö.
- Tyttöjen käsityön opas*. 1966. Helsinki: Otava.
- Valve, T & Tappura, K. 1933. *Kansakoulun käsityöt*. Porvoo: WSOY.

Helsingin yliopistomuseon käsityötieteen kokoelman työnäytteet ja muistiinpanovihkot:

- 70:10: Tyyne-Kerttu Virkin lahjoitus, ajoitus 1927-29 - Virkin harjoitustyö opiskeluajalta.
- 283:2: Luokittelematon työnäyte. Työnäytteessä signeeraus Karin Sjöblom.
- 353:5: Luokittelematon työnäyte.
- 762:1: Käsityönopettaja Maija Vuorisen lahjoitus, ajoitus 1932-34 - Vuorisen harjoitustyö
- 789:2: Valmistaja Granö, Eeva, ajoitus 1942 - 1943.
- 879:17 *Korjausta 1940–1942*. Kerttu Erkamon muistiinpanovihko.
- 953:151 Karin Sjöblom-Ritoniemen jäämistöä, muistiinpanovihko. Kannessa signeeraus Karin Sjöblom.

Käytetyt lyhenteet:

SA = Suomen asetuskokoelma

KL = Kotiliesi

EL = Emäntälehti

OK = Omin käsin

HY ktk = Helsingin yliopistomuseon käsityötieteen kokoelma

LIITTEET

LIITE 1 Teemahaastattelurunko

1. Perustiedot
 - Minä vuonna olette syntynyt ja missä elitte lapsuutenne ja nuoruutenne?
 - Mitä vanhempanne tekivät työkseen tai miten perheenne elätti itsensä?
2. Minkälaisia käsitoita teitte lapsuudessanne ja nuoruudessanne?
3. Mistä hankitte vaatteenne lapsuudessanne ja nuoruudessanne? Oliko kotiseudullanne vaatekauppoja, vai valmistitteko vaatteenne itse perhepiirissä? Entä kodin tekstiilit, kuten liinavaatteet, hankitteko ne valmiina vai valmistitteko itse/valmistiko äitinne? Käytittekö ompelijaa?
4. Mitä teitte vaatteillenne/ kodin tekstiileille kun ne kuluivat tai rikkoutuivat? Parsittekko tai paikkasitteko niitä? Minkä ikäisenä aloitte itse korjata vaatteitanne?
5. Millä tavoin paikkasitte ja parsitte niitä?
6. Minkälaisia vaatteita ja kodintekstiileitä korjasitte?
7. Mitä mieltä olitte vaatteiden ja kodin tekstiileiden korjaamisesta? Oliko työ mukavaa vai koitteko sen ikäväksi?
8. Kuinka paljon aikaa käytitte korjaamiseen?
9. Miten valmisvaatteiden tulo vaikutti vaatteiden ja kodin tekstiileiden korjaamiseen?
10. Miten huollatte vaatteitanne ja kodin tekstiileitänne nykyään?

LIITE 2

lehti / vuosi	artikkeli	tekniikka	kuvaus
SUKAT, LAPASET JA SORMIKKAAT ENNEN SOTAA			
EL 1924	Sukkien paikkaaminen	paikkaus	Sukan terä uusitaan
EL 1924	Sukkien paikkaaminen	paikkaus	Sukkiin ommellaan nurjalta puolelta uusi kappale kiinni
EL 1935	Trikoosukan kantapään korjaus	paikkaus	Paksuihin sukkiin neulotaan uusi kantapää/ sukka teritetään
EL 1935	Trikoosukan kantapään korjaus	paikkaus	Ohuet sukat paikataan kantalapulla
EL 1935	Trikoosukan kantapään korjaus	parsinta	Sukkia parsitaan ensiapuna
EL 1936	Korvataan rikki kuluneet sukanpohjat uusilla	paikkaus	Sukkiin ommellaan uudet pohjakappaleet
EL 1938	Paikkaa ja parsi taidolla III. Sukkien parsiminen	parsinta	Parsitaan etupistoin/ neuleen silmu-koita seuraten/ ristikkoparsinnalla/ pykälistoparsinnalla
EL 1938	Paikkaa ja parsi taidolla III. Sukkien parsiminen	paikkaus	Tehdään uusi kantapää tai terä tilkusta tai neulomalla
EL 1938	Paikkaa ja parsi taidolla III. Sukkien parsiminen	muu	Korjataan pudonnut silmukaketju virkkaamalla.
KL 1925	Koneparsinta	parsinta	Parsitaan koneella, erikoiskehyksellä
KL 1927	Kesäsukkien korjaamisesta	paikkaus	Puolipohjataan kuluneet sukat
KL 1929	Neulottujen vaatteiden korjaaminen	parsinta	Parsitaan ristikkoparsinnalla tai pykälistoparsinnalla
KL 1930	Sukanterän paikkaaminen	muu	Parsittua kohtaa siirretään alemmas leikkaamalla pohjan ja kantapään yhtymäkohdasta pala pois
KL 1930	Sukanterän paikkaaminen	paikkaus	Sukat teritetään
KL 1932	Sukkapakinaa	paikkaus	Neulotaan saumasukia, joihin on helppo vaihtaa uusi polvitilkku
KL 1932	Sukkapakinaa	paikkaus	Kulunut kanta neulotaan uudelleen
KL 1932	Sukkapakinaa	paikkaus	Paikataan kuluneet kohdat
KL 1935	Parsitaan sukatkin koneella	parsinta	Parsitaan ristikkäin kuten käsin parsittaessa/ tarvittaessa tilkku nurjalle

KL 1938	Ohuiden sukkien aika- kaudella	parsinta	Sukat kannattaa parsia ulkona istuen päivänvalossa
OK 1938	Älkää naurako kääpiötöppöstä	muu	Isovarpaalle neulotaan oma erillinen "sukka", mikä vähentää parsimistarvet- ta
KODIN KÄYTTÖTEKSTIILIT ENNEN SOTAA			
EL 1938	Paikkaa ja parsi taidol- la! I. Liinavaatteet	parsinta	Kulunut kohta tai pieni reikä parsitaan koneella
EL 1938	Paikkaa ja parsi taidol- la! I. Liinavaatteet	paikkaus	Paikataan peittopaikalla
KL 1925	Koneparsinta	parsinta	Vahvistetaan kulunut kohta koneella parsien
KL 1925	Koneparsinta	parsinta/ paikkaus	Tehdään peittopaikka ilman sisävaroja
KL 1925	Koneparsinta	parsinta	Koneella parsiminen onnistuu vaikka käsien korjattaessa neula repisi rikki
KL 1925	Koneparsinta	parsinta	Parsitaan kudontaa mukaillen
KL 1927	Liinavaateompelua: Liinavaatteiden kor- jaamisesta	parsinta	Ohueksi kulunut kohta/ pieni reikä vahvistetaan nurjalta pienillä pistoilla parsimalla
KL 1927	Liinavaateompelua: Liinavaatteiden kor- jaamisesta	paikkaus	Paikataan peitto- tai täyttöpaikalla
KL 1933	Koneella parsiminen on hauskaa	parsinta	Parsitaan koneella ohueksi kulunut kohta/ reikä
VAATTEET ENNEN SOTAA			
E1938	Paikkaa ja parsi taidol- la II. Pitovaatteet	parsinta	Pitovaatteiden parsimista koneella voi harkita pienin etupistoin/ pum- pulikankaissa
E1938	Paikkaa ja parsi taidol- la II. Pitovaatteet	paikkaus	Tehdään täyttö- tai peittopaikka trikoovaatteisiin
K1924	Syksyistä pukupakinaa	paikkaus	puvun kuluneen kohdan voidaan korvata uudella kankaalla
K1925	Rannekkeiden kor- jaaminen valkoisissa paidoissa	paikkaus	Ommellaan pellavanauha kuluneeseen taitteeseen
K1929	Neulottujen vaattei- den korjaaminen	parsinta	Parsitaan silmukkaparsimalla
K1933	Koneella parsiminen on hauskaa	paik- kaus/parsin ta	Reikä paikataan ja parsitaan se kiinni
K1935	Parsitaan sukatkin koneella	parsinta	Parsitaan ristikkäin, kuten käsien par- sittaessa/ tarvittaessa tilkku nurjalle

K1935	Kannattaako miesten paitoja paikata?	parsinta	Pieni reikä parsitaan
K1935	Kannattaako miesten paitoja paikata?	paikkaus/muu	Kalvosin käännetään toisin pain, reikä paikataan ja käännetään paikattu kohta näkymättömiin
K1935	Kannattaako miesten paitoja paikata?	parsinta	Parsitaan hihan yläosa ja etu- ja selkäpuolen reiänalut
K1935	Kannattaako miesten paitoja paikata?	ennaltaehkäisy	Paitaa ommeltaessa hihakappale tehdään 6-8cm pidemmäksi, varakangas nurjalle puolelle laskokseksi, joka käytetään paikkaan
K1939	Korjaa villapukusi	paikkaus	Tehdään pyöreä täyttöpaikka
K1939	Korjaa villapukusi	paikkaus	Tehdään suorakulmainen täyttöpaikka kulmaan
K1939	Korjaa villapukusi	parsinta	Repeämä parsitaan etupistoin nurjalta
SUKAT, LAPASET JA SORMIKKAAT SOTA-AIKANA			
EL 1940	Ei liene mikään salaisuus	muu	Ohueksi käynyt tai jo parsittu kohta koristellaan käsinkirjojen
EL 1941	Hoida hyvin sukkiasi	ennaltaehkäisy	Varpaille tai kantapäälle tehdään suojus
EL 1941	Hoida hyvin sukkiasi	parsinta	Laitetaan tukitilkku nurjalle, parsitaan
EL 1941	Hoida hyvin sukkiasi	paikkaus	Terittämällä uudet kantapää ja kärjet
EL 1941	Hoida hyvin sukkiasi	ennaltaehkäisy	Polven kohdille kaksinkertaiset laput neulottaessa, voidaan neuloa uusi lappu kun kuluu
EL 1942	Hätä keinot keksii	ennaltaehkäisy	Ensiksi kuluvat kohdat vahvistetaan jo uutena ommellen tai neuloen
EL 1942	Sukan paikkaaminen	paikkaus	Neulotaan uudet pohjat, kärjet ja kantapää
EL 1946	Käytännöllisestä sukien korjaamisesta	paikkaus	Tehdassukat paikataan
EL 1946	Käytännöllisestä sukien korjaamisesta	parsinta	Kotikehruisista langoista kudotut sukat parsitaan
EL 1946	Käytännöllisestä sukien korjaamisesta	paikkaus	Neulomalla terittäminen varhaisessa vaiheessa on siistein tapa
EL 1946	Käytännöllisestä sukien korjaamisesta	ennaltaehkäisy	Neulotaan sukat, joista terän ja pohjan saa vaihdettua
KL 1940	Kuluneihin sukkiin uudet pohjat	paikkaus	Valmistetaan uudet pohjat
KL 1940	Kirjotut sukan kantapää	ennaltaehkäisy	Kirjotaan sukan kantapäihin koriste kuvioita, jotka vahvistavat sukkaa
KL 1940	Uusi tapa jatkaa sukkaa	muu	Jatketaan sukkaa, eli neulotaan uusi

			kantapää ja terä
KL 1940	Uusi tapa jatkaa sukkia	muu	Villaiset nilkkasukat liitetään trikoosuk- kien varsiin
KL 1940	Kantapään paik- kaaminen nilkkaosalla	paikkaus	Kiinnitetään uudet pohjat siten, että paikkaus ei näy matalissakaan kengissä
KL 1940	Polvitilkku jo uusiin lasten sukkiin	ennal- taehkäisy	Uusiin sukkiin neulotaan polven kohdalle tai kantapäähän neliskul- mainen lappu
KL 1940	Tällä tavoin sukat kes- tävät	ennal- taehkäisy	Pistetään sukan terän muotoiset kap- paleet varpaiden ja kantapään suojaksi
KL 1941	Kilpaa paikka paikan päälle	paikkaus	Neulotaan uudet kämmenet ja peu- kalon sisäsivut, jotka kiinnitetään om- pelemalla ehyeen osaan
KL 1941	Säästä sukkiasi	ennal- taehkäisy	Ennen sukan käyttämistä kiinnitetään ensiksi kuluviin kohtiin nurjalle tilkku
KL 1941	Säästä sukkiasi	parsinta	Terän pohjat parsitaan
KL 1941	Säästä sukkiasi	paikkaus	Leikataan pohja pois ja neulotaan uusi
KL 1941	Säästä sukkiasi	ennal- taehkäisy	Jos kenkään mahtuu, pistetään ir- topohja sukan sisään
KL 1941	Syksy kysyy lämpimiä sukkia	paikkaus	Tehdään uusi antura kuluneen pohjan tilalle
KL 1941	Syksy kysyy lämpimiä sukkia	muu	Pieneksi käynyt sukka voidaan jatkaa terän keskeltä ja kääntää kappale ylösalaisin, jotta kuluu eri kohdalta
KL 1941	Syksy kysyy lämpimiä sukkia	ennal- taehkäisy	Sukat neulotaan kaksiosaisiksi, varsi ja terä erikseen
KL 1941	Syksy kysyy lämpimiä sukkia	ennal- taehkäisy	Polven kohta neulotaan vahvikelankaa käyttäen/ erillinen polvensuojus sukan sisässä
KL 1941	Syksy kysyy lämpimiä sukkia	ennal- taehkäisy	Laitetaan suojus tai neulotut pohjat en- siksi kuluviin kohtiin
KL 1941	Syksy kysyy lämpimiä sukkia	ennal- taehkäisy	Ennakkoparsitaan kantapää, nurjalle puuvillatylliä
KL 1941	Syksy kysyy lämpimiä sukkia	ennal- taehkäisy	Parsitaan nurjalta karkealla puuvilla- langalla ennen reiän syntymistä
KL 1942	Uusimme vanhoja vil- lavarusteita: uusi sukankorjauskaava	paikkaus	Rikkinäinen terän alapuoli korvataan uudella kankaalla tai rikkinäinen kärki tai kantapää paikataan
KL 1944	Kuka parsisi enää, kun voi paikata? Sukkien korjaamisesta paik- kaamalla	paikkaus	Kantapää ja kärki paikataan oikealta puolelta käsin ommellen
KL 1944	Kuka parsisi enää, kun voi paikata? Sukkien	terittämine n	Koko terä uusitaan, kun samanvärinen paikkakangas loppuu

	korjaamisesta paik- kaamalla		
KL 1944	Kuka parsisi enää, kun voi paikata? Sukkien korjaamisesta paik- kaamalla	parsinta	Rikkikuluneet paikat parsitaan, kunnes kuluvat liian hataroiksi
KL 1944	Virka-apua rintama- parsijalle	paikkaus	Rintamalla olevien sukkiin neulotaan er- illinen varvasosa ja kantapääkappale/ kotirintamalla paikataan trikosukat samoin
KL 1944	Silkkisukkien suojaksi	ennal- taehkäisy	Silkkisukkiin neulotaan sukanvah- vikkeet, jotka ommellaan kiinni
KL 1945	Lankaa on - vaikka ei kaupassa	paikkaus/ parsinta	Hiuksella paikataan ja parsitaan ohut silkkikangas, joka ei kestä purkamista ja silkkisukkien säärissä olevat pikkureijät
KL 1945	Näin minä teen: paper- ilakanat ja rikinäiset sukat	ennal- taehkäisy	Paperilakanoista leikataan liuskoja, jot- ka kääritään jalkaan sukkia suojaamaan
KL 1946	Kertauskurssi sukki- en korjaajille/ Silkkisuk- kien suojaksi	en- nltahkäisy	Uudet sukat kastetaan ennen käyttöä viileään veteen ja kuivataan
KL 1946	Kertauskurssi sukki- en korjaajille/ Silkkisuk- kien suojaksi	ennal- taehkäisy	Sukkien alle puetaan peukalotöppönen, varpaallinen tai sisäantura
KL 1946	Kertauskurssi sukki- en korjaajille/ Silkkisuk- kien suojaksi	ennal- taehkäisy	Sukat puetaan eri jalkoihin, jotta peu- kalovarvas ei kuluta
KL 1946	Kertauskurssi sukki- en korjaajille/ Silkkisuk- kien suojaksi	ennal- taehkäisy	Kuluviin kohtiin kiinnitetään kangaspala
KL 1946	Kertauskurssi sukki- en korjaajille/ Silkkisuk- kien suojaksi	paikkaus	Paikataan kuluneet kohdat/ trikoosuukaan samanvärisellä langalla uusi kiilakantapä
KL 1946	Kertauskurssi sukki- en korjaajille/ Silkkisuk- kien suojaksi	paikkaus	Kauppaan toivotaan korjausnauhaa, josta on helppo muovaila uusia kantapäitä ja anturoita
KL 1946	Kertauskurssi sukki- en korjaajille/ Silkkisuk- kien suojaksi	ennal- taehkäisy	Silkkisukat silvellään sisäpuolelta ja ulkoakin hankauskohdista kynttilänpät- källä
KL 1946	Kertauskurssi sukki- en korjaajille/ Silkkisuk- kien suojaksi	ennal- taehkäisy	Sama ohje kuin K1944 Silkkisukkien su- ojaksi
KL 1946	Näin minä teen: Suk- kamuistio/ Näinkin pidennetään sukki- en elinikää	ennal- taehkäisy	Ostetaan sopivan kokoinen sukka, sillä vääränkokoiset kuluvat

KL 1946	Näin minä teen: Sukkamuistio/ Näinkin pidennetään sukkien elinikää	ennaltaehkäisy	Sukat vedetään jalkaan siten, että pistetään peukalot sukkaan ja kerätään sen varren pivoihin.
KL 1946	Näin minä teen: Sukkamuistio/ Näinkin pidennetään sukkien elinikää	ennaltaehkäisy	Sukkanauhat varren kiinnitetään vahvistettuun yläreunaan ja nauhojen kiinnityskohdat vahvistetaan paikalla
KL 1946	Näin minä teen: Sukkamuistio/ Näinkin pidennetään sukkien elinikää	ennaltaehkäisy	Kengissä käytetään irtopohjallisia ja irtonaisista kantapään ja varpaan suojuksia
KL 1946	Näin minä teen: Sukkamuistio/ Näinkin pidennetään sukkien elinikää	ennaltaehkäisy	Kantapää vahvistetaan nurjalle ommellulla vahvikkeella tai pujottamalla sukanväristä lankaa
KL 1946	Näin minä teen: Sukkamuistio/ Näinkin pidennetään sukkien elinikää	ennaltaehkäisy	Vahaa hangataan kuluviin kohtiin
KL 1946	Näin minä teen: Sukkamuistio/ Näinkin pidennetään sukkien elinikää	ennaltaehkäisy	Sukat pestään usein ja oikein, niitä ei kuivata auringossa eikä silitetä
KL 1946	Näin minä teen: Sukkamuistio/ Näinkin pidennetään sukkien elinikää	parsinta	Sukat pitää parsia ajoissa
KL 1946	Näin minä teen: Sukkamuistio/ Näinkin pidennetään sukkien elinikää	paikkaus	Kelvottomat sukanterät uusitaan toisten sukkien varsilla
KL 1946	Näin minä teen: Sukkamuistio/ Näinkin pidennetään sukkien elinikää	ennaltaehkäisy	Kantapään ja terän suojaksi oikealle puolelle kiinnitetään säämiskäpala, joka ratkotaan pois, kun sukat pestään
OK 1940	Kyllä tarkka keinot keksii!	paikkaus	Sukankärjet uusitaan paikkaamalla
OK 1940	Kyllä tarkka keinot keksii!: Koristeellisesti parsittuja sukkia	parsinta/ muu	Kulunut kantapää parsitaan ja vahvistetaan paikkatilkulla ja pitkä silmäpako peitetään koristejuovalla
OK 1941	Naisen sukan terittäimen ei ole vaikeata	terittäminen	Kulunut pohja leikataan pois ja uudet palat leikataan kaavan mukaisesti kuluneitten sukkien varsista
OK 1941	Naisen sukan terittäimen ei ole	parsinta	Sukan kantapää, pohja ja kärkilappu parsitaan

	vaikeata		
OK 1941	Naisen sukan terittäimen ei ole vaikeata	paikkaus	Kuluneet sukanpohjat vahvistetaan paikkatilkkuilla, sukka levitetään kenkälestille
OK 1941	Miesväen villavaatetta: Kauniit miehen sukat ja valmiit 'varapohjat'	muu	Villasukat neulotaan siten, että kantapää ja pohja voidaan uusia helposti ja neulotaan varapohja
OK 1943	Neulova nainen kysyy aina uusia malleja	muu	Sormikkaiden rikkiäiset sormet puretaan ja neulotaan uudet
OK 1943	Parsimistyö ei vaadi vain sisua, mielikuvi- tustakin siinä tarvitaan	parsinta/ paikkaus	Parsinta ja paikkaus voidaan tehdä myös muulla, kuin vaatteen värisellä langalla, tärkeää on tehdä se siististi
OK 1943	Parsimistyö ei vaadi vain sisua, mielikuvi- tustakin siinä tarvitaan	muu	Parsittu kantapään kohta peitetään ompelemalla koristeellisia aitapistoja ja uuden sukan kantapää voidaan vahvistaa
OK 1944	Kahdenlaista lapasten vahvistusta	muu/paikkaus	Lapasiin neulotaan uusi kämmenosa ja peukalon sisäosa, kulunut osa jätetään uuden neuleen alle tukemaan
OK 1945	Hyvin hoidettu sukka kestää kaksinker- taisesti	ennal- taehkäisy	Uudet sukat vahvistetaan kantapään ja varpaiden kohdalta parsimalla nurjalta, tilkku vanhoista silkkisukista
OK 1945	Hyvin hoidettu sukka kestää kaksinker- taisesti	paikkaus	Sukan pohja uusitaan, kiinnitetään nurjalta yliluomis- tai pykäpistoin
OK 1945	Hyvin hoidettu sukka kestää kaksinker- taisesti	ennal- taehkäisy	Liian suuriin kenkiin kiinnitetään samettitilkku tai kumisuojus
KODIN KÄYTTÖTEKSTIILIT SOTA-AIKANA			
EL 1945	Pidentäkää lakanoiden ikää korjaamalla	parsinta	Käsin tehdyin lakanan yhdistävän ompeleen vierestä kulunut kohta parsitaan heti
EL 1945	Pidentäkää lakanoiden ikää korjaamalla	paikkaus	Kulunut kohta paikataan ja käännetään keskikohta reunoille
KL 1942	Nyt pidetään sota-ajan valkoviikkoja	ennal- taehkäisy	Ennen mankelointia lakanat taitetaan kolmeen eikä neljään osaan, jotta keskikohta ei kulu
KL 1942	Nyt pidetään sota-ajan valkoviikkoja	kuupeloimi- nen	Keskeltä hieman kulunut lakana leikataan poikki kuluneen kohdan keskeltä ja ommellaan sivut keskelle
KL 1942	Nyt pidetään sota-ajan valkoviikkoja	muu	Melkein läpinäkyväksi kulunut lakanan osa poistetaan ja korvataan pituus toisella kankaalla
KL 1942	Nyt pidetään sota-ajan valkoviikkoja	parsinta	Yksittäisen reiän voi koneparsia

KL 1942	Nyt pidetään sota-ajan valkoviikkoja	muu	Pitsi irrotetaan ajoissa ja siirretään alapäähän, lakana käännetään
KL 1942	Nyt pidetään sota-ajan valkoviikkoja	kuupelointi	Lakanan päät yhdistetään keskikohdiksi
KL 1942	Nyt pidetään sota-ajan valkoviikkoja	muu	Tyynyliinnan eskikohdat uusitaan pääremeiden väliin sijoitetulla kappaleella korvaten reikärivi aitapistoin
KL 1942	Parsikoon kone liinavaatevaraston!	ennaltaehkäisy	Pyyheliinoiniin kiinnitetään ripustin monessa kohdassa, jotta kuluminen jakautuu tasaisesti
KL 1942	Parsikoon kone liinavaatevaraston!	ennaltaehkäisy	Pöytäliinat taitetaan mankeloimista varten eri kohdista, kahvi- ja ruokaliinoja pidetään pöydässä eri päin
KL 1942	Parsikoon kone liinavaatevaraston!	ennaltaehkäisy	Mankeloidessa lakana asetetaan tukin alle hupioreuna alaspäin
KL 1942	Parsikoon kone liinavaatevaraston!	parsinta	Ohueksi kuluneet kohdat koneparsitaan ja oikein ohuet kohdat vahvistetaan kovotetulla nauhalla
KL 1942	Parsikoon kone liinavaatevaraston!	paikkaus/parsinta	Paikka kiinnitetään parsimalla
KL 1944	Liinavaatekaapin eläkevanhukset pääsevät nuoreen kotiin	paikkaus	Lakana leikataan kuluneesta kohdasta poikki ja ommellaan yläpää kiinni alapäähän
KL 1944	Liinavaatekaapin eläkevanhukset pääsevät nuoreen kotiin	muu/ paikkaus	Halkaistaan ja poistetaan lakanankulunein kohta, yhdistetään hupioreunat, heikompiin kohtiin laitetaan paikka sivuille
KL 1944	Liinavaatekaapin eläkevanhukset pääsevät nuoreen kotiin	muu	Kuluneimmat lakanat leikataan neljään osaan siten, että keskelle lujimmat kulmat
KL 1944	Liinavaatekaapin eläkevanhukset pääsevät nuoreen kotiin	muu	Aluslakanan yläpäästä pääremeineen ja pitseineen otetaan 50 cm pitkä palanen ja ommellaan kokoon
VAATTEET SOTA-AIKANA			
EL 1942	Hätä keinot keksii	ennaltaehkäisy	Ensiksi kuluvat kohdat vahvistetaan jo uutena ommellen/ neuloen
EL 1945	Kestovaatteita	muu	Vaateeseen ommellaan ylimääräisiä haaratilkkuja ja muita osia vaihtamalla kappaleita kääntämällä säästytään korjaamiselta
EL 1945	Poikien housujen taka-	paikkaus	Paikataan peittopaikalla

	listot kuluvat		
EL 1946	Miesten housunlahkeiden korjaaminen	parsinta	Parsitaan jäljitellen kankaan kudosta
EL 1946	Miesten housunlahkeiden korjaaminen	paikkaus	Reiän reunat käännetään nurjalle/ruudut ja raidat kohtaavat
EL 1946	Miesten housunlahkeiden korjaaminen	paikkaus	Ommellaan kuluneeseen käänteeseen vahva, kyllin leveä nauha
KL 1941	Pienistä palasista näkymättömin saumoin ja reippaasti paikaten	paikkaus	Kainalon kulunut kohta paikataan/ paikan ommeljuova häivytetään
KL 1941	Pienistä palasista näkymättömin saumoin ja reippaasti paikaten	paikkaus	Paikattava kohta peitetään taskulla/ kulunein kohta korvataan toisella kankaalla
KL 1941	Pienistä palasista näkymättömin saumoin ja reippaasti paikaten	paikkaus	Uusitaan puvun miehusta kapealla villakangaspalasella
KL 1941	Pienistä palasista näkymättömin saumoin ja reippaasti paikaten	paikkaus	Kulunut kohta peitetään pitsillä
KL 1941	Kilpaa paikka paikan päälle	paikkaus	Puhkikulunut istuimen kohta tai haaroväli korjataan satulapaikalla / kulumiselle altis kohta kaksinkertaiseksi
KL 1941	Kilpaa paikka paikan päälle	paikkaus	Ommellaan polven kohdalle suorakulmainen paikka sisäsaumasta sivulle asti
KL 1942	Kokeilkaa tällä tavalla	muu	Kaula-aukon reunake ratkotaan irti, takakappaleeseen ommellaan koneompeleet etukappaleen kaula-aukon mukaan
KL 1942	Kokeilkaa tällä tavalla	ennaltaehkäisy	Kiinnitetään suojapaikat nurjalle polven kohdalle tai takamustaan
KL 1942	Kokeilkaa tällä tavalla	paikkaus	Esiliinan voi paikata sen kulmasta leikatulla tilkulla
KL 1942	Miesväen paitoja korjataan	paikkaus	Olkapäihin, hartioille ja kyynärpäihin ilmestyneet reiät paikataan
KL 1942	Miesväen paitoja korjataan	muu	Kulunut kaulus ja kavosimet vaihdetaan
KL 1942	Miesväen paitoja korjataan	muu	Kulunut kaulus käännetään/ valmistetaan uusi kauluri paidan liepeestä
KL 1942	Miesväen paitoja korjataan	muu	Kulunut ranneke korjataan avaamalla uloimmat ompeleet ja taivuttamalla uudet saumanvarat

KL 1942	Miehen puku on moitteeton taitavastai korjattuna	ennal- taehkäisy	Kulumista ehkäisevät paikat nurjalle puolelle kohtiin, jotka kuluvat ensiksi
KL 1942	Miehen puku on moitteeton taitavastai korjattuna	parsinta	Kuluneen koohdan alle harsitaan tukitilkku, joka parsitaan oikealta puolelta kankaan rakennetta jäljitellen
KL 1942	Miehen puku on moitteeton taitavastai korjattuna	paikkaus	Näkymätön täyttöpaikka ommeltaan työn oikealta puolelta/ viimeistellään reunat jäljittelemällä kankaan rakennetta
KL 1942	Miehen puku on moitteeton taitavastai korjattuna	muu	Kulunut laskokseton lahkeensuu korjataan ompelemalla kohdalle nauha
KL 1942	Miehen puku on moitteeton taitavastai korjattuna	paikkaus	Kulunut osa viedään nurjalle ja ommellaan sen peitoksi nauha
KL 1942	Puvun paikkaaminen	paikkaus	Puku paikataan täyttöpaikalla
KL 1942	Puvun paikkaaminen	paikkaus	PAikataan pyöreällä täyttöpaikalla
KL 1944	Aika paikka polven päälle	paikkaus	Iloiset paikat kiinnitetään lasten suojapukujen housunpolviin
KL 1944	Luomisen iloa vaatteen korjailuun	paikkaus	Paikataan päällikeompelemalla, korjauksien liitoskohdat ommellaan koristeellisesti
KL 1945	Lankaa on - vaikka ei kaupassa	parsinta/ paikkaus	Villa- ja silkikankaat parsitaan tai paikataan, repeämät parsitaan ja ohueksi kuluneet kohdat vahvistetaan
KL 1945	Lankaa on - vaikka ei kaupassa	paikkaus/ parsinta	Hiuksella paikataan ja parsitaan ohut silkikangas, joka ei kestä purkamista ja silkisukkien säärissä olevat pikkureijät
KL 1945	Lankaa on - vaikka ei kaupassa	paikkaus	Tehdään päältä ommeltu täyttöpaikka
OK 1942	Paidan parannusta!	paikkaus	Paidan rikkimennyt yläreuna tai pitsi voidaan korjata ompelemalla kohtaan olkainnauhaa
OK 1943	Opi korjaamaan virkkaamalla ja neuloen	muu	Kuluneet osat uusitaan kankaanvärisellä neuleella tai pystyvirkkauksella ja kaulus huivilla
OK 1943	Parsimistyö ei vaadi vain sisua, mielikuvi- tustakin siinä tarvitaan	parsinta/ paikkaus	Parsinta ja paikkaus voidaan tehdä myös muulla kuin vaateen värisellä langalla, tärkeää on tehdä se siististi
OK 1944	Viiva: Nauhakoristelu ja kirjonta	muu	Nauhakoristelulla ja kirjonnalla voidaan peittää vanhan puvun kuluneisuutta
OK 1946	Nuttu nurin, onni oikein	muu	Neulotaan kestovaatteita, joita ei tarvitse koskaan paikata tai parsia

SUKAT, LAPASET JA SORMIKKAAT SODAN JÄLKEEN			
KL 1950	Tee sinä näin: Parsinpaikat	paikkaus	Jätelangoista kudotaan kaikenkokoisia paikkoja, jotka kiinnitetään rikkiinäisten kohtien peitoksi
KL 1951	Tekstiililiima	paikkaus	Kysymys tekstiililiimasta, jonka avulla voi paikata
KL 1958	Pidetäänpä lasten sukatili kurissa	ennaltaehkäisy	Ostetaan oikeankokoiset sukat
KL 1958	Pidetäänpä lasten sukatili kurissa	ennaltaehkäisy	Hierotaan parafiinia ensiksi kuluviin kohtiin
KL 1958	Pidetäänpä lasten sukatili kurissa	muu	Kun terät ovat kuluneet, mutta varret vielä hyvät, yhdistetään ne uusiin teriin käsin villalangalla ommellen
KL 1958	Pidetäänpä lasten sukatili kurissa	ennaltaehkäisy	Jotta parsiminen jäisi ohjelmasta pois, kantapää neulotaan käyttäen ohuesta nailonsukasta leikattua suikaletta vahvikkeena
KODIN KÄYTTÖTEKSTIILIT SODAN JÄLKEEN			
KL 1949	Liinavaatekaappiin lisiä	ennaltaehkäisy	Alus- ja päällyslakanat valmistetaan symmetrisiksi siten, että niitä voidaan käyttää molemmin päin
KL 1951	Paikkaa ei aina ommella	paikkaus	Paikka asetetaan paikalleen ja kostutetaan vahvalla tärkkiliemellä
KL 1951	Paikkaa ei aina ommella	paikkaus	Tekstiililiimalla voi paikata näkymättömästi
KL 1951	Paikkaa ei aina ommella	paikkaus	Kuviolliselle kankaalle voi kiinnittää paikkatilkun käyttämällä läpikuultavaa paperinauhaa, joka ompelun jälkeen revitään pois
KL 1954	Näin minä teen	paikkaus/parsinta	Kuluneen kohdan alle laitetaan sideharsoa, jonka ympäri ja yli ommellaan
KL 1954	Isoäidin perintökankaat	parsinta	Katkenneet loimilangat korvataan, kuteeksi villalankaa, jolla reikä parsitaan umpeen/ kohta nukitetaan harvakseen
KL 1954	Isoäidin perintökankaat	muu	Vanhan ryijyn kulunut päähän kiinnitetään pellavakangas jatkoksi
KL 1954	Isoäidin perintökankaat	parsinta	Parsitaan harsokangasta tukena käyttäen
KL 1956	Liinavaatekaappi nuortuu	muu	Lakana, jonka pitsi on revennyt, uudistetaan liittämällä siihen raidallista kangasta/ taitekohdasta kuluneen lakanan yläosa käännetään alapäähän

KL 1956	Liinavaatekaappi nuor- tuu	muu	Lakanan kulunut yläpää leikataan pois ja korvataan raidallisella kankaalla
KL 1956	Liinavaatekaappi nuor- tuu	muu	Lakanan kulunut kohta leikataan pois ja ehyt kohta kiinnitetään takaisin, mene- tetty pituus korvataan ompelemalla jatko alapäähän
KL 1956	Liinavaatekaappi nuor- tuu	kuupelointi	Kulunut lakana leikataan keskeltä kahtia, keskikohdat käännetään re- unoiksi
KL 1956	Liinavaatekaappi nuor- tuu	paikkaus	Neliskulmainen, tarpeeksi suuri paikka kiinnitetään kummaltakin puolelta koneella ja lakana sijataan yläpää alapääksi
KL 1956	Liinavaatekaappi nuor- tuu	paikkaus	Tehdään tarpeeksi suuri paikka keskelle
KL 1956	Liinavaatekaappi nuor- tuu	muu	Tyynyliinat, joiden toinen puoli on ku- lunut, korjataan ompelemalla toinen puoli värillisestä kankaasta
OK 1951	Eheät kukat ja kuviot - näkyvät paikat	paikkaus	Paikka ommellaan oikealta, jotta void- aan seurata kuvioiden kohdistumista
VAATTEET SODAN JÄLKEEN			
KL 1949	Ovatko poikien koulu- takit kunnossa?	parsinta	Ohueksi kuluneen kohdan tai reiän alle viedään kestävä tilkku
KL 1949	Ovatko poikien koulu- takit kunnossa?	paikkaus	Kulunut hiha uudistetaan
KL 1949	Ovatko poikien koulu- takit kunnossa?	paikkaus	Puretaan takin etureunan sauma ja poistetaan kangasta tarvittava määrä.
KL 1949	Ovatko poikien koulu- takit kunnossa?	parsinta	Kuluneet napinlävet korjataan na- pinläpipistoilla
KL 1949	Ovatko poikien koulu- takit kunnossa?	parsinta	Kyynärpäiden kohdat vahvistetaan par- simalla
KL 1949	Ovatko poikien koulu- takit kunnossa?	paikkaus	Kauluksen niskaosa uusitaan
KL 1949	Ovatko poikien koulu- takit kunnossa?	parsinta	Neliniitiset kankaat parsitaan diago- naalisuunnassa
KL 1949	Ovatko poikien koulu- takit kunnossa?	paikkaus	Ommellaan täyttöpaikka koneella
KL 1949	Ovatko poikien koulu- takit kunnossa?	paikkaus	Ommellaan täyttöpaikka käsin
KL 1949	Ovatko poikien koulu- takit kunnossa?	paikkaus	Pienet paikkaukset suoritetaan käsin ommellulla täyttöpaikalla ilman takin sisusteen purkamista
KL 1951	Näin minä teen	paikkaus	Paikattavan kohdan nurjalle puolelle pannaan sideharso, joka ommellaan koneella edestakaisin kiinni

KL 1951	Tekstiiliiliima	paikkaus	Kysymys tekstiiliiliimasta, jonka avulla voi paikata
KL 1952	Suomen Marsalkan nahkapaikka	paikkaus	Hihan kyynärpään voi paikata nahkapaikalla
KL 1953	Kaksinkertainen kestää monin verroin	ennaltaehkäisy	Housunpolvet vahvistetaan ompelemalla oikealle puolelle reilu paikka, ennen kuin housunlahkeet on ommeltu valmiiksi
KL 1953	Kaksinkertainen kestää monin verroin	ennaltaehkäisy	Takamus vahvistetaan nurjalta puolelta paikalla, joka ommellaan piilopistoilla
KL 1953	Kaksinkertainen kestää monin verroin	paikkaus	Paikan reunaa ei käännetä lainkaan, jos tehdään valmiisiin housuihin, saumaa ratkotaan tarpeen mukaan
KL 1953	Kaksinkertainen kestää monin verroin	ennaltaehkäisy	Housunpolvet vahvistetaan nurjalle saumasta saumaan ulottuvalla kankaalla
KL 1953	Kaksinkertainen kestää monin verroin	ennaltaehkäisy	Polvenkohdan nurjalle asetetaan neliskulmainen tilkku vinottain
KL 1953	Kaksinkertainen kestää monin verroin	ennaltaehkäisy	Kyynärpään kohta vahvistetaan hihan muotoon sopivalla kankaalla, joka kiinnitetään hihansaumoihin
KL 1953	Kaksinkertainen kestää monin verroin	ennaltaehkäisy	Hihansuuhun ommellaan nahkareunus
KL 1953	Miehen paita - naisen ongelma	muu/parsinta	Kulunut kaulus voidaan kääntää ja kuluneen kohdan yli ommellaan ritstikkopistoja
KL 1953	Miehen paita - naisen ongelma	muu	Kulunueesta kalvosimesta leikataan rikki mennyt kohta leikataan pois ja ommellaan uusi sauma
KL 1953	Miehen paita - naisen ongelma	paikkaus	Kalvosimen paikkatilkku ja kalvosin ommellaan oikeat puolet vastakkain napinläven yläpuolelta
KL 1953	Miehen paita - naisen ongelma	paikkaus	Kaulus päällystetään paikkakankaalla ja ommellaan uusi kaulus kiinni
KL 1953	Vanha takki käyttökuntoon	ennaltaehkäisy	Taskun kansi vahvistetaan koneompeleella/ pieni repeämä korjataan heti
KL 1953	Vanha takki käyttökuntoon	parsinta	Napinläpi korjataan heti kun se kuluu/ ostovaatteissa kuluu ensimmäisenä
KL 1953	Vanha takki käyttökuntoon	parsinta	Repeämä parsitaan koneella, alle ohut kangassuikale
KL 1953	Vanha takki käyttökuntoon	paikkaus	Kainalo paikataan mahdollisimman pienellä paikalla
KL 1953	Vanha takki käyttökuntoon	parsinta	Vinoon ommeltua napinläpeä korjattaessa tueksi lanka, ommellaan napinläpipistoilla/ lanka vahvataan

KL 1954	Takinhihan korjaan kätevästi	parsinta	Parsitaan koneella, jos reikä rajoittuu hihan reunaan, hihaa lyhennetään hieman
KL 1954	Takinhihan korjaan kätevästi	paikkaus	Kulunut hihansuu korjataan
KL 1954	Takinhihan korjaan kätevästi	paikkaus	Hiha korjataan jatkokappaleella/ vuorikangasta tukemaan taitetta
KL 1954	Miehen housunlahkeiden korjaaminen	parsinta	Pieni reikä voidaan parsia samoin kun takin hiha
KL 1954	Miehen housunlahkeiden korjaaminen	muu	Kulunutta kohtaa myöten leikataan ja korvataan käänne laskoksella
KL 1954	Korjaamme talven trikoot	paikkaus	Ommellaan nurjalta trikoon juovan kohdalta, toinen ommel parin millin päähän
KL 1954	Korjaamme talven trikoot	muu	Ratkenneen sauman voi korjata koneella ommellen
KL 1954	Korjaamme talven trikoot	parsinta	Pienet, pyöreät reiät voi parsia koneella, jos vaatteessa on paljon väljyyttä
KL 1954	Korjaamme talven trikoot	paikkaus	Kuluneen kohdan alle laitetaan paikkatilkku
KL 1954	Korjaamme talven trikoot	muu	Kulunut haaratilkku uusitaan ompelemalla paikkatilkku nurjalle ja leikkaamalla ylimääräiset pois oikealta
KL 1954	Korjaamme talven trikoot	paikkaus	Paikkatilkku kannattaa kiinnittää poikittain, koska siihen suuntaan se on joustavinta
KL 1954	Korjaamme talven trikoot	muu	Liian suoraksi leikattu, kulunut haarakiila uusitaan kaksinkertaisena
KL 1956	Näin minä teen	ennaltaehkäisy	Kun kiinnittää takin nappiin, nurjalle puolelle kannattaa kiinnittää nahkaympyrö
KL 1958	Pidetäänpä lasten sukkatili kurissa	ennaltaehkäisy	Kantapää neulotaan käyttäen ohuesta nailonsukasta leikattua suikaletta vahvikkeena
KL 1959	Paikaten pitkää ikää	paikkaus	Paikataan täyttöpaikalla
KL 1959	Paikaten pitkää ikää	paikkaus	Polvia korjattaessa saumaa puretaan niin pitkälle, että kulunut kohta saadaan leikattua pois
KL 1959	Paikaten pitkää ikää	paikkaus	Kulunut kohta leikataan langansuuntaisesti
KL 1959	Paikaten pitkää ikää	paikkaus	Paikanompeluohjeita
KL 1959	Paikaten pitkää ikää	paikkaus	Paikka huolitellaan käsin ylikuottelemalla tai koneompelella
OK 1951	Eheät kukat ja kuviot - näkymättömät paikat	paikkaus	Paikka ommellaan oikealta, jotta voidaan seurata kuviodien kohdistumista

